د پښتو متل سپړنه

Ketabton.com

شاه محمود کډوال

۱۳۹۴ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو متل سپړنه

لیکوال:

پوهنمل شاه محمود کهوال

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د پښتو متل سپړنه

لیکـــوال: پوهنمل شاه محمود کډوال

خپروندی: د افغانستان ملي تحريك، فرهنگي څانگه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاین: ضياء ساپی

کمپوز: خپله لیکوال

پښتۍ ډیزاین: فياض حميد

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحريك د خپرونو لړ: (۱۱۳)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سرلیکونه — مخگڼه

پیلیزه...۱

سریزه ۳

د فولکلور لنډه پېژندنه ۵

متل څه ته وايي ؟ ۷

ایا متل له مَثل سره اړخ لګوي ؟ ۲۰

د متل ډولونه ۲۴

په متلونو کې د دودونو غبرګون ۳۰

متلونه او د خلکو اندونه ۵۵

متلونه او کولتوري یون ۷۲

د متلونو ژبني او ادبي ارزښتونه ۹۱

د متلونو شالید ۱۰۸

د متل شالید ، له اصطلاح سره د توپیر کرښه ۱۱۴

اخځونه ۱۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) کال په پيل کې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه کړې وه چې د دې کال په بهير کې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې کوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد کال د کب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ کې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې کړل. ملي تحريك په ياده غونډه کې ژمنه وکړه چې د (۱۳۹۴ ل) کال په بهير کې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې کوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه کار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينګ هوډ کړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي کوي. دا اثر چې ستاسو په لاس کې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه کړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته کړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليکوالو، ژباړونکو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير کې يې يو بل سره مرسته او ملګرتيا کړې او دا فرهنګي بهير يې بريالى کړى، د زړه له کومې مننه کوي او کور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیلیزه

پښتانه او پښتو ژبه هم د نړۍ د پرمختللو ولسونو او ژبو په څېر دي ، خو د ټولنیزو چارو او ژوند شتمني یې لږه تر کار لاندې لوېدلې او سپړل شوې ده . پښتني فولکلور د دې څرګندويي کوي ، چې موږ د خپل لومړني ژوند د اړتیاوو لپاره کافي مواد لرل او چاته اړ نه وو . که اړ وو ، هم په هغه کچه ، چې د نړۍ ټول ولسونه او ژبې دي او دا یوه طبیعي خبره ده .

پښتني فولکور او په هغې کې متل ، هغه ژبنی واحد دی ، چې زموږ او نړۍ د ژوند غوره تګلارې او معیارونه لري . دا واحد تر ډېره څېړل شوی ، خو لا پراخو څېړنو ته اړتیا لري . متل د ټولنې وګړو ته د ټولنیز ژوند لپاره ښې لارې ټاکي .

ډېری متلونه د یوې پیښې او کیسې زېږنده ده . زموږ وګړو د ټولنیز ژوند په بهیر کې رامنځته کړي او تر شا یې پخې تجربې پرتې دي . څرنګه چې وړاندې وویل شول ، د فولکلور او بیا ولسي ادب او همدا ډول متل په اړه ، درنو پوهانو او لیکوالو کار کړی او د درناوي وړ دی . موږ په تېرو څېړنو د ډېرونې هڅه کړې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (پښتو متل سپړنه) موضوع ، هغه ده چې ما د ماسترۍ د تيزس د بشپړونې په موخه څېړلې او چمتو کړې ده . د دې موضوع د څېړلو لپاره مې ، د خپلو شونتياوو په اډانه کې ډېره هڅه کړې او داسې څه مې ټولنې او پښتو مينوالو ته وړاندې کړي ، چې ټولنه کې خپل ځای لري . له بېلابېلو پښتو پوهانو ، استادانو ، کتابونو او خلکو مې معلومات راټول کړي او شنلي مې دي . په دې ترڅ کې د نورو قدرمنو په استازيتوب زما له لارښود استاد پوهنوال احمدشاه زغم نه مننه کوم او ورته د سوکاله ژوند غوښتونکی يم ، چې په ورين تندي يې زما اړتياوې بشپړې کړې او د څېړنې په بهير کې يې زما بشپړه ملتيا کړې ده .

درنښت

شاه محمود کډوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

پښتو ژبه او فولکلور هغه شتمني ده ، چې بېلابېلې برخې یې په ګڼو رنګونو ښکلې دي . په فولکلور کې د ژوند او ژواک هر اړخ شته ، د فولکلوري او ولسي ژبې او ادب له بېلابېلو واحدونو له ډلې یو متل دی ، چې زموږ د ولس لاسته راوړنه او پراخې ماناوې رانغاړي .

متل زموږ د ژوند بېلابېل پړاوونه او رنګارنګ اړخونه څرګندوي . دا فولکلوریک ژانر او جوړښت ، له پیله زموږ د ژوند د بهیر مادي او مانیز پرمختګ ، ګام پر ګام راښیي.

متل زموږ د ژوند بېلابېل اړخونه ، فکرونه ، معیارونه ، ارزښتونه ، آرونه او باورونه رااخلي او خوندي کړي یې دي . متل د یوه نږدې اوږد بهیر ، کیسې ، پېښې او تجربې لنډیز ، پایله او نچوړ دی .

متلونه تر ډېره د شالید لرونکي دي . یوه پېښه او کیسه پکې پرته وي ، ګڼ شمېر یې ډله ییز رنګ لري ، داسې چې ډېر وګړي پکې ګډون لري ، خو ځینې یې کېدای شي د یوه وګړي او فرد تجربه وي او ډله ییز رنګ ونه لري . د ځینو متلونو په اړه ویل کېږي چې شالید نه لري ، په دې مانا ، چې تر شا یې پېښه او کیسه نشته ، هغه هم په ډله ییز رنګ کې ، دا ډول کېدای شي هماغه فردي تجربه وي .

متلونه یوه لنډه جمله ده ، تر ډېره نظمي بڼه لري ، منثور یې هم ځانګړې ښکلا او بڼه لري ، ځانګړی خوند لري ؛ له دې کبله یې ذهن هم ښه خوندي کولای شي او له خلکو نه هېرېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متل د لنډ جوړښت په پرتله ، د متل کيسه او پېښنه اوږد جوړښت لري او د متل د لنډ جوړښت په څېر ښکلا او خوند هم نه لري . له دې کبله د ډېرو متلونو کيسې او پېښې هېرې شوي او له منځه تللې دي او يواځې د متل لنډ او خوندور شکل راپاتې دی ځکه موږ فکر کوو ، چې ځينې متلونه په شاليد کې کيسه ، پېښنه او تجربه نه لري . يواځې هغه متلونه ، چې د يو فرد د ذهني تجربې پايله ده او ډله ييزه تجربه پکې نشته د هغوی پېښنه او کيسه هم فردي او ذهني ده.

د متلونو په شاليد کې پېښې ، کيسې او تجربې بېلابېل رنګونه لري . يو شمېر يې تاريخي بڼه او مانا لري ، په دې ډول ، چې متل د يوې داسې پېښې لنډيز او پايله ده چې په تاريخ کې ځای لري . يو شمېر داسې دي ، چې ديني رنګ لري ، په شاليد کې يې د قرانکريم د يو آيت او حديث شريف مانا پرته وي . يو شمېر يې داسې دي ، چې په شاليد کې يې اخلاقي او ټولنيزې تجربې پرتې دي . همداسې يو شمېر متلونه بيا داسې دي ، چې په شاليد کې يې افسانې او اسطورې پرتې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ ـ د فولکلور لنډه پېژندنه :

څرنګه ، چې زموږ د دې څېړنې اصلي موضوع (د پښتو متل سپړنه) ده او متل بیا له فولکوریکو توکو څخه یو دی ، ځکه پر فولکلور لنډې خبرې هم راتـه اړینې برېښي .

د فولکلور مرکبه کلمه له دوو بسیطو کلمو څخه جوړه شوې ده . لومړی توکی یې فولک (Folk) دی او د بې سوادو او عوامو خلکو پـه مانـا دی . دا کلیمـه په زړه انګریزي ژبه کې د (Folc) په بڼه ، په منځنۍ او نـوې انګریـزي کـې د (Folk) په شکل راغلې ده ، چې د خلکو ، ملـت ، قـام او د کـورنۍ د غـړو پـه مانـا ده . پـه ژرمانیـک ژبـه کـې (Folkam) راغلـې ، چـې د (ناثابـت) او (ناڅرګند) مانا لري . دویم توکی یې (Lore) دی ، چـې پـه زړه انګریـزي کـې (Lare) وه ، مانا یې د (حقایقو مجموعه عنعنه د یو شي په بـاره کـې د عوامـو فکر و عقیده عامیانه مالومات ، افکار او ولسي ذهنیت) ده .

اصلاً فولکلور د عوامو خلکو ، د یو ملت یـا یـو قـام او یـا یـو نـژاد پـه نظـر د حقایقو مجموعه ده . د دوی عنعنوي سرمایه ده او د ژوند او نړۍ په اړه د دوی فکر و عقیده مالومات ، افکار او د دوی عمومي ذهنیـت دی . د یـو ملیـت یـا ملت او یا د یو هیواد په فولکلور کـې د هغـوی ټولـه مـاضي او د موجـوده او راتلونکي ژوند لپاره ارزښتونه پراته دي .

د یوې ټولنې فولکلور موږ ته د هغوی د پلرونو ، نیکونو او اجـدادو کولتـوري نورمونه او ټولنیز ارزښـتونه بیـانوي او د هغـوی لـه کولتـوري معیـارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هدفونو سره مو اشنا کوي . په همدې توګه فولکلور انسانانو ته لارښوونه کوي ژوند ته مانا ورکوي او د حرکت سمت يې ټاکي (۲ : ۱) .
فولکلور د لومړني او بدوي انسان هغه برداشت او تعبير دی ، چې له خپل چاپېر او د ژوند له اړخونو څخه يې کوي او د خپل شاوخوا موجوداتو په باب نظر څرګندوي او د فولکلور تاريخ هم له هماغه لومړني انسان څخه راپيلېږي ، چې د فولکلور په غبږه کې يې سترګې غړولې دي او له همدې امله د فولکلور هر اړخ ډېر لرغونی او زوړ دی(۱۸ : ۵۸) .
مشهور پارسي قاموس (فرهنګ عميد) ليکي :
فولکلور : فرانسوي ټکی دی ، د عوامو پېژندنه ، د ولسي- خلکو د ادابو ، دودونو او تصنيفاتو پوهنه يا علم ، د سيمه ييزو عقيدو ، افسانو او ترانو ټولګه .
معين فرهنګ ليکي :
فولکلور فرانسوي ټکی دی . **Folk** د خلکو او **Lore** د هغو پوهه . هغه علم ، چې د يوې سيمې د اصلي پخوانيو استوګنو له خوا د هغو د دود و ادابو (اخلاقو) ، کيسو او ولسي تصانيفو نه جوړ دی يا خلک پېژندنه .
د ارواښاد څېړندوی محمد صديق روهي په نظر :
" فولکلور د زيار ايستونکو د هلو ځلو او ژوند پېښو هېنداره ده ، چې په هغه کې د خلکو اجتماعي سيکالوژي د دوی انګېرنې او برداشتونه ، د هغوی ارمانونه او غوښتنې د دوی ذوق او د پوهې سطحه ، د دوی مبارزې او فعاليتونه او په پای کې د دوی د باطني نړۍ ژورتياوې منعکسوي . سره له دې ، چې په فولکلور کې جادو خرافات او دې ورته نور عقايد او تجربې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاملې دي ، خو که موضـوع پـه ژوره او هراړخيـزه توګـه وڅېړل شي ، نـو د لرغونو انسانانو جادو او خرافات هـم ، لـه حيـاتي اړتيـاوو سره نېغـې اړيکـې درلودې . د ځينو خرافاتي اړخونو په نفې کولو سره له فولکلور څخه د تربيتـي مقصدونو او ستيتيکي غوښتنو د پوره کولو لپاره هم استفاده کېږي (۲۴ : ۳) .“

فولکلور د ولسي ـ ژونـد هېنـداره ده . پـه دې هېنـداره کـې د خلکـو دودونـه ، ارزښــتونه چــال چلنــد ، انګېرنــې ، کړنــې او د ژونــد هــر راز لارې چــارې منعکسوي . د فولکلور د څېړنې ساحه ډېره پراخه ده ، خو عمده برخه يې ولسي دودونه ، خرافات ، رواجونه ولسي ادب (متلونه ، سـندرې ، کيسـې او نـور) دي (۷ : ۱).

۲ ـ متل څه ته وايي ؟

متلونه د يوه ولس د ټولنيزو ، پوهنيزو او رواني ازمېښــتونو او ليـدنو کتنـو د محصول په توګه د ولس د پوهې او شعور د کچې ښـکارندوی دي . پښـتانه ، چې په ټولنيز ژوندانه مين قام دی ، که څه هم د سياسي او اقتصـادي نـاخوالو په حکم له اکاډيميکو او منظمو ښوونيزو مزکزونو لـرې پـاتې شـوي يـا پـاتې کړای شوي دي ، خو بيا يې هم ټولنيز او سياسي نظام د ژبې (پښتو) ترڅنګ د پښتو او پښتونوالي د نظام په رڼا کې يو بريالی ټولنيز او پوهنيز نظـام چلـولی دی ، په دغه نظام کې مشران ، مخور او شمله ور د ټولنيز نظام او پـر ټـولنيزو ستونزو د لاسبرۍ بريالۍ او اغېزمنې لارې چارې لري چې متل هـم د همـدغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرانو او مفکرانو د پوهې او تجربې د محصول په توګه د پښتنو د ورځني ژوندانه د ناخوالو او نیمګړتیاوو د درملنې دنده پر غاړه لري (۱۶: ۱) .

د پښتو متلونه هم د پښتو د ادب یوه غوره برخه ګڼل کېږي ، دا متلونه له ډېر پخوا څخه موجود او زموږ د سپېڅلو نیکونو غوره ، قیمتي او تللي ویناوې دي ، چې د نقلونو په شان له یو نه بل ته ، له بل نه بل ته ، نقل په نقل راغلي او پاتې شوي دي . د لنډیو په شان د متلونو د ویلو تاریخ هم مالوم نه دی ، مګر په هره زمانه کې ویل کېږي او کوم خاص ویونکي هم نه لري ، بلکې د ټولو پښتنو د خولې مرغلرې دي ، چې خورې ورې د خلکو په ذهنونو کې پرتې دي . د متلونو عبارات خوندور ، لنډ ، مختصر او ډېر مطالب پکې ځای شوي وي . پښتو متلونه که څه هم په نثر کې داخلېږي ، مګر اکثره یې سجع او قافیه هم لري .

متلونه د یو ملت د عاداتو او خویونو د ښکاره کېدو ایینه ده او د هر قوم د پوهې تجربو او طبیعت د صفایۍ اندازه ترې مالومېږي . متلونه هغه پخې پخې خبرې دي چې له ډېرو تجربو نه وروسته په لاس راځي او د ژوندانه لارښوونکي ګڼل کېږي . متلونه په کلام کې خوږوالی او قوت پیداکوي ، عبارت پرې خوندور او خوږېږي . دا وجه ده ، چې شاعر او لیکونکي یې په خپلو ویناوو کې راوړي او له دې کبله د بدیع په فن کې دا یو صنعت بلل شوی دی . د متلونو پېژندنه دوه خواوې لري ، یوه دا چې اصل مورد یې سړي ته مالوم شي ، چې دا یې حقیقي مانا ده او بل دا چې د استعمال ځای یې وپېژندل شي ، چې دا یې کنایي مانا ده ... (۸: ۳۲) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونه هغه لنډې ويناوې دي ، چې د پېښو يا خبرو په وخت د استناد لپاره کارول کېږي . د يوې مخکينۍ ترسره شوې پېښې کيسه په يوه لنډه جمله يا ترکيب کې په ډېره لنډه بڼه وړاندې کېږي او د نورو قياس پرې کېږي .

متلونه د پښتني فولکلور او ژوند يو مهم ژانر دی ، چې اکثره وخت د خبرو پر وخت د ډاډ ، باور او رښتيايني لپاره کارېږي. اکثره پښتانه په عامو خبرو کې هم متلونه کاروي. متلونه خبرې مستدللې کوي ، خوند يې ډېر وي او د اورېدونکي يا لوستونکي ډاډ او باور ډېروي .

ښاغلی رفيع په دې اړه ليکي :

"متلونه د خلکو هغه سپېڅلې ، پاکې ، مانادارې او لويې لويې لنډې جملې دي ، چې د ولس د ثقافت ، فرهنګ علم او پوهې ، کړو وړو ژوندۍ نمونې او د ولسي پوهانو د لوړو افکارو نماينده ګان دي (۲۴ : ۱۲۲) . "

د پښتو ادب يو مهم توک دغه متلونه دي ، چې په لنډو ويناوو کې حکمتونه او د ګټې خبرې ځای شوې دي . په متلو کې د ملتو د روحياتو خورا ښې ښې نکتې پرتې وي او ځينې پوهان وايي ، چې تر شعر لا متلونه د ملتو پر عقليت ښه دلالت کوي . ولې ، چې اشعار د داسې خلکو له کومو راوځي ، چې فکر ، ذهن او عقليت يې تر عوامو لوړ وي . اما متلونه د عوامو له تفکره حکايت کوي او د متلو الفاظ لکه اشعار مصنوعي او پالش شوي نه وي او د عوامو په ژبه وي ، نو متلونه د وګړو زړغ ګڼلی شو او پر روحياتو يې دلالت تر شعر ټينګ او د ويسا وړ وي . متلونه د ملتو د اجتماعي ژوندون او د دوی د عقلي هويت ښکاره کوونکي دي . په مختلفو اوضاعوو او کيفياتو کې د تجربو او ازمېښتونو نتيجې په لنډو کليماتو کې ځای شوې دي (۳ : ۱۸ ، ۱۹) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هر ولس په شفاهي ادب کې متل (ضرب المثل) مهم ځای لري . د بډایو ژبو یو خصوصیت دادی ، چې په متلونو هم بډای وي . متل د خبرو یوه بېخي لنډه جمله ده چې د مانا په لحاظ بشپړه او د مفهوم او مورد په لحاظ عامه وي .

د متل بلاغت او فصاحت په دې کې دی ، چې د فورم له مخې لنډ او مؤجز ، د مانا په لحاظ مستعار او کنایه ، د افهام له مخې ساده او عام فهم او د افادې په لحاظ په هدف رسا او سم لګېږي .

ماکسیم ګورکي د متل په باب ویل :"په لفظي ساده ګۍ کې یې تر ټولو لویه هوښیاري او حکمت ځای شوی دی ، متل او سندره همیشه مؤجز وي ، خو د بشپړ کتاب هومره تفکر او احساس پکې وي ." ده به لیکوالو ته مشوره ورکوله ، چې لیکوالي له متل څخه پیل او زده کړي ، چې الفاظ پکې داسې کنېښکل شوي وي ، لکه په موتي کې ګوتې ، متل (چې پښتانه ورته د هوښیارانو خبره هم وايي)خبره خوندوره کوي او د هغې مفهوم د مضبوطتیا او غبرګون غوندې دی .

متل اصلاً د یوه هوښیار او حکیم عاقلانه (مقوله) وي ، چې په قصدي یا اتفاقي ډول یې له خولې وتلې وي ، خو بیا د لفظي ښکلا او مناسبت او مانیزې حکیمانه افادې او ارزښت په برکت د ولس په ژبه جاري او خوندي ساتل شوی وي . د متل لومړی ویونکی د ولس له نظره لوېدلی وي ، خو وینا یې د شفاهي ادب یوه ارزښتناکه برخه ګرځي .

د متل په مرکز کې د ګرامر له مخې یو شخص (غالباً مفرد غایب یا مخاطب) ځای لري ، خو د ویونکي او هم د اورېدونکي په فکر کې د هغه مورد بېخي عام وي . متل د ولسي جهانبینۍ ، تفکر او ذهنیت بېل بېل اړخونه ترسیموي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاريخي وي ، لکه : (که ته نازو شې ، نو ميرخان به څوک وزېږوي ؟) جغرافيوي وي (پېريانو ته غزنی څه شی دی ؟) اخلاقي وي (چې بد ګرځې ، بد به پرځې) مذهبي وي (چې اوبه وي ، تيمم ته حاجت نشته) اقتصادي وي (د خپلې برستنې سره پښې غځول په کار دي) او نور .

د متل ستر خصوصيت دادی ، چې هميشه کنايي مانا افاده کوي ، که خپله اصله او حقيقي مانا افاده کړي ، هغه بيا متل نه دی . مثلاً : (که غر لوړ دی ، پر سر يې لار ده) (د غله په ږيره خلی وي) (په يوه ګل نه پسرلی کېږي) . دلته يو متل هم په خپله لومړۍ مانا نه دی او نه د (لوړغر ، په سر يې لاره) ، (غل ږيره ، خلی) (ګل ، پسرلی) ترمنځه ارتباط ملحوظ دی ، چې د متل حقيقي مانا ده ، بلکې دلته هر متل خاص کنايي مفهوم لري ، چې هم اورېدونکی پرې پوهېږي او هم د ويونکي مطلب وي او هغه د متل کنايي مانا ده ، که کنايي مانا افاده نه کړي ، هغه متل بللی نه شو (۷ : ۵۲ ، ۵۳) .

پښتانه متل ته ډير اهميت ورکوي . هر متل ورته د کاڼي کرښه ښکاري او هغه يو پوخ او غټ دليل بولي . پښتو متلونه د پښتنو د اجتماعي ژوندون پوره نماينده ګي کوي .

د پښتو متلونه ډېر او په زياته اندازه دي او لکه لنډۍ په هره خوا کې په بېل بېل ډول د خلکو په سينو کې پراته دي . د پښتو متلونه ډېر پخواني او لرغوني مالومېږي . ځکه چې د متل جوړيده او شهرت ډېره زمانه غواړي او ډېر زړ د متل حيثيت نه شي موندلای .

دغه شان ښايي ، چې د متلونو په عبارتونو کې هم ډېر توپير نه وي راغلی ، ځکه چې د متلونو عبارت او لفظ د يو روايتي متن په توګه په خپل اصلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګ ساتل کېږي او د زمانو بدلونه پکې زيات تغير نه پيداکوي . د پښتو هر متل لکه د لنډۍ يو ځانله خپلواک مضمون يا په بله ژبه د يوې پېښې او واقعي لنډيز دی (۱۱ : ۲) .

متل هغه عام اهنګدار او مؤجز کلام دی ، چې په حکمت بنا وي او د عموميت اهنګ او ايجاز په ګاڼه پسوللی وي ، که لنډۍ د پښتنو جماليـاتي تـولنيز شعور تمثيلوي ، نو متلونه عقلاني او فلسفي خوا ښيي. ښاغلی قيام الدين خادم د متل د ويي په باب ليکي: " د متل د ويي اصله مانا ماته نه ده مالومه ، خو د عربي د مثل او ضرب المثل مانا واضحه ده ، زه نه شم ويلای ، چې متل به له مثل نه جوړشوی وي ، مګر د مثل په مانا سرې پوهېږي ، چې دا هغه بديعه حکيمانه جمله ده ، چې د تشبيه ،کنايې او مثال په ډول د کلام د تحکيم لپاره راوړل کېږي .... "

خادم صاحب د مثال لپاره دا لاندې متل راوړي :"چې ځې ځې ، ابازو ته به راځې."

د مضمون له مخې د پښتو هر متل يوه ګټوره وجيزه ده . دپښتنو روحيات او ټولنيز ژوند پکې په ښه توګه ځلېږي او د ولسي ادب هغه بډايه پانګه ده ، چې د ټولنيز ژوند ټولې خواوې پکې ځرګندې شوې دي . د مينې او ښکلا، وصال او بېلتون ، خوښۍ او خپګان ، اخلاق ، تاريخ او جغرافيې ، مذهب ، اقتصاد ، عدالت ، هېوادپالنې او نورو فکرونو مخزن دی .

په متلونو کې د يوې ټولنې ډېر پټ دننني رازونه پراته دي او پښتنو ته ډېر ارزښت لري ، ځکه دا وينا د ټولنې هغه ګډ او ټولنيز مضمون دی ، چې د ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خوا د عقل او پوهې له مخې سنجول شوی ، د ټولو له خوا قبول شوی او په سيمه کې يې د کلونو کلونو په تېرېدو ريښې پخې شوې دي .

د دې لپاره ، چې يوه وينا د متل په نامه ياده شي او بيا د ټولو له خوا د منلو وړ وګرځي ، بايد ساده او د ولس په ژبه وي ، ښه اهنګ ولري ، په غوږونو ښه ولګي ، په مغزو کې سملاسي ځای ونيسي- او زړونه يې ومني ، د همدې مقصد لپاره په يوه متل کې تل درې شيان ، خوږوالی ، لنډوالی ، مقصد او مفهوم ضروري بلل شوی (۴ : ۸) .

متل هغه لنډه جمله يا عبارت دی ، چې د يوې انساني تجربې او مشاهدې بيان پکې په ډېره په زړه پورې ښکلې بڼه او انداز کې شوی وي .

د متل عبارت ساده او روان وي ، خو ډېره ستره او ژوره مانا او مفهوم پکې پټ وي . دا د انسانانو د مغزونو خبرې دي ، چې د دوی د ټولنيز ژوند له پخو تجربو څخه رازېږېدلې دي .

متلونه د يوې ژبې د ولسي او شفاهي ادبياتو ستره او ارزښتناکه برخه ده. اصلي جوړونکي او رامنځته کوونکي يې هم نه دي مالوم ، د ټول ولس ګډ مال دی . هر متل تر شا په خپل پس منظر کې يوه پېښه ، کيسه او د ژوند پخه تجربه لري ، چې د هغې نتيجه او نچوړ د پند او عبرت لپاره خوله په خوله له يو نسل څخه بل نسل ته لېږدېدلې او د کاڼي کرښې ګرځېدلې دي ، نو ځکه يې خلک په خبرو اترو کې د خپلې وينا د منطقي او باوري کولو لپاره استعمالوي .

ځينې متلونه په نظم وي ، چې وزن او قافيه لري او ځينې بيا په نثر وي ، چې د وزن او قافيې له قيد نه خلاص وي ، خو دواړه ډولونه د پوره فصاحت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلاغت نه برخمن وي . د يـادونې وړده ، چـې زمـوږ زيـاترو پخوانيـو شـاعرانو پخپلو شعرونو کـې د شـعري قـوت د لوړتيـا لپـاره متلونـه راوړي او د ځينـو مشهورو شاعرانو د شعرونو ځيني بيتونه او يا نيم بيتي په خلکو کې د متلونو په بڼه استعمالېږي (۲۱ : ۵۵) .

پښتو متلونه د ولس د خولو څخه راوتلې هغه پخې خبرې دي ، چـې د ډېـرو تجربو او زمانو په تېرېدو سره هغه په هر تول باندې پـوره او پخـې شـوې دي (۲۰ : ۵) .

کلـه چـې انسـان د گلونـو غونچـه ووينـي او پـه زړه او ذهـن د بـاغونو او گلستانونو زرگونه رنگونه خـواره شي ، همدغسـې متـل د ژونـد د تجربـو لـه ماناوو نه يوه ډکه پکه داسې مجموعه ده ، چې زړه او ذهن يـې واوري ، نـو د فکر او تخليق چينې تاندې کړي او خيالونو ته نوې او ناليدلې لارې پـه گوتـه کړي . متل د ژوند د کالبوت روح دی چې دغه قرار شي ، نو متـل بـې قـراري وربښي او چې بې قراره شي ، نو قرار ورکوي ، چې روغ وي ، بيمار يـې کـړي او چې بيمار شي ، نو خپله يې طبيب او په خپله يې دارو شي . متل د انسـان د ژونـد نـه مانـا اخيسـتې ده او متـل انسـان او د انسـان ژونـد ژواک تـه مانـا وربښلې ده (۲۳ : ۱۱) .

متل لکه اور اورکی يا اوربلک له ځانه رڼا لري . موږ متل ته د څراغ ويلو پـر ځای اوربلک په دې وايو ، چې دا لکه يو ژوندی شی په خپلو پښـو پـه تولنـه کې روان وي مزل کوي او په رڼا کې يې خلـک د ژونـد غـوټې پرانيځي. هـر ځای ، چې خبره بنده وي متل چې ور برابر شي ، نو داسې يې په اسانه خلاصـه کړي ، لکه کيلي چې کولپ (قفل) خلاصوي . د مزل کولو طريقـه يـې دا وي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د انساني تجربې پر بنسټ منځته راغلي ډېره زياته دانايي پـه بېخـي لـږو ټکو کې په هر متل کې ځای شوې وي او دغه لـږ ټکـی دومـره سـاده ، دومـره اسانه او ترتيب يې دومره طبيعي وي ، چې نه يې حافظې تـه يـاد سـاتل گـران وي او نه يې ژبې ته ادا کول . په دا نو ، چې يو متل پر يوه موقع باندې وويل شي ، هلته هر څومره وگړي ، چې حاضر وي ، هر يوه ته هغه بې له څه کوښښه ياد شي او دا هر وگړی ، چې بيا چېرتـه بـل ځـای پـر همدغسـې موقع بانـدې برابرېږي دغه متل يې خولې ته په خپله راځي او هلته موجود نور وگړي ، چـې يې اوري ، نو متل د هغو حـافظې تـه هـم ځـان رسـوي او ورسره مختـه ځـي . داسې هر متل په ټولنه کې په گرځېدو راگرځېدو وي او چې پـر خپلـه مناسـبه موقع يې واوري ، نو پوه به شي چې په دغه وړه کوزه کې څومره ژور سـمندر پروت دی (٦ : ١٦٤) .

متل هغه جمله ده ، چې د مثـال پـه طـور بيـان شي او پـه دلـيلي توگـه وجـود ومومي . په تېره زمانه کې ډېرې داسې واقعې تېرې شوي دي ، چې هغه يا پـه کيسه کې بياني شوي او يا په لنډه جمله کې هغې ته اشاره کوي او هـر کلـه ، چې د کومې پېښې اړوند دغه وړه جمله ، چې په وړو وړو ټکـو مشـتمله ده ، بيان کړی شي ، نو د اورېدونکو ذهن ته هغـه ټولـه واقعـه راوړانـدې شي (٥ : ٢١) .

په شفاهي ادب کې شايد متل يواځينی صنف وي ، چې د دنيا په ټولو ژبو کـې اوچت مقام لري . د متل د دې اهميت او عموميت لويه وجـه د هغـه پـه مـانيزه غنا پورې اړه لري . په متلونو کې د يوه ولس د اخلاقي ، عقل او پوهې کچـه د شفاهي ادب د هر بل صنف په پرتلـه پـه زياتـه انـدازه څرگنـدېږي . د پښـتنو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنيز قانون (پښتونولی) کابو ټول مفاهيم يواځې او يـواځې پـه متلونـو کـې خوندي دي . پښـتو متلونـه نـه يـواځې د پښـتو ادب غـوره نمونـه ده بلکـې د پښتون د نفسياتو او کلچر د ادراک لپاره بهترينه وسيله هم ده (۱۲ : ۱) .

Oxford Advanced learner's Dictionary د متل په اړه ليکي:

A well-known phrase or sentence that gives advice or says something that generally true. (۱۲۱۵ : ۲۵)

د متل نورې پېژندنې داسې شوي دي :

- پښتو متلونه ډېر لوی مقصد په لنډو ويناوو کـې ښـکاره کـوي او د ويسا وړ ګڼل کېږي او په وينا کې د قالب او شاهد مثال لري .
- متلونـه د پوهـانو خـبرې دي ، چـې حـق و رښـتيا دي . دا د کلونـو د تجربې او مشاهدې پايله وي ، چـې پـه کوچنيـو کوچنيـو جملـو کـې بيانېږي .
- محاوره د هرې ژبې يو لازمي جز وي ، خو د متل استعمال پـه اختيـار پورې اړه لري .
- متلونه په عمومي توګه د عوامي ذهن امين وي او په شاليد کې يې د صديانو پوهه پرته وي ، دغه وجه ده ، چې متلونه د ژبـې ښايسـت او ګاڼه بلل کېږي . په ليـک او وينـا کـې د نـدرت د پيـداکولو لپـاره د متلونو استعمال ډېر ښه وي .
- په لفظي ساده ګی کې يې تر ټولو لويـه هوښـياري او حکمـت ځـای شوی دی. متل او سندره هميشه موجز وي ، خو د بشپړ کتاب هـومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفکر او احساس پکې وي . متلونه که څه هم لنډ او په ساده توګه لیکل شوي دي ، خو مفهوم یې ډېر لوی دی ، چې اصلا د یوه کتاب بڼه لري .

- متلونه له لفظي او مانیزو ښکلاوو ډک دي . د متل ایجاز ، اختصار او په هغه کې د لوی مفهوم ځایول د هغه بلاغت او فصاحت همیشه د ادب د تیورۍ د محققینو پام ځانته اړولی دی .
- متلونه هغه عام حقایق دي ، چې د خلکو په خبرو اترو کې په ذوق او خوند سره ویل کېږي .
- متلونه هغه لنډې ویناګانې دي ، چې بلاغت او رښتینوالی ولري . دغه ویناوې د ډېرې پخوا زمانې څخه په خلکو کې موجودې او د دوی خوښې وي .
- متلونه هغه ورې ، مګر چستې جملې دي ، چې د انساني ژوند تجربې او مشاهدې پکې په ډېره عجیبه اندازه ناآشنا طریقه او خوندناک شکل وړاندې شوي وي ، د طنز او مزاح مالګه هم ورسره وي .
- متلونه که څه هم لنډې او ساده جملې دي ، مګر حقیقت دادی ، چې په هر متل کې لوی حکمت پروت وي او دغه مقولې ، چې د تجربو نه وروسته منځته راغلي او په عام ساده او لنډ ډول یې په جامعه کې انتشار موندلی ، د یوې سیمې ، ټولنې او یوې زمانې د خلکو ذهني او فکري سویه ، کردارونه اجتماعي روابط ، هوښیاري ، د ژوند سطحه ، کولتور او نور په ښه ډول ترې څرګندېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- متلونه په عموماً په عوامي سطحه پيداکېږي . په دوی کې د عـوامي ژوند ځرک پروت وي ، بيا يې ښېګړه دا ده ، چې خاص خلک يـې هـم په خپل استعمال کې راولي، که څه هم د دوی له چاپېرياله سره اکـثره تړون نه لري . دا خبره نه ، خو د متلونو پـه اړه ده ، بلکـې د لفظونـو ، تلفظ او محاورو په اړه هم عوام ته خواص مات شوي دي .
- په متل کې د قرنونو تجربې ، د انساني ژوند مشـاهدې او د پوهـانو د احساساتو پانګه پرته وي . پـه متـل کـې د لفظونـو تقـديم او تـاخير درست وي خو د محاورې پـه شـان پکـې د مصـدر د ټولـو مشـتقاتو استعمال ناجايز وي .
- متل هغه عام آهنګداره او موجز کلام دی ، چې په حکمت بنا وي او د عموميت آهنګ او ايجاز په ګاڼـه پسـوللی وي . کـه لنـډۍ د پښـتو جمالياتي ټولنيز شعور تمثيلوي ، نو متلونـه عقـلاني او فلسـفي خـوا ښيي .
- متل د يوې تجربې پايله او يوه اخلاقـي نقطـه وي ، چـې پـه تمثـيلي اسلوب کې بيانېږي . لفظونه مختصر وي ، مګر لـه دوی څخـه يـوې لويې واقعې ته اشاره وي .
- ورځنۍ ، محاورې او متلونه د لساني ګروه د سماجي او لساني رويې او ثقافتي حيثيت غمازي کوي .
- متل يو داسې لنډه اغېزناکـه جملـه ده ، چـې اکـثره پـه اسـتعاري يـا تجنيسي فورم کې وي او په سمه توګـه د يـوې ريښـتينې تجربـې او مشاهدې ځرګندونه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- متل د ولس د متداولې او د ژوند د عملي فلسفې شعر دی .
- په عمومي توګه په متلونو کې پټه کنايي فلسفي مفکوره موجوده وي .
- متلونه او عوامي شاعري داسې ځيزونه دي ، چې موږ ورته خاص طور سره د يو قوم د ژوند ژواک کړه وړه ، دود و دستور ، روغ رنځور ، مړي ژوندي او د عاداتو خصلتونو وغيره وغيره ، چې په مختصرو الفاظو کې به ورته تهذيب ، تمدن ، کلچر او ثقافت ووايو ؛ ايينه دار وي .
- متل ، د مانا او مطلب ډکې وړې وړې خبرې دي ، چې د اوږدې تجربې نه رازېږېدلې وي .
- متلونه زموږ د عوامي ادب په شان ، زموږ شريک قومي ميراث دی . دا د خپلو خوندورو ماناوو او برجستګۍ له برکته د زړه د حال د اظهار لپاره ډېره غوره او خوندناکه ذريعه ده او هم د دې په ذريعه په خبرو کې خوند او زور پيداکېږي (۱۴ : ۲۵) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣ ـ آيا متل له (مَثَل) سره اړخ لګوي ؟

متل زموږ د خلکو ، ولس ، فولکور او کولتور هغه شتمني ده ، چې زموږ د ژوند سره تړلی تاريخ لري . په دې مانا ، له هغه مهاله ، چې موږ د يوې وګړنۍ ډلې او ولس په توګه او زموږ ژبه د پوهونې او راپوهونې د وسيلې په توګه ، د نړۍ پرمخ رامنځته شوي يو ، بېلابېلې ژبنۍ ښکارندې او ژبنې جوړښتونه هم همدا مهال راپنځيدلي او تر ننه دوام لري .

ځرنګه ، چې زموږ د وګړو او ژبې تاريخ زرګونه کلونه وړاندې او زوړ دی ، همداسې د متل لرغونتيا هم زرګونو کلونو ته رسېږي . متل د يوه ژبني واحد په توګه ، زموږ په ژبه کې هغه وخت هم شتون درلود ، چې زموږ سيمې ته عربي ژبه او کولتور راغلي نه ول . د متل له څېړنې راته دا خبره ښه جوتېږي ، ځکه په متلونو کې داسې فکرونه شته چې هغه تر اسلام وړاندې دي . زموږ هېواد ته د اسلام راتګ څرګند تاريخ لري ، په داسې حال کې ، چې موږ تر اسلام وړاندې هم ژوند کړی او ژبه مو ژوندۍ وه او په دې توګه متلونه هم کارېدل .

متل که د عربي ژبې (مثل) پښتو شوې بڼه وبولو ، نو دلته دا پوښتنه مخته راځي، چې ايا متل د يوه ژبني واحد په توګه له هغې وروسته زېږېدلی ، چې عربي ژبه سيمې ته راغلې يا دا چې دا جوړښت وړاندې شتون درلود ، خو نوم يې اوښتی يا دا چې متل هماغه لرغونی نوم دی ، چې د دې ژبني جوړښت لپاره کارېدلی دی ؟

د متل په اړه ځينې بحثونه ، چې متل عربي ـ پښتو بولي ، په موږ کې ډېر نوي دي او که ډېر لرغوني هم وي ، هغه وخت رامنځته شوي ، چې سيمې ته عربي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه راننوتې او زموږ په ژبو یې مستقیم او نامستقیم اغېز کړی دی . دلته دا خبره بیا راغبرگوم ، چې د یوه ژبني جوړښت په توگه د متل تاریخ ، زموږ په سیمه کې تر عربي ژبې لرغونی دی .

زموږ ستونزه داده ، چې په دې برخه کې شواهد او اسناد نه لرو ، چې متل ته یې په لرغونو وختونو کې کوم نوم ورکړی وو ، په سیمه کې تر اسلام او عربي ژبې وړاندې اړوند اسناد زموږ په لاس کې نشته ، له دې کبله اړ یو مسایل د عربي ژبې تر اغېز لاندې وسپړو . که متل زموږ د پښتو ژبې او یا نورو اریایي ژبو کلمه وي ، په اړه یې سمه څېړنه شوې نه ده ، خو دا چې دا کلمه د عربي (مثل) پښتو شوې بڼه وبولو بېلابېلې څېړنې شوې دي.

د متل کلمه په همدې شکل (فرهنگ عمید) رااخیستې ده ، چې عربي هم راته نه ښکاري ، خو دغې کلمې باندې چا ډېر بحث کړی نه دی . د (افسانه ، لنډ داستان مثل ، شوخه خبره) ماناوې یې ورته لیکلې دي . په پورتنیو ماناوو کې یو څه لیدل کېږي ، هغه دا چې ډېر متلونه یوه لنډه کیسه ، پېښه او داستان لري ، چې په پورتنیو ماناوو کې شته ، له همدې کبله دغې ژبني جوړښت ته متل ویل شوی دی .

متل ته په عربي کې مثل هم په دې اعتبار وایي ، چې د دویم شي حال د اول سره مشابه کېږي ، یعنې د استعمال ځای یې په اصل مورد کې قیاسېږي (۸ : ۳۲) .

په پښتو کې متل عین هغه شي ته وایي ، چې په عربي یې مثل بولي ، ښایي چې متل له عربي څخه مفغن شوی وي . ځکه چې کله په تفغین کې (ث) په (ت) بدلېږي ، لکه میراث چې میرات شو . د عربي لغت پوهان وایي ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثل او نظیر او دا کلیمه له عربي مثـل څخه جوړه شوې او پر ټولو حکمتو او لنډو کیسو او اساطیرو اطلاق شوه(۷ : ۱۸ ، ۱۹) .

متل او مثل د مفهوم ، مضمون او مانا له مخې یو دي ، چې په ټولـو خلکـو او قومونو کې شته ، د هغوی د ځانګړو پوهنو ، ژونـد پېښـو او تجربـو محصـول وي ، خـو مـوږ لـه نیکونـو نیکونـو رانیـولې د ژونـد ډېـر کولتـوري پړاوونـه درلودلي دي ، چې ټولو مادي او مانیزو شیانو ته مو خپل خپـل نومونـه لـرلي دي . متل او مثل هم همداسې درواخله (۱۰ : ۶۱) .

د متل لفظ د عربي د لفظ مَثَل سره تعلق لري . په سامي ژبو کې (ت) په (ث) بدلېږي لکه واخلئ (یافث > یافت) خو دا بدلون په عربي ژبه کې عام نـه دی ، ما په عربي کې د متل لفظ د (متل) شکل کې چېرته هم نه دی لیدلی . د عـرب (م ، ث ، ل) د مادې نه د عربي د قاعدو لانـدې ګـڼ اسـتقامات کـولی شي . د دغې مادې لفظ مِثل هم ځینې وخت د مَثَل مانا ورکوي او جمع یـې امثـال ده . په پښتو کې د متل جمع د عربي قاعدې لاندې امتال نه راځي ، بلکـې متلونـه راځي (۱۳ : ۳۱) .

مِثل ، مثال یا مثلً د عربي ژبې لفظ دی . دا لفظ په قران شریـف کـې څـو څـو ځایه او څو څو وارې راغلی دی . چېرته مثلاً او چېرتـه د جمعـې لپـاره امثـال لیکل شوی دی . مثل په اصل کې داسې قسم خبرې ته وایي ، چې هغـه د بلـې خبرې په شان وي یا د هغې خبرې په رنګ ، مانا او مطلب څرګندوي یا یو کـار ، کیسه او پېښه د بل کار یا بلې پېښې سره تړي . په ځینې ځایونو کـې د مثـل بیانولو یا وړاندې کولو لپاره د (ضرب) لفظ استعمالېږي . دا لفظ هم لـه عـربي ژبې او قران شریف نه اخیستل شوی دی ، لکه: ضرب‌الله مثلاً فمثله صـفوان ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

و مثلا الذین ینفقون (البقره) . داسې نورو ډېرو آیتونو کې دا لفظ بیان شوی دی او هم داسې دا لفظ د عربي نه نورو ژبو نقل کړی ، خپل کړی او اخیستی دی . په اردو ، پارسي او پښتو ژبو کې دا لفظ هم په دې ماناوو او مطلب سره استعمالېږي ، لکه : ضرب الامثال ، مثلاً ، مثال کے طور ، د مثال په توګه او داسې نور .

په پښتو ژبه کې د مثال لفظ هم د دې مطلب لپاره استعمالېږي ، خو جمع یې لکه د عربي د قاعدې لاندې امثال نه راځي ، بلکې مثالونه ویل او لیکل کېږي . د دې سره سره د پښتو ژبې یو بل توری (متل) زموږ په ورځني ژوند کې ډېر استعمالېږي . متل هم د مثال مانا او مطلب ورکوي یا څرګندوي ، مالومېږي داسې ، چې متل هم د مثل نه جوړ شوی او اخیستی شوی دی ، په زړه عربي ژبه کې د (ث) لفظ په (ت) ویل کېږي . نن هم د عربو په ډېرو علاقایي ژبو کې (ث) په (ت) ویل کېږي . لکه : د عربي یو نوم (ابن هیثم) دی ، خو په وینا کې (ابن هیتم) ویل کېږي یا د عربي بل لفظ ، چې په لیک کې (الاثین) دی ، خو په وینا کې (الاتین) ویل کېږي ، چې مانا یې (دوه) ده . داسې (الثلاثه) هم په (ث) لیکل کېږي ، خو په وینا کې (التلاته) ویل کېږي ، چې مانا یې (درې) ده .

دې د عربي لفظونو ته چې پام وکړو ، نو د دې نه دا مالومېږي ، چې پخوانۍ زمانه کې د (مثل) لفظ نه په پښتو کې (متل) جوړ شوی دی ، چې مانا او مطلب یې هوبهو د (متل) لفظ سره تړون خوري ، خو د دې جمعې د (امثال) پرځای (متلونه) جوړ شول .

(۲۳ : ۱۹ ، ۲۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنگ عمید د (مَثَل) مانا داسې لیکي :

ورته ، صفت ، حدیث ، قصه ، مشهور قول ، ضرب المثل (۱۵ : ۲۱۷۹) .

یاد فرهنگ د (مُثُل) کلمې ته لیکي : جمع مثال (۱۵ : ۲۱۷۹) .

د (مِثال) کلمه بیا داسې مانا کوي : اندازه ، مقدار ، مانند ، شبیه [فرمان ، حکم قصاص] (۱۵ : ۲۱۷۸) .

د متل (مَ تَ) د کلمې مانا یاد فرهنگ داسې کوي :

افسانه ، لنډ داستان ، مثل ، هغه خبره چې د شوخۍ له مخې وویل شي (۱۵ : ۲۱۷۳) .

زاهد پښتو ـ پښتو سیند لیکي :

متل (مَ تَ) : یو لنډه جمله ، چې ستر کولتوري او علمي ارزښت پکې پروت وي .

(۹ : ۹۴۲)

همدارنګه د (مَثَل) کلمې ته لیکي : متل ، مشهور قول ، حکایت (۹ : ۹۴۴) .

ضرب المَثل ته لیکي : مثل وهنه ، متل اړونه ، متل (۹ : ٦۷۸) .

۴ ـ د متلونو ډولونه :

متلونه د شکل له مخې په دوو برخو ویشل کېږي :

۴ ـ ۱ ـ منظوم :

دا هغه متلونه دي ، چې نظمي ځانګړني لري ، لکه :

په زړه صاف ، په خوله خلاف .

چې غواړې ، پرې واوړې .

ډېره یوه نېکمرغه ، یوه بدمرغه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه عمل ، د لارې مل .

چې هوس دی ، دومره بس دی .

چې نه دې وي له موره ، ورته مه وايه چې وروره .

چې مړ شو ، هغه پړ شو .

چې لوی غاپي ، کوچنی تراپي .

چې ژرنده يې گرځي ، بلا يې پرځي .

چې سبا شي غم پيدا شي ، چې بېگا شي غم پناه شي .

۴ ـ ۲ ـ منثور :

دا هغه متلونه دي ، چې نثري ځانگړنې لري ، لکه :

چې ښه وي ، بد دې اور واخلي .

په دسترخوان هر مچ زمری دی .

په سپي د خاوند زړه بدېږي .

په ډېرو ليونی خوښ وي .

په پټه خوله څه نه کېږي .

په بد زوی ، ښه پلار يادېږي .

په خپله ډوډۍ موړ ، په کلي نازولی .

په پوښتنه سړی مکې ته ځي .

پردۍ ورکړه ، نيمه خوا ده .

بد په بلا اخته ښه دی .

بربنډ له اوبو نه ډارېږي .

پردی غم تر واورو سوړ دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی اروابناد دوست شینواري په دې اړه گټور مالومات وړاندې کوي او متلونه په عام ډول په دوو برخو ویشي ، منثور او منظوم .

الف ـ منظوم متلونه : دا ډول متلونه د یوه بیت حکم لري ، چې هم د قافیې او هم د سیلابونو له مخې تر یوې اندازې مقید او خاص اهنگ او تال لري ، لکه:

بد به دې په زړه لرم
سلام به دې په خوله لرم

×××

که په کور کې غوره مومې
لیونی به غرو ته درومې

×××

سل روپۍ پورکړه
دا ختر شپه په کورکړه

ب ـ منثور متلونه : دا هغه متلونه دي ، چې د سیلابونو په شمیر او د قافیې په مراعات مقید نه دي او عروضي اساس نه لري ، بلکې مسجع نثر ورته ویلای شو دا په خپل منځ کې په نحوي لحاظ په دوه ډوله دي :

الف ـ چې بشپړه جمله وي ، مسند او مسندالیه یعنې فعل او فاعل یا مبتدا او خبر ولري ، دې ته په انگلیسيـ کې (Proverb) او په روسي کې (پسلوویځه) ویل کیږي . دا هغه مستعاره بشپړه مقوله ده ، چې کنایي مفهوم افاده کوي او غالباً اهنگ لرونکی (سندریز) فورم لري ، لکه :

که غر لوړ دی ـ پر سر یې لار ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ـ هغه ، چې بشپــړه جمله نه وي او په نحوي لحاظ د كلام يــو مهــم جــز ونــه لري ، خــو نــور د متــل تــر تعريــف لانــدې راځــي ، دې تــه پــه انګليسيـ كــې (Saying) او په روسي کې (پګه وورګه) ويل کېږي ، لکه :

زه ستا دارو ـ ته زما دارو .

اوږه دې پــه اوږه ـ منت دې پــه څه .

خپل عمل ـ د لارې مل .

خپلــه وطنه ـ ګلــه وطنه .

دغه ډول تــه ځينې خلک محاوره وايي ، خو د پښتو او دري د ولسي ادب پــه كتابونو كې عموماً د متل پــه نامه ياد شوي او پــه كــوم تــوپير ورتـــه نـــه دي كتل شوي . متل كله يوه جمله وي ، لكه : د غله ځاى په غره كې هــم نــه شي .

كله دوه جملې وي :

ړانده ته مه ګډېږه ـ كانه ته ډول مه وهه .

كله چې متل له دوو جملو څخه جوړ وي ، د دواړو جملو تر منځه كله د عطـف مانيز ارتباط موجود وي (د عطف ادات حذفېږي) لكه :

كوتک وهه د ورور لپاره ـ خبره كوه د خداى (ج) لپاره .

يا داسې نور ارتباطونه سره لري ، چې دويمه غالباً د لومړي تابع جمله وي . ډېر لږ متلونه له درېيو جملو هم جوړوي ، لكه :

(د كونډې كره زوى نه وو ، چې زوى يې پيدا شو، مرګو ګډه شوه) (٧ : ٦٠ ـ ٦٢) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ارواښاد شينواري د متلونو په ويشنه کې د منثورو متلونو ، د دويـم ډول پـه اړه ، چې په انګليسي يې (saying) بللي ، ښاغلی عبدالکريم عامر په خپل اثر (پښتو محاورې) کې د (مقولې) تر سرليک لاندې داسې ليکي :

مقوله د عربي ژبې له قول څخه ده ، چې لغوي مانـا يـې خـبره او وينـا ده . پـه اصطلاح کې هغه جملې يا فقرې ته ويل کېږي ، چې د يو ښه ناصحانه رنګ له امله خلکو خوښه کړې وي . دغه مقوله د متـل لپـاره هـم اسـتعمالېږي. لـه دې مقولې څخه په اصطلاح کې (مقاله) هم وتلـې ده ، چـې د ويلـو پـه مانا ده . د مقولې لفظونه خپله حقيقي مانا څرګندوي او پـه دې کـې د زوروالي شرط هـم لازمي نه وي . يو څو بېلګې يې دا دي :

۱ . ته پوه شوې ، ستا ايمان .

۲ . ته پوه شوې ، ستا کار .

که د مقولې جوړښت ته وکتل شي ، نو د متل لور ته ذهن ځـي . متـل هـم پـه لومړي سر کې يو قول وي ، چې پکې پوهه ، تجربه او مشاهده خپل کار کـوي ، وروسته يې اسـتعمال عـام شي ، د ضرب المثـل رنـګ يـاني پـه خـبرو کـې د مثالونو په رنګ راوړل کېږي.

پورتني مثالونه هم د متلونو ځای ته رسي ، مقوله هغه قول دی ، چې پکې هغه د متل لوازمات خپل کار کوي د خـولې وتلـې هـره خـبره مقولـه ده ، خـو هغـه مقولې د عام ذهنونو او خولو برخه ګرځي . کـومې ، چـې څـه دانـايي ، پوهـه ، تجربه او مشاهده ولري. د ژبې دغه څېړل شوي تـول اصـطلاحات پـه بنسـتېزه توګه پر لغت ولاړ دي ، له لغته پس دغه تول اړخونه زېږي . کـه لغـت يـاني د يو شي لپاره مخصوص نوم نه وي ، نو دا اړخونه مخته نه راځي. د عام خلکـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبې زور پر خواصو باندې ډېر وي ، ځکه چې استعمال یې ډېر وي ، نو خواص د عوامو ژبه هر کله په خپلو ویناوو کې ځایوي . دغه ذکر شوی رنگ که د عامو یا د خاصو له خوا وي ، خو په ټولنه کې د عام استعمال ځای ولري ، د خپل مفهوم شهرت او لوړوالي له امله محاوره هم د متل رنگ لرلای شي ، نو مقوله هم په لومړي سر کې یو قول وي ، وروسته هغه د متل رنگ واخلي ، که داسې ووایو ، چې د متل بنسټ پر مقوله ولاړ دی ، بې ځایه به نه وي . دلته به یو څو متلونه رانقل کړو :

چې سر وي ، خولۍ ډېرې دي .

خپله لاسه ، گله لاسه .

دغه بېلگې د متلونو دي ، خو په لومړي سر کې د خولۍ ډېرښت او د سر د خوندي پاتې کېدو لیدنې (مشاهدې) او تجربې دغه خبره خولې ته راوړې ده ، چې اوله یې د مقولې رنگ دی ، یانې خولۍ ډېرې دي د سر پاتې کېده ضروري دي یا خولۍ شته د سر سلامتي غواړه یا هغه د متل په رنگ کې هم مقوله وي . دغه د یو قول او خبرې ډېر استعمال د متل رنگ واخلي . د مقولې د خوند ځای دا دی ، چې خپله حقیقي مانا ورکوي ، د جوړښت په اعتبار له دوو تورو څخه وي ، پر مخ یې حد نه دی ټاکل شوی. په پښتو ژبه کې ډېرې مقولې شته ، چې خپل مانیز رنگ له محاورې او نورو اصطلاحاتو څخه بېلوي او خپل ځان ته یو جلا رنگ او مانا لري ، دوه بېلگې یې یادې شوې دي (۱۴ : ۳۱ ، ۳۲) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ـ په متلونو کې د دودونو غبرګون :

ژبه د وګړو ترمنځ د پوهونې او راوپوهونې وسیله ده ، ژبه د انسان د مانویـاتو مادي شکل دی . د ژبې بنسټ (غږ) دی ، چې دا خپله یوه فزیکـي ښـکارنده او ماده ده.

ادب په ژبه پورې تړلی او داسې ویل کېږي ، چې ژبه د ادب لپاره وسـیله ده ، خو داسې وسیله ده ، چې نشتون یـې ادب نشـت کـولای شي . د ادب د نـورو توکو د ځرګندونې . برسېرونې او نورو وګړو او ټولنې ته د رسـونې ګټـوره او بنسټیزه وسیله همدا ژبه ده ، چې نالیدونکي ځواکونه خلکو ته رسـولای شي . ښایي د سر په سترګو یې نه ګوري ، خو د زړه په سترګو یې لیدای شي .
متلونه د فولکلوریک ، ولسي ، ګړني ، ژبني او کلیوال ادب مهم تـوکي دي ، چې د یوې ټولنې د کولتوري یون لوړې او ژورې ښـیي . د دې لپـاره د همـدې اثر په بېلابېلو پاړو کې کې ګڼ داسې نظرونه لیدای شـئ ، چـې متلونـه یـې د ادب برخه بللې ده .
د متلونو په پېژندنه کې دا خبره ډېره ویل کېږي ، چې متلونه د یـوې ټـولنې او وګړو د ژوند هینداره ده . د هغوی رواني او نفسـیاتي غوښـتنې ، معیارونـه او دودونـه پکـې خونـدي شـوي دي . همـدا د ډېـرو فولکلوریکـو ادبي ژانرونـو ځانګړنه ده .
متلونه د یوې ټولنې او وګړو هغه ژبنۍ پانګه ده ، چـې د یـوې ټـولنې د نـورو ډېرو ځانګړنو ترڅنګ یې دودونه هم خوندي کړي دي . دا لړۍ یواځې په متـل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې نه بلکې په نورو ادبي ډولونو کې هم غځول شوې ده او ادب د ارزښتونو او معيارونو د خونديتوب غوره وسيله گرځېدلې ده .

دود تر ډېره عملي او اجرايوي بڼه لري ، په دې مانا ، چې دود يو داسې ارزښت دی چې په عمل کې ترسره کېږي او متلونه بيا د همدې کړو وړو څرگندوی دي . د بېلگې په توگه : ډېر عمره انسان ته سلام اچول زموږ دود او ځواب يې هم زموږ دود دی . په لغمان ولايت کې د کال په ځانگړې وخت کې د ولس له خوا وياليې پاکولو ته (کتېږ) وايي ، چې دا يو دود دی ، همدارنگه نور ډېر بېلابېل دودونه ، چې موږ يې په ټولنه کې لرو .

مازيگری دی ښېرې مه کړه

ته به د نار ښېرې کوې رښتيا به شينه

پورتنۍ لنډۍ د پښتو ولسي ادب ډول او شعر دی ، خو گورو ، چې څنگه يې يو دود خوندي کړی . زموږ په ټولنه کې همدا اوس دود دی ، چې ميندې هېڅکله په مازيگر کې خپلو اولادونو ته ښېرا نه کوي ، ځکه ويريږي ، چې قبولې نه شي ، د خلکو عقيده داده ، چې په دې وخت کې يې د قبليدو شونتيا ډېره ده . که څوک غواړي ښېرا يې قبولې شي ، نو همدې وخت کې يې کوي . په پورتنۍ لنډۍ کې د دود ترڅنگ کرکه هم شته .

همدارنگه :

لاس دې تر زنې لاندې مه ږده !

ستا به عادت وي ما به ورک کړې له وطنه

په پورتنۍ لنډۍ کې هم د دې ترڅنگ ، چې محاوره يا گړنه او کرکه خوندي ده . زموږ په ټولنه کې يو دود هم شته ، هاغه دا چې که څوک کوم ځای کې لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر زني ناست وي ، نو بل يې منع کوي ، چې داسې مه کښېنه ښه پايله نه لري يا پلار دې مړ کېږي .

د متلونو ويل په خپله هم زموږ د ټولني او خلکو دود دی ، چې د وينا او ګړېدلو پر وخت يې کاروي .

د پورتنيو بېلګو په څېر ، د ولسي ادب ګڼ شمېر داسې ډولونه شته او حتا په اوسني شعر کې هم دا لړۍ روانه ده ، چې زموږ شاعرانو پکې خپل دودونه خوندي کړي دي. اوس يو څو داسې متلونه هم ګورو :

- مشر د کشر پل دی :

کشران له مشرانو زده کړه کوي ، د کوچني يا کشر د ژوند يو پړاو داسې دی ، چې له مشرانو او نورو اخيستنه يا کاپي کوي . ډېر ځله زوی يا کوچنی هغه کارونه کوي يا يې تکراروي ، چې پلار يې کړي يا يې د کورنۍ نورو مشرانو کړي دي . دلته کوم دود خوندي شوی دی ؟

که وګورو ، پښتانه مشران کوم نيمګړی کار يا داسې ، چې بد ورته ښکاري ، د خپلو کشرانو او کوچنيانو په مخ کې نه کوي او وېره لري ، چې ګواکې هغه به يې هم زده او تکرار کړي او فکر کوي ، چې (مشر د کشر پل دی) چې دا يو دود دی .

- ګټه په تاوان کېږي :

د پورتني متل له بېلابېلو کارونو څخه يوه داسې دی ، چې که څوک خاني او ملکي کوي بايد ډېره او ډنده ولري . د خلکو سره د ستونزې پر وخت منده ووهي ، له خپلو ګاونډيانو او کليوالو سره ښه چلند وکړي او ... اوس که وګورو همدې متل ته په کتو هغوی چې لوړې څوکۍ غواړي . دولت غواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... نو دايي په ځان منلي وي ، چې تاوان به کوي ، چې گټه ترلاسه کړي . که ځان ولسي جرگې ته کانديدوي ، نو خلکو پسې به منډې وهي ، خپل ملگري به خوښ ساتي ، خلکو ته به ډوډۍ او چايونه ورکوي او نور خدمتونه به يې کوي ، چې دا ټول د شخص لپاره تاوان دی ، چې په پايله کې يې گټه هماغه د ده وروستۍ موخه يا د ولسي جرگې وکالت او استازيتوب دی. اوس دا زموږ په ټولنه کې دود دی ، چې څوک گټه غواړي ، نو تاوانونو ته غاړه ږدي .

- له کلي وځه ، خو له نرخه مه وځه :

دا هم يو پښتو متل دی ، هغه وخت کارېږي ، چې څوک غواړي مقابل لوری ، ټولنيزو آرونو ، معيارونو قوانينو او پرنسيپونو ته متوجه کړي . اوس دود پکې څه شی دی ؟

موږ همداسې متلونو او په دې کې پټ ارزښتونو ته په کتو ، له خپل کليوال او گاونډي سره هغه کوو ، چې څه دود او دستور وي او دا زموږ دود گرځېدلی دی .

- پردی کټ تر نيمو شپو وي :

پورتني متل هم ښايي خپله فلسفه ولري ، خو موږ يې څه وخت کاروو ؟ کله مو چې له چا يو څه راوړي وي ، نو هر وخت چې د هغه اړتيا شوه ، بېرته يې وړي . دې ته نه گوري ، چې زموږ کار پرې خرابېږي ، بلکې خپل کار جوړوي او دا يې حق هم دی . دود پکې څه دی ؟

له يوې خوا ، له چا راوړی يا پور شوی څيز ، پر وخت ورکوو او ځان يې پوروړی بولو . دا زموږ دود دی ، چې دغو اشخاصو سره بايد پر وخت عمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو ، څه وخت چې هغه وغواړي څيز يې ورکوو . بلخوا د دې متل پټ راز په دې کې دی ، چې موږ بايد خپل اړتياوړ توکي او نور ، چې د ژوند په بېلابېلو برخو کې ورته اړمن يو خپله پوره کړو او له بل نه يې ونه غواړو ، ځکه هغه رانه وړي . زموږ دود دادی ، چې تر ډېره هڅه کوو ، خپل اړتياوړ توکي ولرو او بل ته اړ نه شو .

- اخښي چې جيب ترلی وي ، په خواښې او ښينې يې قدر خوړلی وي(١٦ : ١) :

زموږ په ټولنه کې کوژده او واده د ټولنيز ژوند بېلابېل دودونه او پړاوونه دي . کوژده او واده ، د دوو پرديو انسانانو ، يو ځوان او يوې پېغلې او دوو کورنيو ، کلو او قومونو ترمنځ د نږدېوالي لامل گرځي . په کوژده او واده سره ، يو ځوان او يوه پېغله نوي خپلوان پيدا کوي . اوښی ، خواښې ، خسر ، ښينه ... خو د هلک لپاره د دې نويو خپلوانو او نجلۍ خوښ ساتل او د هغوی رضايت ترلاسه کول زموږ دود دی .

هلک اړ دی د نجلۍ کورنۍ او د کورنۍ غړي ، په ځانگړې توگه خواښې ، خسر اوښی او ښينه له ځانه راضي کړي ، چې د ده راتلونکې ميرمن خوښه شي . دا کار تر واده مخکې ډېر پېښېږي . دا داسې وخت وي ، چې هلک خپلې خسرگنۍ ته ډېر اړ وي ، وېره لري ، چې د واده بار پرې درون نه کړي . له واده وروسته بيا دا فشارونه لږېږي . دا موضوع په هغه وخت کې ، چې هلک غريب وي ، محسوسېږي ، خو د بډای لپاره بيا ياده ستونزه نه وي .

پورتني متل زموږ د ټولنې او خلکو دا دود خوندي کړی ، چې کله هلک کوژده وکړي بيا تر واده مخکې او حتا تر هغې وروسته په خپله خسرگنۍ ډېر مهربانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په هغوی لګښت کوي . هغوی له همدې لارې خوښ ساتي ، چې دا په نامستقیم ډول د ده د راتلونکې میرمنې خوښي ده . زموږ میرمنې هم همداسې دي ، که چېرته یې مېره د دې پلارګنۍ خوښه وساتي دا پرې خوښېږي . د مېره لپاره دا مهمه ده ، چې میرمن یې خوښه اوسي . د زوم قدر هغه وخت ډېر وي ، چې د خواښې ، اوښې او ښینې زړه خوښ وساتي ، د خسرګنۍ مهمه برخه ښځینه ده نارینه هم خوښ ساتل په کار دي خو د ښځو ونډه د کوژدې او ودونو په چارو کې ډېره غوښنه ده . که چېرته زوم یا ځوان د پورتني دود پر وړاندې حرکت وکړ او د خسرګنۍ په ځانګړې توګه ، خواښې اوښې او ښینې زړه یې ونه ساته ، بیا یې قدر او درناوی هم نشته . په پورتني متل کې همدا دود خوندي دی ، هغه دود ، چې زموږ د ټولنې زومان ورسره مخ دي ، هغه دود چې خواښې ، اوښی او ښینه یې له زومانو سره پالي .

- اختر چې تېر شي ، نکریزې په دیوال وتپه !

موږ د اسلامي ښستونو له مخې دوه اخترونه لمانځو ، کوچنی او لوی . اخترونه دوه سترې کلنۍ خوښۍ دي چې ډله ییز او عمومي رنګ لري ، ټول مسلمانان په دې کې ګډون لري .

اختر سره د یو دود په توګه ، نور دودونه تړلي دي یا دا دود جلا جلا برخې لري . یوه برخه یې داده ، چې ښځې او نجونې په اختر کې نکریزې وهي ، لاسونه او پښې سرې کوي . دا زموږ د ټولنې دود دی . د اختر ترڅنګ په نورو خوښیو ، لکه : کوژده او واده کې هم دا کار کېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه ، چې د خوراک اړتیا د ولګې پر وخت وي او په مـوړ ځان څـوک څه نه خوري ، دغسې د نکریزو وخت هم اختـر او نـورې خوښـۍ دي ، لـه دې پرته بې اړتیا څوک نکریزې نه وهي ، بې وخته نکریزې په دیوال تپي .

- بنیادم یو نور ، جامه یې دوه نوره (۱۶ : ۱۱) :

بنیادم ، الله ج او قرانکریم مکرم بللـی دی ، بنیـادم د الله ج خلقـت او نـور دی . ټول بنیادمان ، چې په هره جغرافیه کې اوسېږي ، له یادو ځانګړنو برخمن دي . بنیادمان ټول یو ډول نړۍ ته راځي ، په جوړښت کې یـې تـوپیر نـه وي ، خـو ځینې څیزونه له بېلابېلو ټولنو اخلي ، چې یوه یې جامه یا کالي دي .
په پورتني متل کې که د (جامه) له کلمې د کالیو او لباس مانا اخلو ، هغه چې موږ یې اغوندو او د ځان پټولو لپاره یې کاروو ، دا د بنیادم لپاره دوه نوره دي . جامې اغوستل زموږ دود دی .
که له (جامه) نه د اخلاقو مانا اخلو او د پورتني متل موخه دا ګڼو ، چې اخلاق تر بنیادمیت وروسته مهم او دوه نوره دي ، نو بیاهم زموږ د خلکو دا دود دی ، چې نېک او غوره اخلاق خوښوي او هر سړی هلته درون او قـدرمن وي ، چـې نېک اخلاق ولري . دا زموږ دود دی ، چې په خپله هم نېک اخلاق کـوو او لـه نورو یې هم غواړو .

- بې سته څوک جنت ته نه ځي :

ست کول زموږ په ټولنه کې دود دی . ست څه ته وایي ؟
له کندهاره یو راغلي شخص ته په کابل کې د هغه یو ملګری وایي ، چې راځه ! نن شپه له ماسره لاړ شه . دغسې غوښتنې ته ست وایو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دسترخوان ناست میلمه ته کوربه وايي ، ډوډۍ وخوره ! ست مه کوه . دا په داسې حال یا هغه وخت کې چې کوربه فکر کوي ، مېلمه موړ شوی نه دی . ست یوه جدي غوښتنه نه ده ، خو غیر واقعي یا دروغ هم نه ده . موږ چې کله چانه غوښتنه کوو ، چې راځه! له ما سره لاړ شه یا له ماسره شپه وکړه ، هغه پرې خوښېږي او وايي ، چې پلاني ماته ست وکړ .

- پرهېز له سلو درملو ښه دی :

کله چې څوک ناروغ شي ، بیا درمل خوري ، خو د ناروغۍ د مخنیوي او شاتګ لپاره ښه لاره پرهېز او د هغو څیزونو نه خوړل دي ، چې ناروغي ډېروي .

د ناروغیو د درملنې لپاره درمل خوړل زموږ دود دی ، خو پورتنی متل پرهېز تر درمل خوړلو نه سل ځله غوره بولي . پرهېز کول هم زموږ د ټولنې بل دود دی .

- په ډېرو وهلی ښه دی ، په یوه ملامت نه :

په پورتني متل کې کوم دود پروت دی ؟

په وهلو کې د انسان بدن ضربهویني ، ټپي کېږي او تر دي ، چې د زیان کېدو ګواښ هم پکې شته او بیا چې دا وهل د ډېرو خلکو په وسیله وي . ځرګنده ده ، چې ځاني او روغتیایي زیان یې هم ډېر وي . زموږ خلک دا هرڅه مني ، خو ګرمتیا یا ملامتي ورته تر دې درنه او سخته ښکاري .

دا اوس زموږ دود دی ، چې په یو کار کې هر څومره زیان ګورو ، راته سپک ښکاري خو ملامتي راته درنه ښکاري او ځان د خلکو له ملامتۍ ساتو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پړ مې کړه ، مړ مې کړه :

د ګرمتیا او پړتیا په اړه وړاندې هم وغږېدو . زموږ خلک هر ډول سزا منلو ته هغه وخت چمتو کېږي ، چې پړ یا ګرم شي . له هغې پرته هېڅ ډول زیان منلو ته چمتو نه وي .

موږ د بېلابېلو ټولنیزو پېښو پر وخت دا دود پالو ، چې که چا زموږ پر وړاندې یو ناوړه عمل وکړ ، نو هغه د یوې جرګې یا په انفرادي توګه ګرم او پړ کړو ، هغه ته د بېلابېلو دلیلونو په وسیله قناعت ورکوو ، چې ګواکې پړ دی . پړ یا ګرم وګړي هم دا دود پالي چې که په یوه موضوع کې ګرم شي ، بیا هر زیان ته چمتو وي ، که هغه مرګ هم وي .

- په اوړي یې ګټه ، په ژمي یې ښته :

زموږ د هېواد په ډېرو سیمو کې اوړی د کرلو او رېبلو وخت وي . په همدې وخت کې بېلابېل فصلونه کرل کېږي او کرګر خپل حاصلات لاسته راوړي . په ژمي کې عام فصلونه نه کېږي . په دې وخت کې هغه حاصلات لګول کېږي ، چې په اوړي لاسته راغلي دي . زموږ په خلکو کې دا اوس دود دی ، چې په اوړي کار کوي ځمکې کري او د ژمي لګښتونه برابروي .

- په خوارۍ څوک بد نه ایسي ، په بې کارۍ بد ایسي (۱۶ : ۲۰) :

په پورتني متل کوم دود پروت دی ؟

زموږ خلک کار خوښوي ، هغه انسان خوښوي ، چې په کار بوخت وي ، که څه هم ګټه یې ځان ته وي ، داهم یو دود دی . د دې ترڅنګ له بې کارۍ کرکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي ، بې کاري ورته د سلو بلاوو مور ښکاري او هغه خلکو تـه بـد گـوري ، چې بې کاره وي داهم دود دی .

- په ژرنده کې دې شپه شه ، زوم کره دې مه شه :

په ژرنده کې شپه تېرول ، اسانه کار نه دی . هلتـه شـپه پـه دې مانـا ده ، چـې شپه په ويښه تېره شي ، نه په خوب. په ژرنده کې د ژرندې د ماشينونو غږونه وي ، د خلکو شور ما شور وي . د غنمو او جوارو بورۍ وي ، د اوړو گردونـه او دوړې وي ، خو يوې خوابښې ، خسر ... ته د زوم تر کوره ښه ده .
زمونږ خلک د يوه دود په توگه دا پالي او په زوم باندې ډېر حساب نـه کـوي . دا خبره او دود تر ډېره عام دی ځينې زومان کېداشي داسې نه وي .

- ځو کوچنی ونه ژاړي ، مور تی نه ورکوي :

کوچنی خبرې کولای نه شي . که څه غواړي ، نو د بېلابېلـو غږونـو او ژړا پـه وسيله يې غواړي . هر کلـه ، چـې کـوچنی وژاړي ، مـور يـې پـوهيږي ، چـې کوچنی څه غواړي يا څه ستونزه لري .
که څه هم پورتنی متل د کاروني بېلابېل ځايونه لري ، خـو پـه پـورتني شـکل کې يې ځو دودونه خوندي کړي دي . يو دا چې کله زمونږ د ټولنې کوچنی ارام پروت وي او نه ژاړي ، نو مور تی هم نـه ورکـوي . بـل دا چـې کلـه کـوچنی وژاړي او مور وپوهوي ، چې وگی يم ، نو مور تی ورکوی ، چې دواړه دودونه شته .

- څه وهلی ، څه پورې وهلی :

وهل يو داسې عمل دی ، چې په هغې کې انسان ډېر کړاو او رنځويني ، بـدني او روحي زيان ويني ، خو پورې وهل ، تېله کول يا ديکه کول ، بيا داسې عمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ، چې د وهلو په پرتله سپک او ډېر زيان پر سړي نه راځي ، خو زموږ خلکو ته وهل او پورې وهل يوه مانا لري . دا د دود په توګه پالي ، که څوک د بل په وسيله پورې وهل شي هم د وهلو په توګه ورته ګوري .

- حاجي په مکه کې لټوه ، چرسي په تکيه کې :

حج کول او بيا مکې ته تلل زموږ دود دی ، چې اسلامي سرچينه لري . د دې ترڅنګ بل دود هم د چرسو څښل دي . تکيه په ننګرهار کې يوه سيمه ده ، چې چرس پکې ډېر کرل کېږي او چرسيان هماڵته چرس څښي .

د دې متل موخه داده ، چې د هر سړي کار و روزګار ته په کتو ، د هغه ځای هم موندلای شو ؛ پوه او عالم به چېرته په پوهنتون او ښوونځی کې وي او جاهل به چېرته په جواري ، غلا او وژلو بوخت وي .

- حيادار حيا کوله ، بې حيا ويل له ما څخه ويرېږي (١٦ : ٣٤) :

حيا کول او شرم کول زموږ د ټولنې عام دود دی ، چې د اسلامي بنسټ ترڅنګ افغاني او پښتني هم لري . زموږ ښځينه او نارينه ټول د حيا او شرم دود پالي . حيا د ګټنې بېلابېل ځايونه لري .

- حيوان چې بېکاره شي ، هم خوړل کېږي هم خرڅېږي (١٦ : ٣٤) :

حيوان که غوا وي که غويی يا بل څه ، تر هغې ساتل کېږي او لګښت پرې کېږي چې کار کوي ، يا شودې کوي يا يوی او کولبه ، خو که دانه کوي ، زموږ دود دا دی چې يا يې حلالوو او خورو يې او يا يې پلورو ، چې په دې وسيله ځان له يو بېکاره او بې ګټې حيوان خلاص کړو .

- چېته چې څوان ووينې ، صورت حيران ووينې :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی متل هم هغه څه بیانوي ، چې زموږ په ټولنه کې دود دی . دا دود داسې دی چې کله هم یوه پېغله یو ځوان ووینې ، نو هیجاني کېږي . د مینې او عشق سیندونه یې څپڅپانده کېږي . له ځوان سره د یوځای کېدو هیلې یې را ژوندۍ کېږي . ځوان هم همداسې دی . دی هم د پېغلو په لیدو هغه حالت ته ځي ، چې پېغله ځي .

- چې غوښه وسوځي ، هم له پیتو نه ښه ده :

دا متل زموږ دا دود بیانوي ، چې زموږ خلک غوښه ډېره خوښوي او ډېره یې خوري . که غوښه سوځېدلې هم وي ، خو تر پیتو یې ورته ارزښت ډېر وي . یاد متل بیا په کنایوي مانا په بېلابېلو ځایونو کې کارېږي .

- چې ډب نه وي ، هلته ادب نه وي :

د مشرانو درناوی ، ښه گرځېدل او ښه کول ، له ناوړه اخلاقو ځان ساتل ، ښې خبرې زموږ له نظره ادب دی ، خو دا څنګه راتلای شي ؟ څنګه کولای شو یوه با اخلاقه ټولنه ولرو ؟

زموږ وګړي په دې باور دي او دا یې دود دی ، چې د ډب او کوتک په وسیله اخلاق او ادب راولي . که چېرته کوم کوچنی ناوړه کار وکړي ، نو وهي یې ، چې بیا هغه کار ونه کړي . په ښوونځیو کې هم دا کار کېده خو اوس یې تر یو ځایه مخه نیول شوې ده.

- چې سرونه وي ، خولۍ ډېرې دي :

په پورتني متل کې خولۍ یاده شوې ، لومړی خو دا زموږ دود دی ، چې خولۍ جوړوو بل دود مو دا دی ، چې خولۍ په سروو . خولۍ بیا د هېواد په بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمو کې جلا جوړښت او رنګ لري ، خو خولۍ هلته په کار راځي ، چې سر وي که سر نه وي ، نو خولۍ هم بې ګټې ده .

- چې سود کوي ، سودا به مومي (١٦ : ٤٣) :

زموږ د ټولنې له بدمرغه دودونو څخه یو سود دی ، چې د اسلام مبارک دین ډېر بد او حرام ګڼلی دی . هغوی چې سود کوي ، ګټه نه ، بلکې زیان کوي ، خو نه پوهېږي .

- چې شپه تیاره شي ، بدان تېره شي :

شپه د ټولو انسانانو لپاره پرده ده ، دا د هغوی لپاره هم پرده ده ، چې ناوړه اعمال ترسره کوي . که څوک غلا کوي ، زنا کوي ، قیمار وهي ... ټولو ته شپه غوره وخت دی . دا یو دود دی ، چې غله د شپې غلا کوي ، زاني زنا کوي ... . د دې پر وړاندې د خلکو دود دا دی ، چې د شپې ډېر نه ګرځي ، د کورونو ورونه تړلي ساتي او ښځینه له کورونو نه وځي . د شپې له خوا څوک پیسې او زیورات هم چېرته نه وړي .

- چې له ځایه مست نه وي ، په بنګو نه مستېږي :

زموږ په سیمه او هېواد کې ګڼ شمېر نشه یي توکي کارېږي ، سګریټ ، نسوار ، چرس هیرویین ... چې یو یې بنګ دی . له بنګو نه د نشې په موخه ګټه اخیستنه زموږ په ټولنه کې یو دود دی او اوس هم ژوندی دی .

- چې هلک دې ملک شو ، کلی دې ورک شو :

زموږ د ټولنې دا دود دی ، چې د مشرۍ او ملکۍ لپاره پاخه او بوډاګان ټاکي . هغوی په دې فکر دي ، چې هلکان د بوډاګانو او پخو سړیو په پرتله بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجربې او خام وي نه چې کليوالي چارې ګډې وډې کړي . داهم يو دود دی ، چې مشري او ملکي ځوانانو او هلکانو ته نه پرېږدي .

- چېرې کلاله ګوره ، خو خپله سياله ګوره :

زموږ خلکو کې دا دود دی ، چې کله يوه کورنۍ له بلې کورنۍ سره خپلوي کوي يا هلک ته کوژده کوي ، نو خپله سياله کوي ؛ داسې ځوک ، چې له دوی سره د ژوند په بېلابېلو چارو کې انډول وي . ياد متل د ژوند په نورو برخو کې هم په پام کې نيول کېږي .

- چېرې چې ډنګ شي ، د ابۍ ګوډۍ ترڅنګ شي :

زموږ ټولنه د خوښيو په وختونو او نورو حالاتو ، لکه : چاته خبر ورکول يا اعلان پر وخت ډولونه ډنګوي . د پورتني متل موخه له (ډنګ) څخه هماغه د خوښيو ، کوژدې واده ، سنت ګري او نورو وختونو کې ډنګ او ډونګ ، ټنګ ټکور او سيل کول دي چې داهم يو دود دی . داسې محفلونو او وليمو ته د ښځو (ابۍ) ورتګ هم زموږ دود دی ، چې په دوی کې يې ځينې بيا د دې خوښيو او ودونو ډېرې ليواله وي .

- خپل به دې وژړوي ، پردی به دې وخندوي :

دا زموږ د ټولنې او خلکو دود دی ، هغه ځوک چې له چا سره د زړه له تله مينه او ملګرتيا لري ، هغه ته رښتيا او حق وينا کوي . داسې ويناوې ورته کوي ، چې کېدای شي هغه پرې خپه شي ، ځکه د هغه نيمګړتياوې ورته څرګندوي . بلخوا داهم دود دی چې پردي خلک چاته رښتيا نه وايي ، د چا په سپکوالي نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپه کېږي ، بلکې یو شخص ته داسې خبرې کوي ، چې هغه پرې سمدستي خوښ شي ، که څه هم شخص له ګناهونو او تیروتنو ډک وي .

- خیرې په اوبو پاکېږي او وینې په وینو (١٦ : ٥٢) :

په پورتني متل کې کوم دود پروت دی ؟

یو خوا دا معمول دی او دود دی ، چې ټولې عامې خیرې او چټلۍ په اوبو پاکوي . ځینې یې کېدای شي په اوبو پاکې نه شي ، خو بیاهم وروستی پاکوونکی یې اوبه دي لکه : ودانیز رنګونه ، چې ودانۍ پرې رنګوي ، اوبه یې پاکولای نه شي . لومړی باید د پاکولو لپاره ځانګړي مواد یا د خاورو تېل وکاروو او بیا اوبه .

وینه په وینو پاکېږي . له دې څخه موخه څه ده ؟

خدای ج مه کړه ، که یو څوک بل ووژني ، نو زموږ دود دا دی ، چې بېرته باید پکې قاتل یاد قاتل د کورنۍ بل غړی ووژل شي ، له دې پرته بل بدیل نه منې . که څه هم شوني ده ، په بله لاره دا موضوع حل شي . ځینې یې په بدو هم حلوي .

- خیښې په خوښې ، سودا په رضا :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې کله له چا سره خپلوي کوي ، یا خپل زوی ته د چا لور غواړي یا خپله لور د چا زوی ته ورکوي ، دغه دود په خوښۍ سره کېږي ؛ نه په بدۍ او شخړه . همدارنګه که څوک له چا څه پیري او یا یې په چا پلوري هم په خوښۍ سره کېږي ، نه په خپګان سره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د خوار ملا مساله څوک نه اوري :

له بده مرغه شته او مال کله ناکله داسې بد دودونه په ټولنه کې دودوي ، چې ټولنه بدمرغه کوي . د یوه ناپوه او جاهل ، خو بډای شخص خبره خلکو ته سمه ښکاري او د یوه پوه ، عاقل ، خو غریب انسان خبره خلکو ته ناسمه ښکاري . دا زموږ د ټولنې دود دی ، چې که یو ملا ، مولوي او ښوونکی ، خوار او غریب وي ، نو څوک یې خبره هاغسې نه اوري ، لکه د یوه بډای او شتمن شخص یا ملا او مولوي چې اوري . که شخص شتمن وي ، نو خبره یې هم خلک ښه مني او که غریب وي ، خبره یې څوک نه مني ، که څه هم ډېره پوهه او عقل ولري .

- د خطا یا ناغه وي یا توبه :

دا متل کوم دود بیانوي ؟

زموږ په ټولنه او خلکو کې دود دی ، چې که کوم سړی خطا یا تېروتنه وکړي ، د دې لپاره ، چې له خطا څخه زیانمن شوي شخص ته ځان پاک کړي ، اړ دی یا ناغه ورکړي یا توبه وباسي . خطا یا تېروتنه یو قصدي کار نه دی ، بلکې په ناپوهۍ سره له یوه شخص کېږي . ناغه کېدای شي نقدې روپۍ وي یا بل څه . توبه د شخص ژمنه او اقرار دی ، چې دا تېروتنه یا خطا یې کړې او وایي ، چې بد ترې شوي ، بیا به یې نه کوي .

- دروغجن سړی ، هر چا ته بد ښکاري :

دروغجن انسان هغه څوک دی ، چې تل دروغ وایي او رښتیا نه وایي . داسې شخص د دروغو ویلو له امله د هیچا نه خوښېږي او ټول ورته بد ګوري او دا زموږ دود دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- له واده نه وروسته ، سندرې څه په کار :

واده د يو ځوان او يوې پېغلې د يوځای کېدو او دوو کورنيو د خپلوۍ لپاره يو دود دی. د واده په بهير کې د خوښۍ سندرې ويل هم يو دود دی ، خو له واده وروسته سندرې ويل دود نه دی او په دې وخت کې سندرې نه ويل دود دی .

- ډېره چې پر ځای پرته وي ، درنه وي :

کله چې څوک په يوه دنده کار کوي ، هماغه ځای کې خپل درنښت او عزت گوري او بل ځای يا دندې ته زړه نه ښه کوي . دا کار زموږ د ټولنې او خلکو دود دی .

- ډمه گډېدلې نه شوه ، ويل يې ځمکه کږه ده :

په پورتني متل کې د ډمې گډېدلو يا نڅېدلو موضوع ياده شوې ده . کله چې زموږ خلک او ټولنه د خوښۍ مراسم ولري لکه : کوژده ، ودونه ... نو په داسې وختونو کې د کور او خپلوانو د ښځو ترڅنگ کليوالې ډمې هم گډېږي او دا زموږ دود دی .

- راتگ په اراده ، بېرته تگ په اجازه :

زموږ په خلکو کې دا دود دی ، چې کله يو څوک چېرته ځي ، څرگنده ده ، چې په خپله خوښه او اراده ځي چې داهم دود دی او کله ، چې له هغه ځايه يا کوره وځي يا رخصت اخلي ، نو له کوربه څخه اجازه اخلي او پرته له اجازې نه ځي ، چې دا هم دود دی .

- رنگ يې د ملا ، عمل يې د بلا :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې داسې خلک شته او داسې دود دی ، چې یو شمېر انسانان په ښکاره یو ډول او عمل یې بل ډول وي ، یعنې په ظاهره او وینا کې ډېر نېک او ښه ، خو په عمل کې بد او بلا وي .

- زوړ شو ، خو سوړ نه شو :

زموږ په ټولنه کې تر ډېره ځوانان مست او ګرم وي او دا یو دود دی ، خو ځینې زاړه یا سپین ږیري هم داسې وي ، چې د ځوانانو کانې کوي ، چې دا کار د یو شمېر زړو او بوډاګانو دود دی .

په پورتني متل کې زموږ د خلکو دا دود پروت دی ، چې زموږ وګړي که د ځوانۍ په پړاو کې کوم داسې کار کوي ، چې ټولنې ته د منلو وړ نه وي یا یې بد بولي ، خو د بوډاتوب او زړښت په پړاو کې بیا ډېر درون او داسې کارونه کوي ، چې د ټولنې له غوښتنو او ارزښتونو سره په ټکر کې نه وي . همدا زموږ دود او زموږ د ټولنې بوډاګان او زاړه ، ځان داسې سمبالوي ، چې کومه دینې او ټولنیزه نیمګړتیا ونه لري .

- زرګر د مور له نتکۍ نه هم غلا کوي (١٦ : ٥٧) :

پورتني متل هم زموږ د ټولنې یو اړخ او دود روښانه کوي . زرګران زموږ د ټولنې یوه برخه ده . د دوی کار دا دی ، چې له زرو نه بېلابېل توکي جوړوي ، په ځانګړې توګه د ښځو د سینګار وسیلې ، خو د دوی نیمګرتیا داده چې تل په بېلابېلو رنګونو له خپلو پېرېدونکو او خلکو غلا کوي ، د لږ ارزښت زر په لوړ ارزښت خلکو ته پېژني او په لوړ قیمت یې پلوري . همداسې نوري بېلابېلې غلاوې او چلوتې کوي .

- زور ته پوله نشته :

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه ، زموږ په ټولنه کې داهم يو دود دى ، چې زورور هره ناروا کوي او هېڅ بريد نه مني . هغوى چې زور لري خلک وژني ، د خلکو ځمکې نيسي- ، د خلکو لونړې په زور واده کوي او نور بېلابېل تېري کوي .

- ژرنده او جومات نه پېژني :

ژرنده زموږ په ټولنه کې جلا او جومات جلا دريځ لري . زموږ دود دا دى ، چې په ژرنده کې اوړه کوو، خبرې کوو ، مرکې او کيسې کوو ، ژرنده کې په لوړ غږ غږېږو خو جومات کې بيا يواځې عبادت او ديني چارې ترسره کوو .

- ژبه لنده لښته ده :

زموږ په ټولنه او خلکو کې يو شمېر خلک داسې دي او دا دود دى ، چې په خپله ژمنه او ژبه ټينګ نه ودرېږي . هره ګړى ژبه اړوي او د خپل ځان په ګټه خبره بدلوي . د يو شخص پر وړاندې يوه خبره او د بل پر وړاندې بله خبره کوي.

- ږغ د ملا ، امين د کلي :

زموږ په ټولنه کې ملا او مولوي ستر مانيز دريځ لري او دا دود دى ، چې ملا ورته هر څه ووايي ، هاغسې کوي . که ملا خلک له کوم کار راوګرځول ؛ بيا يې نه کوي او که د کوم کار د کولو يې ورته وويل ؛ بيا هغه کوي.

- ږيره زما ، واک يې د ملا :

زموږ په ټولنه کې داهم دود ده ، چې د ملا واک او اختيار په ټولنه او خلکو کې ډېر دى . هر وګړى مکلف دى هاغسې وکړي ، چې ملا يې غواړي او غوښتنه يې کوي خو ځينې خلک بيا د ملا دومره واک نه مني .

- سپي چې غاپي ، څهويني :

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپیان د شپې له خوا د نامالومو د لایلو له امله غاپي . مـوږ هـېڅ نـه وینـو او هېڅ مو په سترګو نه ښکاري ، چې فکر وکړو سپی هغو ته غاپي . ځینې وګړي وايي ، چې سپیان پېریان او ملایکې لیدای شي . پېریان او ملایکـې بیـا مـوږ لیدای نه شو . کله چې سپی د شپې له خوا پېریان او ملایکې ګوري ، نو ورته غاپي .

- سپینوالی د زړه ښه دی ، نه د ویښتو (۱٦ : ۷۹) :

زموږ خلکو کې دا دود دی ، چې سپین زړي او مخلص انسـانان خوښـوي او هغوی ښه ګڼي . ورسره بیا داهم دود دی ، چې سپین ویښتان یې نه خوښېږي ، سپین ویښتان خلکو تـه د زړښـت نښـه ښـکاري او هـر سـړی غـواړي ځـوان اوسي.

- سپین ویښته ، د عزت نښه ده :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې ځوانان او ټول خلک د بوډا او سپین ږیري ډېر درناوی کوي . د هغه خدمت کوي او خبرې ته یې غوږ ږدي .

- سپی مې کړې ، کشر مې نه کړې (۱٦ : ۸۱) :

په هر کور کې مشر او کشر وي . زموږ په ټولنه کې د هر کور کشرـ او مشرـ خپلې دندې او مسوولیتونه لري. مشر سـتر کارونـه کـوي او کشرـ کـوچني ، کشر په کور کې د مشر تر امـر لانـدې وي . د دود لـه مخـې د کـور کـوچني کارونه ډېر په کشر وي .

- شلومبې او ښوروا د بې خونده سړي لړېږي :

شلومبې له مستو او چکې شخه لاسته راځي . په دې ډول ، چـې مسـتې او چکه نرۍ کړي او اوبه ورواچوي. دا د ټولنې او خلکو دود دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوروا هم همداسې ده ، لکه شلومبې ؛ غوښه پخه کړي او ډېرې اوبه ورواچوي ، چې په دې ډول شلومبې او ښوروا د ډېرو خلکو لپاره کار ورکوي.

- شف شف مه کوه ، شفتالو ووایه :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې خلک گونگې او ژوولې خبرې نه مني . که یو څوک په کنایو او اشارو کې غږېږي او مطلب مستقیم نه وایي ؛ دا نه خوښوي ، بلکې غواړي یو څوک ورته خبره سپینه او روښانه وکړي.

- ښځه په کور ښه ایسي ، ژرنده په شور :

په هره ټولنه کې د ښځو لپاره جلا فکرونه او دودونه شته . په موږ کې دا دود دی ، چې ښځې ډېرې لږې او د سختې اړتیا پر وخت له کوره وځي ، نور تل په کور کې وي او د کور کارونه سمبالوي .

- ښځه یا پر کور یا په گور :

د تېر یاد شوي او د دې متل کیسه نږدې ورته ده . د یو دود ښکارندویي کوي . زموږ په ټولنه کې کور بشپړ ارزښت لري او زموږ د چاپېریال د شونتیاوو او اسانتیاوو په رڼا کې کورته د یو شخص اړتیا وي ، چې هغه سمبال کړي . دغه شخص ښځه بلل شوې ځکه ښځه د کور په چارو ښه پوهېږي او مینه هم ورسره لري . له بلې خوا ، دا هم زموږ دود دی ، چې ښځه باید له خلکو پټه وي ، پردي وگړي یې باید ونه گوري . له همدې امله ښځې پر کور او پرده کې ساتل کېږي او ټولنیزو چارو او کارونو لپاره لکه نارینه بهر نه وځي ، یواځې د سختې اړتیا پر وخت ، لکه : واده ، ناروغتیا او ... کې له کوره وځي .

- ښځه مې دې نجل وي ، زامن مې دې سل وي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په خلکو کې دا هم يو دود دی ، چې ځان هم ځوان غواړي او ښـځه هـم ، خو دا هم دود دی ، چې د بېلابېلو لاملونو له مخې ، اولادونه او زامـن هـم ډېـر خوښوي .

- ښځه شريکه ښه ده ، نه تجارت :

سوداګري او تجارت زموږ د ټولنيزو چارو يو اړخ دی ، خو په سـوداګرۍ کـې د دوو يا ډېرو وګړو ګـډون بيـا زمـوږ خلکـو تـه ډېـر د منلـو نـه دی او دا نـه خوښوي . دا يې دود دی چې خپلواکه سوداګري وکړي . ښځه شريکـول زمـوږ ټولنه کې ناشونی کار دی ، له دې کار خلک ډېر بد وړي ، دا دود په موږ کـې نشته ، خو دا ورته تر ګډې سوداګرۍ غوره ښکاري .

- طلاقي د پردو ښځو هم بد ايسي :

طلاق يا د ښځې پرېښوول يو داسې عمل دی ، چې زموږ خلک ترې بـد وړي . دلته له ښځې سره تر مرګه ژوند کول دود دی ، خو طلاق دود نـه دی ، کـه وي هم ، دومره دی چې حساب پرې نه کېږي . دا هم دود دی چې له طلاقي شخص نه ښځې کرکه کوي ځکه هغه ښځې جنس ته بد کتلي دي او طلاق يې ورکړی دی .

- غل چې غلا ته ځي ، قسم پر شا ګرځوي :

غلا بد عمل دی ، خو زموږ په ټولنـه کـې شـته . د غلـو دا دود وي ، چـې کلـه رسوا کېږي او يا ونيول شي ، نو د ځـان د ژغـورنې لپـاره قسـمونه خـوري . د دوی لپاره ځان ژغورنه مهمه وي ، د قسمونو خوړل ورته کومه درنه موضـوع

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ښکاري د قسم خوړلو ارزښت ورته دا دی ، چې ځان پرې وژغوري ، هغه هم د غله په توګه .

- غلو به قافلې وهلې ، نو نه چې يې کوټې وهلې :

د پخوانيو غلو دا دود وو ، چې په خپل کلي او کور کې به يې غلا نه کوله ، کاروانونه او قافلې به يې وهلې . اوسنيو غلو بيا دا دود بدل کړ ، کاروانونه هم وهي ، کورونه او کوټې هم .

- غوښې د هر چا خوښې دي ، خو پيشو ايمان پرې راوړی دی :

غوښه خوړل په موږ کې ډېره دود ده . داسې لږ وګړي به وي ، چې غوښه يې نه خوښېږي . د دې ترځنګ چې غوښه خوړل زموږ د انسانانو يو دود دی ، ځناور (پيشو) بيا له انسانانو تېر دي . د هغوی له انسانانو هم غوښه ډېره خوښېږي .

- غل په تررمۍ کې خوشحاله وي :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې غله تل د شپې له تاريکۍ نه په ګټنه غلا کوي ځکه څوک يې ليدای نه شي . که د ورځې غلا وکړي ، بيا يې خلک ګوري او نيول کېږي .

- قربان له خپله کوره ، چې خبري شي په زوره (١٦ : ٩۴) :

زموږ په ټولنه او خلکو کې دا دود دی ، چې څه ډول په خپل کور او کلي کې ژوند کوي ، هاغسې يې د بل په کلي او کور کې کولای نه شي . په خپل کور کې د خپلواکۍ او ازادۍ احساس کوي . هغه چې د بل په کور کې نه وي .

- قرض ورکول يو هنر ، اخيستل يې بل هنر :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پور ورکول او اخيستل زموږ په ټولنه کې دود دی . ډېر ځله داسې کېږي ، چې د پور ورکولو پر وخت ، پور ورکوونکی خپه او پور اخيستونکی خوښ وي . خو کله چې پور ورکوونکی له پوروړي ، پور غواړي ، بيا دواړه خپه وي ، که څه هم پور ورکوونکی زړه کې ګوړې ماتوي ، چې پور به مې راووځي ، خو پوروړی ، اخوادېخوا کوي ، چې پور ورنه کړي . پور ورکوونکی اړ دی ، د دې لپاره ، چې نه سيخ وسوځي نه کباب ، له چل او هنر نه کار واخلي ، چې خپلې پيسې ترلاسه کړي .

- کارغه د زرکې مزل کاوه ، خپل يې هېر شو :

زموږ په ټولنه کې داسې دود دی ، چې ځينې خلک د نورو پېښې کوي يا خپل طبيعي عادات پرېږدي او د نورو عادات کوي ، لکه : خپله غريب دی ، خو د خانانو غوندې ځان ښکاره کوي يا د هغوی په څېر لګښتونه کوي . له دې کبله دويم حالت (خاني) هم خپله نه کړي او له لومړي حالته (غريبی) هم ووځي ، بيخي بل حالت ته لاړ شي .

- کار چې په سلا شي ، بې بلا شي :

کله کله يو وګړی ، د داسې کار کولو هيله لري ، چې په سمه توګه يې پايلې سنجولای نه شي . په داسې وخت کې زموږ د خلکو دود دا دی ، له هغوی سره ، چې په اړونده برخه کې پوهه او تجربه لري سلا مشوره کوي . د سلا او مشورې ګټه دا وي ، چې د کار پايلې ګټورې وي .

- کږې خولې په سوک سمېږي :

که څه هم دا ښه او غوره ده ، چې د ټولنې هر کار او ستونزه په سوله او منطق حل شي او همدا زموږ د خلکو دود هم دی ، خو کله نا کله بيا ځينو خلکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوتک په کارېږي ، چې سم شي ، ځکه هغوی همداسې رووږدي وي . خلک په زور او کوتک سمول هم زموږ دود دی .

- کونډه چې سترګې توري کړي ، مېره به وکړي :

کونډه هغې ښځې ته وايي ، چې مېره يې مړ شوی وي . زموږ په ټولنه کې دا دود دی چې کونډې ، د ډېرو کړاوونو او غمونو زغملو له کبله رنځورې ، مړاوې ، خپه او نهيلې وي . که ډېره ځوانه هم وي ، سينګار نه کوي په خپله يې هم زړه نه غواړي او خلک هم دا نه خوښوي او دا دود هم دی . که کونډه غواړي ، مېره وکړي ، نو بيا دود دا دی ، چې ځان سينګاروي ، چې د چا خوښه شي او واده يې کړي .

- کونډه د لېوره په تمه ، له مېړه ووته :

زموږ په خلکو او ټولنه کې دا دود دی ، چې کله يې په کورنۍ کې يو زوی مړ شي ، نو بيا د خپل زوی کونډه بل زوی ته کوي . دا نه خوښوي ، چې کونډه بل ځای مېړه وکړي . په يوه کور کې کونډه شوې ښځه هم همدا خوښوي ، چې په همدې کور کې پاتې او واده شي . دا دود هم شته ، چې کېدای شي ، کونډه له کوره بهر واده وکړي خو دا ډېر عام نه دی . ځينې پښتنو کې دا دود دی ، چې کونډه داسې ښځه بولي چې واک يې له دوی سره دی ، خو ځينې بيا د کونډې په خپلواکۍ باور لري .

- که باران وي که ږلۍ ، ميلمه غواړي ښه مړۍ :

ميلمه زموږ په خلکو او ولس کې خپل ځای او ارزښت لري . په موږ کې داسې دود دی ، چې د ميلمه ډېر قدر او درناوی کوو . هغه سره خوږې خوږې خبرې کوو ، د کوټې په بر ځای يا له وره يې لرې کښېنوو ، د خوب پر وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته ځانګړی ځای ټاکو د کور له عادي خوړو نه د ده خواړه ښه چمتــو کــوو . هر سړی د خپل څواک سره سم د مېلمه پالنه کوي . پــه هــر ډول حــالاتو کــې د مېلمه خوراک و څښاک زموږ له ورځنیو خوړو ښه وي .

- لاس چې مات شي ، خپلې غاړې ته لوېږي :

پورتنی متل کوم دود رانغاړي ؟

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې کله د چا ورور ، پلار ، خور ، مېره ، مېرمن ، تره ترور ... کوم زیان وویني یا داسې شي ، چې د ژوند په چارو کې مرســتې ته اړ وي ، نو دی اړ دی مرسته یې وکړي . ټولنه او خلک له دې شخص همدا هیله او تمه لري .

٦ ـ متلونه او د خلکو اندونه :

د متلونو په تېرو بحثونو کې دا خبره روښانه شوه ، چې ملتونه د ولسي ادب د یوه توک په توګه ، هغه ژبنــی واحــد دی ، چــې دیــوې ټــولنې د وګړو د ژونــد چاپېریال ، کړه وړه اړتیــاوې او غوښــتنې منعکســوي . متلونــه د یــوې ژبــې د ویونکو لپاره د ژوند د لارښود بڼه او مانا لري ، متلونه دي ، چــې پــه ویلــو او اورېدلو یې ستر بشري کړکیچونه او ربړې حلیږي . متلونه یو لاروړکي انسان ته لار ورښایي او ړوند ته د امسا کار ورکوي .

متلونه چې د هرې ژبې اړونــد وي ، پــه بــاوري توګــه د هغــه خلکــو د افکــارو څرګندوی او د ژوند روښانه هېنداره ده . که چېرته متلونــه وڅېــړل شي ، نــو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوې ټولنې د ژوند ټول اړخونه ، که هغه مادي دي که مانيز ، ترې څرګندېدای شي .

د پورتني سرليک د روښانتيا لپاره ، لاندينې متلونه ګورو :

- کار مې د بل خوښ ، خوراک مې خپل (١١ : ١٠٦) :

زموږ په ټولنه کې يو شمېر وګړي داسې دي ، چې د بل په خدمت او يا بېګار کې عدالت نه کوي . په دې مانا چې خپل کارونه يې پرېښې وي ، ځان او کورنۍ يې در په در ، خو دی ټوله ورځ ، د خلکو په کارونو پسې ګرځي . له دې سره سره ، کړاو او زيان يې خپل کور ته رسېږي . ټوله ورځ د بل په کار پسې ورک وي ، چې غرمه شي ډوډۍ کور ته راوړي ، جامې د خلکو په کار کې ناولې کړي ، خو وينځلو ته يې کور ته راوړي . که همدا متل سياست ته راوباسو نو ګورو ، چې ګڼ شمېر سياستوال داسې دي ، چې ګټه يې يو بل ملت او هېواد ته رسېږي ، خو زيان يې خپل ملت ته . په دې توګه دا متل زموږ د ټولنې د افرادو د اندونو د يو اړخ څرګندوی دی . په همدې توګه :

- د مېړه لوز ګوره ، د ښځې ښايست (٢٠ : ٢٠٨) :

که دې متل ته وګورو ، نو موږ ته ځينې معيارونه په ګوته کوي . هغه دا چې دلته د مېړانې لپاره معيار ژبه ، ژمنه او ټينګښت دی . مېړه هغه څوک کېدای شي ، چې په خپله ژبه او خبره ولاړ وي ، مېړه داسې ژمنه نه کوي چې بيا ترې په شا شي .

بلخوا ، ياد متل داهم راښيي ، چې مېړانه د ښځو کار نه دی ، ځکه دلته (ښځه) د (مېړه) پر وړاندې راغلې او دا زموږ د ټولنې يو واقعيت هم دی . موږ په يوه داسې ټولنه کې اوسو ، چې هلته نرواکي ده او له ښځو هغه تمه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي ، چې له سره کېږي. په دې متل کې ، په ټولنه کې د نارینه او ښځینه دریځ هم روښانه شوی دی . د دې ترڅنګ دوه بېلابېلې پدېدې (لوز او ښایست) د دوو بېلابېلو جنسونو (نر او ښځه) لپاره مناسب ګڼل شوي دي . دلته دا هم روښانه شوې ، چې زموږ په ټولنه کې د ښځې ښایست څومره ارزښت لري ؟ هاغسې چې یوه مېړه ته (لوز) مهم معیار دی ، همداسې ښځې ته (ښایست) . ښایي څوک ووایي ، چې د ښځې ښایست نه به موخه ، د ظاهري ښکلا ترڅنګ باطني او اخلاقي ښکلا هم وي ، خو زه فکر کوم ، زموږ په ټولنه کې د ښځو لپاره تر ډېره ظاهري ښکلا د پام وړ ده ، نه اخلاقي او باطني . دلته داهم یادول په کار دي ، چې زموږ ښځینه طبقه نږدې په ورته او ښه اخلاقي ښکلا سمبالې دي ځکه نو هغې ته اړتیا هم نشته . له دې حقیقت نه هېڅوک سترګې نه شي پټولای ، چې زموږ د ټولنې هر نارینه ښایسته او ښکلې ښځه غواړي او ښځې ښایسته مېړه ، خو معیارونه ، د نارینه لپاره (لوز او ژبه) او د ښځې لپاره (ښایست) دی او دا معیارونه د دواړو (نر او ښځې) لپاره دي . په دې مانا ، چې د ښځو هم هماغه نارینه خوښېږي چې په خپل (لوز او ژبه) ټینګ ولاړ وي او خپله ژمنه نه ماتوي ، نارینه بیا هغه ښځه چې ښایست ولري .

د متلونو ستره ځانګړنه همدا ده ، چې پراخې ماناوې او مفاهیم په خپله غېږه کې رانغاړي ، دومره رنګین او ښکلي شالونه پرې خپاره وي ، چې یو له بله ښکلي وي او هر څومره خبرې ، چې پرې وشي ، پای نه لري .

که د پورتني متل بل اړخ راوسپړو ، نو هاغه دا دی چې :

(c) ketabton.com: The Digital Library

انحضرت (ص) د منافق له نښو څخه يوه دا بللې ده ، چې هغه څوک منافق دی ، چې (لوز او ژمنه يا ژبه) ماتوي او په مقابل کې يې هغه څوک له منافقته خلاص دی ، چې پر (لوز ، ژبه او ژمنه) ولاړ وي . دلته دا خبره هم زباتيږي ، چې زموږ متلونه څومره اسلامي رنګ لري او څومره له اسلام او شريعت سره اړخ لګوي .

که د پورتني متل بل اړخ سپړو ، نو هغه به دا وي ، چې هره پديده ، الله (ج) په خپلو اوصافو او ځانګړنو سره پيداکړې ده . منه خپلې ځانګړنې لري او ناک خپلې همداسې مندتې ، هندوانه ، ډېره ، لرګی ... انسان ته په کار ده دا ومني او پديدې هم له خپلو ځانګړنو سره ومني ، ځکه (هر سړی پيدا دی خپل خپل کار لره که نه).

يوه بله بېلګه :

- د اولاد بد چاته نه ښکاري :

پورتنی متل هم زموږ د خلکو ترمنځ دود دی او په ورځنيو چارو کې يې کاروي . له دې متل هم بېلابېلې ماناوې اخيستلای شو ، خو ماته يې ډېره نږدې دا ښکاري :

زموږ په ټولنه کې دود دی ، چې يو څوک ، هغه مينه ، چې خپل اولاد سره لري ، د بل سره يې نه لري . د خپل زوی په ډېرو بدو ځان ناګار اچوي ، خو د بل لږ بد هم ډېر لوی ګڼي . که د ډېرو کورنيو حال وګورو ، نو ورورنه د اولادونو په سر خپلو منځو کې سره وران او تر دي ، چې په جګړو اوښتي ، د يو شمېر کورنيو د بېلتون لامل هم همدا اولادونه دي . دلته زموږ پام بل اړخ ته هم اوړي او هغه دا چې په پلرونو باندې خپل اولادونه دومره ګران دي ، چې بد يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅ ليداى نه شي . په دې ځاى کې زموږ د ټولنې د وګړو او پلرونو د ژوند يو بل اړخ څرګندېږي ، هغه چې کېداى شي د نړۍ په يو بل ګوټ کې داسې نه وي . د دې ترځنګ دا پوښتنه هم راولاړېږي ، چې د اولادونو فکر بيا د پلار په مقابل کې څنګه وي ؟ په دې توګه پورتنى متل موږ ته د لا څېړنو لار اواروي ، چې د خپلې ټولنې په اړه يې وکړو .

پورتنى متل هم زموږ د ټولنې د وګړو د اندونو احوال راکوي ، لږ تر لږه زموږ په ټولنه کې د (پلار او اولاد) ترمنځ اړيکي څرګندوي .

- ژرنده که د پلار ده ، هم په وار ده :

پورتنى متل موږ کله کاروو ؟ هغه وخت ، چې يو څوک غواړي په يو کار کې له نورو خلکو مخکې شي او نوبت يا وار مرعات نه کړي . دا متل د دې څرګندوى دى ، چې زموږ په ټولنه کې بېلابېل توپيرونه نه منل کېږي. دا شونې نه ده ، چې يو خان دې راشي او د غريب وار دې ونيسي- او يا يو قومندان دې راشي د يو سرتيري يا عادي وګړي وار دې ونيسي . دلته ټولو ته يو معيار دى او هغه دا چې هر څوک مخکې راغلى ، له وروستيو مخکې دى .

ياد متل دا هم راښيي ، چې زموږ ټولنه په ټولنيز نظم او نظام باور لري ، د ګډوډۍ او بې نظمۍ پلوي نه ده خو دا هم په ګوته کوي ، چې شونې ده د خپلوۍ اړيکي لامل شي ، چې حق حقدار ته ونه رسېږي او ټولنيز معيارونه تر پښو لاندې شي ، لکه : دا اوس يې ځينې بېلګې ګورو ، اوس قومندان ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان یا د زور او زر خاوند ټولنیز معیارونه ماتوي د بې واکه ، بې وسه او بې ځواکه شخص حق خوري ، خو هر څه چې وي له معیارونو سرغړونه ده ، معیار هماغه پورته متل دی ، چې د حق پلوي کوي او دا زموږ د خلکو او ټولنې فکر دی .

که د متل بل اړخ سپړو ، نو دلته د (ژرندې) کلمه راغلې ، چې دا پخپل ځای د څېړنو جلا جلا زېګنالونه راکوي :

ژرنده ، زموږ د کولتوري یون یوه برخه ده ، له دې څخه زموږ د ژوند د پرمختیایي پړاو یو ګوټ څرګندېږي .

دلته د (ژرندې) کلمه د فرهنګي تاریخ لپاره ډېره مهمه ده ، چې دې متل خوندي کړې ده . نن زموږ په چاپېریال او ټولنه کې داسې وګړي شته ، چې هغوی ژرنده په هغه لومړني شکل (د اوبو ژرنده) لیدلې نه ده . ښایي راتلونکې کې هغه نسل ټول له منځه لاړ شي ، چې ژرنده یې په خپلو سترګو لیدلې ، نو بیا همدا متلونه او نوره ژبنۍ پانګه ده ، چې زموږ د ژوند رښتینی تصویر ساتي ، کله چې ژرنده یادوو ، له هغې سره موږ څو کلي ، ولس او فولکلور ته . له ژرندې سره ، د ژرندې ابتدایي ماشینونه ، د ژرندې ودانۍ او جوړښت ، د ژرندې موقعیت ، د ګرځېدو وخت ، په ژرنده پورې تړلې افسانې او کیسې ، شیشکه ، اوبه ، شنیلی او ... . له دې لنډو جملو څخه څرګندېږي چې متل څنګه زموږ ژوند په خپله غېږه کې رانغاړي . متل د ولس ژبه او د ولس د اندونو خوندي کوونکی دی . دلته دا خبره باید یاده کړو، چې متل د زرګونو کلونو وړاندې وینا او تجربه ده ، خو اوس هم ژوندی او لا به ژوندی وي . موږ اوس هم له هغو پېښو سره مخېږو ، چې زرګونه کلونه وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانان ور سره مخ ول او بیا د متل مانیز پراخوالی ، هغه تل ژوندی ساتي ، د هغه ارزښت په ټاکلي وخت پورې تړلی نه دی .

یو بل متل دی ، چې په لغمان ولایت کې ما اورېدلی دی :

- له دې ځای تر کامې ، چا کړې یارانې :

لغمان د هېواد په ختیځ کې پروت یو ولایت دی او کامه د ننګرهار ولایت یوه ولسوالي ده . کامې ته یې یو وخت وړه امریکا ویله ، ځکه ډېر کرنیز حاصلات یې لرل ، له همدې امله د لغمان خلک ډېر دې ولسوالۍ ته د کار لپاره راتلل . زه هغه وخت یادوم چې ښایي موټر او نور لېږدوونکي وسایل لا لغمان ته راغلي نه ول ، خلکو د سفرونو لپاره له ژویو یا خپلو پښو نه کار اخیست . که څوک به له لغمان نه کامې ته لاړ هم ، نو میاشتې او کلونه وروسته به بېرته لغمان ته راته او یا به د تل لپاره هلته پاتې کېده . له دې امله ، چې واټن ډېر وو او چا نه شو کولای دې دوو ځمکو ته لاړ شي راشي . په پورتني متل کې له (یارانې) نه موخه د اړیکو پالل او تګ راتګ دی .

که په تاریخي لحاظ دې متل ته وګورو ، نو بېلابېل اړخونه مو مخې ته ودرېږي ، چې باید روښانه شي . دا د یو داسې وخت متل دی ، چې که نن یو لغماني ځوان ته ووایې نو هغه ته به افسانه ښکاره شي ، چې ګواکې داسې وخت هم وو ، چې له لغمانه تر کامې چا د تک راتګ او اړیکو پاللو ځواک نه درلود ، په داسې حال کې چې نن په یوه یا دوو ساعتونو کې ورسېږي .

- غر که لوړ دی ، په سر یې لاره ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ټولنې د خپلو تجربو په لړ کې ثابته کړې ، چې د هرې ستونزې حل شته . هر سخت انسان یوه کمزوري لري ، یوې جګې ، بندې ، بې وره او بې ګودره کلا ته د ننوتلو لار پیداکېږي . هره سخته غوټه د پرانیستنې لار لري ، هر زورور د کمزوري کېدو لار لري ، هر نه تسلیمېدونکی انسان د تسلیمېدو لار لري ، په هره تیاره کې تګ شونی دی یا له تیارې وروسته رڼا شته . لسیزې وړاندې چا نه منله ، چې ګواکې انسان دې وکولای شي سپوږمۍ او فضا ته لاړ شي ، دا هم چا نه منله ، چې د نړۍ له یوه ګوټه ، بل ګوټ کې یو انسان بل انسان په ژوندۍ بڼه وګوري ، خو نن داسې بلا پرمختګونه وشول او روان دي .

زموږ ټولنې او وګړو ، زرګونه کلونه وړاندې دا فکر درلود ، چې د نړۍ ټولې نیمګړتیاوې او اړتیاوې به سوکه سوکه بشپړېږي ، که یو وخت سپوږمۍ ته ختل (غر او لوړ) ول ، خو دوی ورته ختل شوني بلل (په سر یې لار شته) .

پورتنی متل انسان ته د زغم او صبر لارښوونه کوي ، هیلې یې نه مري او د ژوند د پایښت هڅه او هاند کوي باورې کېږي ، چې د ټولو هغو کړکیچونو سره چې مخ دی حل لري او برې یې په برخه دی .

متل د ولسي افکارو بېلابېل رنګونه ښیي . متل د ولس د هغه وګړو تجربې او مشاهدې دي ، چې افکار یې د علم او ساینس له کتابونو اخیستي نه دي ، بلکې له خپل چاپېریال او ژونده یې اخیستنه کړې ده . ولس د پوهانو او فلسوفانو ژوند او نظرونه لوستي نه دي ، خو داسې متلونه یې رامنځته کړي ، چې پوهان او فلسوفان ترې اخیستنې کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چې د ولس ژوند ساده او طبيعي دی ، په متلونو کې هم ساده او طبيعي مسايل بيان شوي ، خو دا چې په فکري او مانيز اړخ کې څومره پياوړي دي ، له دې څرګنديږي ، چې تر ننه يې ژوند اوږد شوی او د هر زمان او مکان سره اړخ لګوي . د متلونو په شاليدونو کې پرتې تجربې کومې لابراتواري تجربې نه دي ، بلکې دا داسې تجربې دي ، چې په ټولنه او وګړو کې ازمايل شوي او پايله يې وړاندې شوې ده .

که څه هم متل په يوې ځانګړې وخت او ځای پورې اړه لري ، خو د مانا عموميت يې دا له دې دريځه وباسي او د ګڼو مسايلو د بيان وړتيا پيداکوي . متل د يوې داسې پېښې پايله ده ، چې زرګونه کلونه وړاندې پېښه شوې ، خو دا چې په بشري ټولنه کې پېښې تکراريږي او يا داچې د پېښو ترمنځ مانيز تړون او شکلي بدلون د دې لامل ګرځي ، چې متل تل ژوندی پاتې شي او هر وخت او ځای سره اړخ ولګوي .

- بې کاري لنګېږي ، خواري ترې زېږېږي (١٦ : ١٢) :

زموږ په کليوالي او ښاري ژوند دواړو کې ، بې کاري لويه بلا ده . بې کاره انسان هغه ماشين ته ورته دی ، چې ګرځي ، برېښنا لګوي ، نور لګښتونه لري ، خو بېرته توليد نه کوي يا د هغه کار لپاره ، چې چمتو شوی ، هغه نه کوي .

که يو پلار او د کورنۍ مشر بې کاره وو ، نو زامن او کورنۍ به يې خواره وي ، د ټولنې او وګړو اړمنه به وي نالوستې او د نورو ستونزو سره به مخ وي . کار ، نه يواځې دا چې انسان ته روغتيايي ګټې لري ، ګڼې نورې ټولنيزې او شرعي ګټې هم لري . که پلار کار وکړي او يوه اندازه پيسې لاسته راوړي ، ميرمن او کورنۍ به يې سوکاله شي ، د هغوی اړتياوې به يوه اندازه پوره کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

، ژمی به یې گرم او اوړی به یې سوړ شي . په کلي او گاونډ کې به سرلوړی او ډاډمن ژوند ولري او که نه بدمرغه او خوار به وي .

زموږ ولس فکر کوي ، چې بې کاري د خواريو ، ذلالت او بدمرغيو مور ده . انسان چې بې کاره شو او بوختيا يې نه لرله ، له دې امله يې ، له بې کاره خلکو ، غلو او نشه يانو سره مخه شي .

که فکر وکړو ، غله څوک دي او څوک غلا کوي ؟ ځواب به يې دا وي ، هغه انسانان چې زيار گاللی نه شي او غواړي د زيارکښو زيار په خپله گېډه کې واچوي . کارکول او زيار گالل ، د دې لامل گرځي ، چې انسان خوښ ، سوکاله او ډاډمن ژوند ولري .

د پورتني متل څخه ځرگندېږي ، چې زموږ په ولسي نړۍ ليد کې بې کارۍ ته په کوم فکر کتل کېږي . د بې کارۍ پر وړاندې ولسي غبرگون او دريځ څه ډول دی ؟

په ياد متل کې د کاڼي داسې کرښې ايستل شوي ، چې تر ننه تازه او خپل رنگ او کيفيت لري . د اوسنۍ نړۍ د انسانانو فکري تگلوری کټ مټ د پورتني متل سره جوخت ځي ، چا چې پورتنی متل منلی پرمختگ يې کړی او چا چې نه دی منلی خوار او بدمرغه دی .

- د بل زوی ، نه زوی :

د زوی په اړه زموږ ولس خپل تعريف او معيار لري . زوی هغه چاته وايي ، چې د شخص له وينې او نطفې څخه وي . له همدغې زوی نه بيا پلار لويې هيلې لري همدغسې زوی ته په درنه گوري او همدغسې زوی لپاره هره قرباني ورکوي . خو داهم بايد هېره نه کړو ، چې زموږ په ټولنه او ولس کې داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښېږي هم کېږي ، چې دوه بېلابېل وګړي د څه مجبوريتونو له کبله خپلوان شي . د بېلګې په توګه ، د چا زوی نه کيږي ، نو د بل چا زوی او ماشوم د خپل زوی په توګه مني او هغه لويوي يا داسې چې يو شخص هغې کونډې سره واده وکړي ، چې بچيان لري ، په دې حالت کې يو شخص د داسې زوی او لور سره مخ شي ، چې د ده نه دي .

د پورتنيو حالاتو پر وړاندې زموږ د ولس او ټولنې پرېکړه همدا ده د (بل زوی نه زوی يا پردی زوی نه خپلېږي) . دا فکر د پام وړ دی ، ځکه موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې حتا په اوسني ښاري ژوند کې هم د (بل زوی) په (نه زوی) حساب دی ، ډېرې لږې پېښې به داسې ولرو ، چې د (بل زوی ، خپل زوی) ثابت شوی اوسي . که خبره لنډه کړو او پورتني متل د طب او اروا‌پوهنې له نظره وڅېړل شي ، نو کټ مټ يو فورمول دی چې تر اوسني پرمختللي ژونده او مهاله هم ثابت او روغ دی او انسان يواځې هغه انسان خپل زوی بولي او ځانګړې اړيکي ورسره پالي ، چې له خپلې وينې او نطفې يې وي . له دې پرته ، که يو کوچنی ، چې نړۍ ته له راتګ سره سم ، يو داسې چا ته ورکړل شي ، چې پردی او پلار يې نه وي ، له لسيزو ژوند تېرولو وروسته به هم هاغه ځای ونه نيسي ، چې اصلي زوی يې لري . دا متل يواځې د نارينه او پلار لپاره نه دی ، بلکې ښځه او مور هم همداسې حالت لري ، ښځه او مور هم وايي ، چې (د بل زوی نه وزی) .

په پورتني متل کې پروت ولسي فکر ، همدا نن هم زموږ د ولس ، وګړو او ټولنې ژوندی فکر دی . نن هم هاغه وګړي ، چې زامن نه لري او يا يې زامن نه کېږي ، د دې هڅه نه کوي ، چې د بل چا زوی په زويتوب ونيسي- ، همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې زويه پاتې کېږي ، خو دا کار نه کوي ، ډېر لېږ شـوني ده ، چـې څـوک دې کار ته زړه ښه کړي .

- تر بې عقلې ناوې ، هوښياره کونډه ښه ده (١١ : ٢٦) :

په دې متل کې څومره لويه فلسفه او منطق پروت دی ، څومره لـوی ازمـون او تجربه او څومره ژور ولسي فکر ؟

پـه پـورتني متـل کـې متضـادې کلمـې او اړخونـه راغـلي (بـې عقـلي) لـه (هوښياري) سره او (ناوې) د (کونډې) پر وړاندې راغلې کلمې دي . خو زموږ ولسي فکر کوم ته درنښت او ارزښت ورکوي ؟

(ناوې) هغه پېغله نجلۍ ده ، چې د لومړي ځل لپاره له يوه نارينـه سره يوځای کېږي خپلې جلا رواني او فزيکي ځـانګړنې لـري ، دا معمـولاً د (کونـډې) پـه پرتله ځوانه او ښايسته وي ، ځکه د (کونډې) پـه څېـر نـاخوالو ځپلـې نـه ده . (ناوې) د (کونډو) په پرتله لږې غوښتنې لري ، په لږ شي قناعت کـوي او نـور بلا غوره صفتونه لري ، چې له همدې امله زموږ ټولنه ورته ځـانګړی ارزښـت ورکوي . په نشت حساب ځوانان به چمتو وي ، چې (کونډې) سره واده وکړي ، خو پېغلې (ناوې) ته هر يو حاضر وي .

کونډه ، خو بيا د هنديانو له نظـره ډېـره بدمرغـه ښـځه ده او دا فکـر زمـوږ پـه ولسي نړۍ ليد کې هم لږو ډېر شته له نيکـه مرغـه ډېـر نـه دی . کونـډه هـم ، يواځې له دې کبله ، چې وړاندې واده شوې او بل مېړه يې درلود ، د يوه ځـوان لپاره کم ارزښته وي ، که نه هغه هم بيا په خپل وار ، غـوره صـفتونه لـري ، د ژوند تجربه لري ، په عقل پخه او د کور د سمبالښت ښه پوهه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (ناوې) د ټولو ښو او د (کونډې) د بدو صفتونو پر وړاندې زموږ د ولس لپاره تر ټولو لوړ او غوره معیار د (بې عقلۍ او هوښیارۍ) توپیر دی . زموږ د خلکو او ولس لپاره هغه څوک غوره او ښه دی ، چې (هوښیار) وي که څه هم (کونډه) وي . زموږ ولسي فکر (بې عقلۍ ، ناپوهۍ او جاهلیت) ته ارزښت نه ورکوي ، که څه هم د یوې (ناوې) په وجود کې وي .

له پورتني متل څخه زموږ په ولس کې د (عقل ، پوهې ، عاقل ، عالم ، هوښیار ، ناپوه او جاهل) دریغ روښانه کېږي او پوهېږو ، چې ولسي فکر له اوسني فکر سره کوم توپیرونه او یورنګي لري . ولسي- فکر د اوسني فکر لپاره ، داسې بنسټونه ایښي ، چې تر قیامته به ونه رژېږي .

- سرې غرونه دي ، ښځې اړمونه :

زموږ او هره ټولنه له جنسي پلوه په دوو بازوګانو ولاړه ده ، یو یې (سړي) او بل یې (ښځې) دي . پورتنی متل په ټولنه کې د دواړو د دریځ او ځای یو اړخ څرګندوي ، دا متل ښیي ، چې زموږ په ټولنه کې سړي په ځواک لوړتیا او نورو اړخونو کې تر ښځو ښه دي ، خو همدې ځواکمن او پیاوړي سړي (غر) ته بیا ښځه (اړم) دی دلته له (اړمه) څو بېلابېلې ماناوې اخیستلی شو . یو دا ، چې د سړي عزت ، درنښت ، لوړتیا او پرمختګ په ښځې پورې تړلی ، که ښځه د سړي مرسته ونه کړي ، نو راولېږي او سپکېږي ، د ژوند په چارو کې له کړاوونو سره مخېږي ، شرمېږي او ژوند یې خنډنی او ځنډنی کېږي . سړی که هر څومره پیاوړی دی ، خو د ښځې مرستې ته اړ دی،ځکه دا یې (اړم) دی ، که دا ترې لرې شوه ، نو (غر) راولېږي . ښځه مور ده ، که مور موږ سره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وای ، نو څه به مو کړي وای ؟ ښځه میرمن ده که میرمن مو راسره د ژوند په چارو کې مرستیاله نه شي نو څه به وشي ؟

موږ ټوله ورځ په کارونو بوخت یو ، د غرمې یا شپې ډوډۍ کور ته یوسو ، هلته راته ښځې (مور ، خور یا میرمن) ډوډۍ تیاره کړې وي او موږ یې خورو ، جامې مو ناولې شي ، هغوی یې راته وینځي ، ناروغان شو خدمت مو کوي او ... دا څومره مرسته ده ؟

د دې ترڅنګ ، له دې حقیقته هم سترګې پټولای نه شو ، چې زموږ د ټولنې ډېر سړي او حتا ټول د ښځو له خبرې نه تېرېږي . په یوه موضوع کې سخت دریځ نیسي ، د کلي ، کلیوالو ، پلار و مور او ورور خبره نه مني ، خو د ښځې مني . په دې مانا چې که ښځه ، سړي ته ارم شوه ، بیا یې اړولی شي ، که څه هم هغه (غر) دی . همداسې په بېلابېلو مواردو کې د ښځو (اړمتوب) لیدای شو .

که پورتني متل ته ځیر شو ، نو دواړو (نر او ښځې) ته یو ډول ارزښت ورکوي . ښځه او نر دواړه د ټولنې مهم بنسټونه بولي او چاته یې لوړوالی او برتري ورکړې نه ده . همدا زموږ د ولس فکر دی او همدا هغه معیار دی ، چې په ولس او ټولنه کې پرې د (نر او ښځې) ارزښت ټاکل کېږي . دا معیار زموږ یو داسې ولسي معیار دی ، چې د نړۍ هېڅ ولس یې د ماتولو ځواک نه لري . پرمختللې نړۍ او وګړي د همدغې معیار لاندې ژوند تېروي .

- چې واک یې د مور وي ، کاني یې پر کور وي :

پورتنی متل زموږ د ولس او ټولنې د ژوند یو بل اړخ روښانه کوي . زموږ ټولنه یوه نرواکې ټولنه ده ، دلته پر ډېرو ټولنیزو چارو نر واکمن دی . تر دې ، چې د ښځو ډېرې پرېکړې هم دوی کوي . له دې کبله دا یو عیب او نیمګړتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده ، چې څوک دې د پلار پرځای د مور تـر واک لانـدې وي . زمـوږ ټولنـه پـه ټولنیز ژوند کې هغه واک ښځې ته نه ورکوي ، چې نارینـه تـه یـې ورکـوي ، ځکه نو هاغه کورنۍ او وګړي بدمرغه او لـه نـاخوالو سره مـخ بـولي ، چـې د ښځو (مور) تر واک لاندې ژوند تېـروي ، دوی فکـر کـوي ، چـې پـر کـور او کورنۍ یواځینی واکمن شخص پلار (نر) دی .

- د کور ګټه ، د لاهور ګټه :

پورتنی متل هم زموږ په ټولنه او وګړو کې یو ژوندی او عام متل دی او زموږ د ولسي فکر یو اړخ روښانه کوي . انسان په هغه ځای کې د خوښۍ احساس کوي او په رواني لحاظ سوکاله وي ، چې کوم ځای کې یې کلی ، کور ، مور و پلار ، ورور و خور ، میرمن او بچي وي . لـه همـدغې ځایـه یـې بېلتـون او لرېوالی ځوروي ، تل غواړي له خپل کور او کورنۍ سره یو ځای ژوند وکړي ، دا زموږ د ټولنې د انسانانو فکر دی.

زموږ د ولس او وګړو فکر همدا دی ، چې که څېرته له خپلې کـورنۍ او کـلي لرې ډېره ګټه لاسته راوړي ، خو په کلي او کور کې لږه ، د کـلي او کـور لـږه ګټه ورته د لرې ځای او مسافرۍ له ګټې غوره ښکاري .

که سرۍ د یاد متل په نورو اړخونو بحث کوي ، نـو ویـلای شـو ، چـې دلتـه د (لاهور ګټه) د خبرو لپاره نور ورونه پرانیځي . په دې مانا ، چـې زمـوږ خلـک له ډېر پخوا له (لاهور ، هند - پاکستان) سره اړیکي لري او دا ښار یـو وخـت د ګټې وټې ښار وو . کور و کلي ته ارزښت ورکول ، زمـوږ د ولـس فکـر دی ، ښايي دا فکر په نورو ولسونو کې بل ډول وي . له دې خبرې زمـوږ د ژونـد او ولسي فکر بل اړخ څرګندیږي . بله دا چې په یاد متل کـې دا هـم ګـورو ، چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ولس او وګړي له خپل ولس ، کور و کلي او کورنۍ سره څومره مينه لري ؟ دا مينه دومره ده ، چې (لاهور) ورته پرېږدي ، خو خپل کلی کور غوره ګڼي .

متل د يوې پېښې ، کيسې ، ازمون او تجربې نچوړ او لنډيز دی ، متل داسې يوه جمله ده ، چې د ويولو او اورېدلو پر وخت يې انسان قناعت تر لاسه کوي . د متل په اورېدو سره ، انسان هغه پرېکړه کوي ، چې د متل خوښه وي يا د متل د منځپانګې سره سم داسې پرېکړه کوي ، چې يوه ستونزه له منځه يوسي . متل د ژوند په ټولو برخو کې يو فعال کارېدونکی توکی دی ، که هغه فردي معاملې دي ، که ډله ييزې يا ټولنيزې.

جرګې او مرکې د پښتني او افغاني ټولنې دود دی . جرګه د ټولنې د افرادو ترمنځ اړيکي تنظيموي . جرګه او مرکه نه پرېږدي ، چې بشري او ټولنيز ژوند کړکيچن خنډنی او ځنډنی شي ، جرګه د ټولنيزو ستونزو کړکيچونو او ربړو د حل لپاره غوره او کارنده سيستم دی .

د جرګې جوړېدل د دې لپاره کېږي ، چې د دوو مخالفو لوريو ترمنځ ربړه او شخړه يا بل کړکيچ حل کړای شي . دلته خبرې کېږي ، داسې خبرې ، چې د دواړو لوريو د قناعت لامل شي او جرګه يوې پايلې ته ورسېږي. جرګه د خبرو ، منطق او استدلال ځای دی ، جرګه مار ، که غواړي جرګه يو لوري او پايلې ته ورسوي ، نو د دې لپاره بايد داسې دلايل ووايي ، چې د ربړې او شخړې دوه يا يو لوری يې ومني .

جرګه زموږ د ولس دود دی ، زموږ ولسي خلک پکې ناست وي ، هغه ولسي-خلک چې نه يې قرانکريم تفسير کړی او نه يې احاديث لوستي ، نه ارستو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژني نه اپلاتون نه د مصر له تمدنه خبر دي ، نه له بين النهرين او نـه يونـان . دوی کمونيزم ، سوسياليزم کپټالېزم او امپرياليزم هم نه پېژني او د فلسـفې او علم له اوسنيو کړکيچونو هم خبر نه دي .

دوی په خپلو خبرو کې پورتني ياد مسايل نه بيانوي ، بلکـې هغـه څـه وايـي ، چې د دوی خپل او له ژوند سره اړخ لګوي او دا منطقي هـم ده ، کـه مـوږ يـو شپون ته د ژوند مسايل د ارستو ، اپلاتون ، مارکس او ... له نظره بيـانوو ، نـه پرې پوهېږي او نه يې زغملای شي ، خو که يو متل ، لنډۍ ، حکايـت او نکـل ورته ووايو ، نو پدغو ادبي ډولونو کې پروت منطق ژر مني ، ځکه دا سـاده او له ژوند سره يې اړخ لګوي ، خپل مال يې دی . له همدې کبله دی ، چـې جرګـه مار او د جرګې نور ګډونوال د شخړې او ربړې يو يا دواړه لوريو تـه د قناعـت لپاره او د خپلو خبرو د پياوړتيا لپاره ، لـه متـل لنـډۍ ، حکايـت ، نکـل او ... څخه کار اخلي ، چې مقابل لوري ته قناعت ورکړي .

څرنګه ، چې زموږ په فردي ژوند کې متل ، زموږ د فکر او نظر د بـدلون لامـل ګرځي همداسې په جرګه کې هم دی . هر کله چې د جرګې په بهير کـې د ربـړې او شخړې يو يا دواړو لوريو ته د قناعت لپاره متل وکارول شي نو د هغه فکـر او نظر اوړي او هغه څه کوي ، چې د متل غوښتنه ده . له همدې کبله د جرګـو او مرکو په بهير کې د متلونو کارونه ډېره او کارنده ده ، ځکه د کړکېچونـو او ربړو په حل کې ستره ونډه لري .

د جرګو او مرکو په بهير کې د متلونو کارونه ، موضوع او وخت ته په پام سره ترسره کېږي . د متل کارونکی ګوري ، چې د مقابل لوري د قناعت ، باور او د فکر او نظر د بدلون لپاره کوم متل پرځای او وړ دی ، هماغه متل کاروي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورتنیو څو بېلګو څخه مو موخه دا وه ، چې وښیو ، متل په کومه کچه زموږ د ژوند او وګړو له اندونو سره تړاو لري . دا یې یوه کوچنۍ بېلګه وه او دا چې په زرګونو متلونه لرو ، نو څرګنده ده ، چې زموږ د ژوند زرګونه اړخونه انځوروي او د خلکو له ژوند و اند سرچینه اخلي .

۷ ـ متلونه او کولتوري یون :

کولتور ، د وګړنۍ او بشري ټولنې مادي او مانیز شتمني ده . هر هغه څه ، چې د ژوند له پیل څخه تر ننه لرو ، ټول کولتور دی .

د پورتني پېژند پر بنسټ ، زموږ د څېړنې موضوع ، ستر او کوچني موضوعات او سرلیکونه کولتور دی ، فولکلور کولتور دی او متل هم کولتور دی .

د متل مانیز اړخ او فکر کولتور دی ، د دې تر څنګ په متل کې داسې بشري لاسته راوړنې یادې شوې دي ، چې موږ یې کولتور بولو ، لکه : ژرنده ، ویاله ، اتڼ ، ښوروا ادب او نور . موږ دلته موضوع یو څه راټولوو او په لاندې توګه پورتني یاد شوي مواد څېړو :

- اتڼ وهه شیرداده ، نن بیا د چرګ ښوروا ده :

په پورتني متل کې لومړی د ټول متل موضوع او فکر کولتور دی . بیا دلته اتڼ او د چرګ ښوروا ، هغه ښکارندې دي ، چې زموږ د ټولنې او بشر په وسیله رامنځته شوي دي ، له دې کبله یې کولتور بولو . دا چې مادي جوړښت لري ، نو مادي کولتور دی .

- اختر پټ مېره نه دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې هم لومړی د دې متل فکر د کولتوري یـون یـو گـام دی او بیا اختر او مېړه زموږ د ټولنې او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو .

- ادب له بې ادبه زده کېږي :

ادب او اخلاق د کولتور او کولتوري یون یو گـام دی . اخـلاق او ادب د بشرـ او زموږ د ټولنې او ولس لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتـور بولـو . دا چـې د مانیزاتو برخه ده ، نو د کولتور مانیز اړخ دی .

- اسان یې نالول ، چونگښو هم پښې پورته کړې :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی . بلخوا ، پـه (آس سپرېدل) بل کولتوري گام دی ، چې زموږ د خلکو ، ولس او بشرـ لاسـته راوړنه ده او کولتور دی .

- اسیاوان ، چې تسبې اړوي ، ژرندگړی خطا کوي :

په پورتني متل کې پروت فکر د کولتوري یون یو گـام دی . ورسره اسـیاوان ، تسـبې او ژرنـدگړی ، هغـه ښـکارندې دي ، چـې د وگـړو او بشرـ پـه وسـیله رامنځته شوي دي، ځکه یې کولتور بولو .

- اوړه دې په اوړه ، منت دې په څه ؟

د پورتني متل فکر او تجربه هم د کولتوري یون یـو گـام دی . ورسره ، اوړه او منت زموږ او بشر هغه لاسته راوړنه ده چې د ژوند په بهیر کـې یـې رامنځتـه کړې ده او کولتور دی.

- اوسپنه ، په اوسپنه ماتېږي (۱۱ : ۹) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې پرته تجربه او موضوع هم کولتور دی . اوسپنه هم د نړۍ د بشر لاسته راوړنه ده او د کولتوري یون یو ګام دی .

- اوښ په غلبېل نه درنېږي :

د یاد متل فکر او تجربه زموږ کولتور او غلبېل هم د کولتور او کولتوري یون یو پړاو او ګام دی . غلبېل د بشر او خلکو لاسته راوړنه ده ، ځکه یې مادي کولتور بولو .

- اوګره ، چې سړېږي ، بلا پرې لګېږي :

اوګره ، یو ډول خوراک دی ، چې له وریجو چمتو کېږي . دا د بشر او خلکو په وسیله رامنځته شوی دی ځکه د کولتوري یون یو ګام دی . د متل فکر او تجربه هم زموږ د کولتور مانیز اړخ دی .

- اول همیانۍ ګوره ، بیا نو شی رانیسه :

د پورتني متل نصیحت او فکر هم زموږ د خلکو کولتور دی . همدارنګه همیانۍ هغه وسیله ده ، چې زموږ ولس رامنځته کړې او د بشر لاسته راوړنه ده ، له دې امله ورته کولتور وایو .

- باغ د باغوان دی ، ژرنده د ژرندګري :

باغ ، باغوان ، ژرنده او ژرندګري زموږ او په ټوله کې د بشر لاسته راوړنه او د وګړو په وسیله رامنځته شوي دي ، ځکه یې د کولتوري یون یو ګام بولو . بیاهم د متل فکر او تجربه د کولتوري یون مانیز ګام دی .

- بده ماینه ، تنګه موچنه ده (۱۰ : ۱۳) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل تجربه او فکر هم زموږ د کولتور مـانيز اړخ دی . د دې ترخـنګ ماينـه او موچڼـه زمـوږ د وګـړو او بشرـ لاسـته راوړنـه او د دوی پـه وسـيله رامنځته شوي ، نو ځکه يې کولتور او د کولتوري يون يو ګام بولو.

- برمته ، د بدی بانه ده :

برمته او بدي زموږ د ټولنې او خلکو دودونـه دي ، چـې پـه کولتـور کـې هـم راځي . سربېره پردې د ياد متل فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- بلا وه که بلاګۍ ، ابا يې مړکه په چوړکۍ :

په پورتني متل کې لومړی د دې متل تجربه او فکر د کولتور يو ګام دی . بيـا د بـلا بلاګـۍ ، ابـا او چـوړکۍ زمـوږ د ټـولنې او بشرـ لاسـته راوړنـه او د کولتوري يون يو ګام دی .

- پاړوګر د مار له لاسه مري :

پاړوګر هغه چاته وايي ، چې ماران ساتي . دا کار د ولس او بشر کار او لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . بلخـوا د متـل موضـوع او تجربـه زمـوږ د کولتوري يون يو ګام را په ګوته کوي .

- پښ موړ شو ، چې پاته يې کور شو :

په پورتني متل کې نغښتی فکر او تجربه بياهم د کولتوري يون يو ګام ښـيي . د دې ترڅنګ پښ او کور د خلکو او بشرـ لاسـته راوړنـه ده ، چـې د کولتـور برخه يې بولو .

- په نيمڅي کې هم ويښته لټوي (۱۱ : ۲۴) :

نيمڅی ، هغه فرش او د کښېناستلو وسيله ده ، چې لـه ويښـتانو جـوړيږي . دا زموږ د خلکو او بشر په وسيله رامنځته شوی او په لاس راغلی دی . ځکه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کولتوري يون يو ګام بولو . د دې ترځنګ د متل مانيز اړخ ، فکر او موضوع هم د کولتور برخه ده .

- په يوه تيکي کې ، دوه تورې نه ځايېږي :

تيکی د تورې پوښ يا هغه ځيز دی ، چې توره پکې ساتل کېږي . همدارنګه توره د جګړې او دفاع يوه ستره چاره ده . دا دواړه تيکی او توره زموږ د خلکو او بشر په وسيله رامنځته شوي دي . ځکه يې د کولتوري يون يو ګام بولو . په متل کې پرته تجربه او فکر هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- تاته يې لور پخوي ، موږ ته يې تنور پخوي (١١ : ٢٦) :

د متل په زړه کې پرته مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانيز اړخ دی . همدارنګه لور او تنور د انسانانو او بشر په وسيله منځته راغلي دي . ځکه ورته کولتور وايو .

- تاته يې ابۍ پخوي ، ماته يې تبۍ پخوي (١١ : ٢٦) .

په پورتني متل کې ابۍ او تبۍ د انسانانو او وګړو لاسته راوړنه ده او د دوی په وسيله رامنځته شوي دی . دې ډول لاسته راوړنو ته کولتور وايو . د تېر په څېر د متل موضوع ، فکر او تجربه هم کولتور دی هغه هم د کولتور مانيز اړخ .

- تربور ، د تربرمې موږی دی :

په پورتني متل کې پرته مانا ، موضوع ، فکر او تجربه کولتور دی . سربېره پر دې تربور او موږی د انسانانو او بشر په وسيله رامنځته شوي دي ، چې د کولتوري يون يو ګام دی .

- تر پردۍ مصرۍ تورې ، لور پر غاړه ښه دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې مصرۍ توره او لور زموږ او د بشر د کولتوري يون يو ګام ، د وګړو او انسانانو رامنځته شوي توکي دي . پـه متـل کـې نغښـتی فکـر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- تر مزد يې شکرانه ډېره ده :

مزد او شکرانه زموږ او د بشر د ژوند په بهير او پړاوونو کـې رامنځتـه شـوي ښکارندې او د کولتوري يون يـو ګـام دی . ورسره د متـل فکـر او تجربـه هـم کولتور دی .

- تر وېش يې په چور خوشحاله دی :

په ياد متل کې پروت فکر ، تجربه او د ياد متل موضـوع زمـوږ کولتـور دی . همدارنګه وېش او چور زموږ د ژوند د بهير او کولتوري يون يو ګام راښيي .

- تور نيمڅی په سابون نه سپينېږي :

تور نيمڅی او سابون زموږ او د بشر په وسـيله رامنځتـه شـوي دي . زمـوږ د ژوند د بهير پړاوونه او د کولتوري يون يو ګام دی . همدارنګه د متـل فکـر او تجربه هم کولتور دی .

- ځنګه جومات ، هسې بروزې :

جومات ، هغه ځای ته ويل کېږي ، چې مسلمانان پکې لمونځ او عبـادت کـوي . بروزې بيا يو ډول وابنه دي ، چې پخوا به يې د جومات پـه ځمکـه اچـول او د فرش کار يې ترې اخيست . جومات او بروزې ، دواړه زموږ د کولتور برخـه ده ، ځکه زموږ او د بشر په وسيله رامنځته شـوي دي . د دې ترڅنـګ ، پـه متـل کې پروت فکر او تجربه د کولتور مانيز اړخ دی .

- څو يې ونه شاربې ، کوچ نه ورکوي (۱۱ : ۳۳) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل فکر او تجربه کولتور دی . بلخوا شاربل او کوچ هغه ښکارندې دي

چې زموږ د ولس او بشر په مټ رامنځته شوي او د دوی لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- ځنګل ، چې اور واخلي ، وچ او لانده ټول سوځي :

د پورتني متل مانيز پانګه ، فکر ، موضوع او تجربه کولتور او د کولتور مانيز اړخ دی . ځنګل له يوې خوا طبيعي پيدايښت دی ، بلخوا بشري لاسته راوړنه هم ده . داسې ډېر ځنګلونه شته ، چې انسانانو رامنځته کړي دي . همدارنګه اور هغه ښکارنده ده ، چې يوخوا طبيعي او بلخوا بشري ځانګړنه لري ، ځکه نو د ځنګل او اور مصنوعي بڼه د کولتوري يون ګامونه دي .

- حال منصور وايه ، چې سر يې په دار شو :

په پورتني متل کې پرته پېښه او تجربه ، فکر او موضوع د کولتور برخه ده . همدارنګه دار هغه پړی او وسيله ده ، چې انسانان پرې وژل کېږي ، د بشر او وګړو لاسته راوړنه ده ، چې په دې توګه کولتور ګرځي .

- حساب په مثقال ، بخشش په خروار :

حساب يا شمېرل ، هغه عمل دی ، چې بشر د ژوند په بهير کې رامنځته کړی دی . همدارنګه ، مثقال او خروار د وزن واحدونه او بخشش ټولې بشري لاسته راوړنې او کولتور دی . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- چاره ، چې د سرو زرو شي ، څوک يې په نس نه منډي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل موضوع ، فکر او تجربه کولتور او مانيز اړخ دی . همدارنګه چاړه او سره زر هغه ښکارندې دي ، چې زموږ او د بشر له خوا رامنځته شوي او د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې د کولتوري يون يو ګام بولو.

- چې خاوند يې ليتې خوري ، د سپو به يې څه حال وي (۱۱ : ۴۱) :

ليتې يو ډول خوراک دی ، چې زموږ وګړي يې خوري . دا خوراک زموږ د ولس لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . په متل کې پروت فکر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- چې سر وي ، خولۍ ډېرې دي :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه کولتور دی . ورسره ، خولۍ هغه وسيله ده، چې زموږ ولس يې په سروي او خپله لاسته راوړنه يې ده . ځکه يې د کولتوري يون يو ګام ګڼو .

- چې مالګه وخوري ، لوښی مه ماتوه :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه زموږ د ولس د ژوند د بهير او کولتور برخه ده . بلخوا مالګه او لوښی هغه ښکارندې دي ، چې زموږ ولس او بشر رامنځته کړي، ځکه يې د کولتوري يون يو ګام بولو .

- د بې عقلې ښځې ، تل کميس سوځي :

د تېر په څېر بياهم ، د متل فکر ، موضوع او تجربه زموږ د خلکو ده او کولتور دی . د دې ترڅنګ کميس هغه بشري لاسته راوړنه ده ، چې موږ يې د ځان پټولو لپاره کاروو او اغوندو . داهم کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د تبر خوله نیمخي نیولې ده :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه د کولتـور مـانیز اړخ دی . همدارنګـه تبر او نیمخی هغه وسیلې دي ، چې بشر رامنځته کړي او د کولتوري یـون یـو ګام دی .

- د پیشو نظر په کولپۍ وي (۱۱ : ٦١) :

کولپۍ ، چې په دري ژبه کې یـې (خمـیردان) بـولي ، زمـوږ او د بشرـ لاسـته راوړنه ده او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه د کولتور مـانیز اړخ دی .

- د تش ټوپکه ، دوه کسه ویرېږي :

ټوپک هغه وسیله ده ، چې ګولۍ پکې کارېږي او تر لرې واټن موخه ویشتلی شي . دا د انسان او بشر په وسیله رامنځته شوی دی ، ځکه یې کولتور بولـو . د دې ترڅنګ د متل مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانیز برخه ده .

- د خوریې خاوره ، د ماما له نغري ښه ده :

خوریی د خور زوی ته وایي او نغری هغـه ځـای دی ، چـې اور پکـې بلېـږي . خوراک و څښاک پرې پخېږي خوریی او نغری دواړه د کولتوري یون ګامونـه دي . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- د خطا یا ناغه وي ، یا توبه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناغه زموږ د ولس دود او په ټوله کې کولتور دی . همدارنګه توبه هم زموږ د بشر او خلکو لاسته راوړنه او کولتور دی . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ راښيي .

- د دوبي کور د اختر په ورځ ګوره :

د پورتني متل موضوع ، فکر او تجربه د کولتور مانيز اړخ دی . همدارنګه دوبي ، کور او اختر هم کولتور او د بشر لاسته راوړنه ده .

- د دېوال عمر ، له اخېړه پوښته :

ديوال د خټو ، سيمنټو او يا نورو موادو څخه جوړ هغه پديده ده ، چې بشر د خپل ژوندانه په بهير کې لاسته راوړې او کولتور دی . همدارنګه اخېړ هم همداسې بشري لاسته راوړنه ده او کولتور يې بولو . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ رغوي.

- د دې کلي خورزه ده ، په دې کلي واده ده :

په پورتني متل کې کلی ، خورزه او واده بشري لاسته راوړنه او کولتوري ګام دی . د دې ترڅنګ ، د متل مانا، فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ډول آواز ، له لرې ښه خوند کوي :

ډول هغه وسيله ده ، چې موسيقي توليدوي او دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ډېرو امسا ، د يوه ګېډۍ :

امسا او ګېډۍ په پورتني متل کې راغلي ، چې دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل تجربه او فکر هم کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د سورناچي څه دي ، يو پو دی :

په پورتني متل کې پرته مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانيز اړخ دی . ورسره سورناچي هغه چاته وايي ، چې سورنا يا سورنی غږوي . دا د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- دښمن دې ، چې په شاتو مري ، په زهرو يې مه وژنه :

په پورتني متل کې دښمن ، شات او وژل د انسانانو او بشر لاسته راوړنه او د کولتوري يون يو گام دی . همدارنگه د متل فکر او تجربه يې هم د کولتور برخه ده .

- د کږې تورې ، کوږ چړتون وي :

فکر ، موضوع او تجربه بياهم په پورتني متل کې د کولتور مانيز اړخ دی . همداسې توره او چړتون ، چې د بشر او خلکو لاسته راوړنه ده ، د کولتور مادي اړخ بولو .

- د کبر کاسه نسکوره ده :

کبر او کاسه د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . د متل فکر او تجربه بياهم کولتور او د کولتور مانيز اړخ دی .

- د لوی منگي اوبه خوږې وي :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه زموږ د خلکو او بشر اړوند ده . دا يوه بشري لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . همدارنگه منگی هغه وسيله ده ، چې اوبه پکې ساتل کېږي ، داهم بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د نشت نه موزي ښه دی ، کټ پرې ډک وي :

کټ هغه وسیله ده ، چې موږ یې د کښېناستلو او خوب لپاره کاروو . دا وسیله په گرمو سیمو کې ډېره کارېږي. کټ د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو، په متل کې نغښتی فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ننگرهار له ټوپۍ نه سرې سرتور ښه دی :

اوسنی ننگرهار ولایت ، چې د هېواد په ختیځ کې پروت دی ، د بشر ـ لاسته راوړنه ده . ورسره ، ټوپۍ هم همداسې درواخله ، داهم بشر ـ جوړه کړې ده . د متل فکر او کولتور بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- له واده نه وروسته ، سندرې څه په کار :

واده ، زموږ او د بشر دود او په ټوله کې کولتور دی . سندرې هم د بشر ـ په وسیله رامنځته شوې او کولتور یې گڼو . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتوري یون یو گام دی .

- دوست ته تشه پیاله ، دښمن ته ډکه (۱۱ : ۷۸) :

فکر او تجربه بیاهم په پورتني متل کې د کولتور مانیز اړخ دی . دوست ، پیاله او دښمن ، زموږ او د بشر لاسته راوړنه ده ، چې داهم کولتور دی .

- دوه لوخ ، په حمام کې سره ښه ایسي :

حمام ، هغه ځای ته وایي ، چې په ژمي کې گرمې اوبه او په اوړي کې هم مناسبې اوبه لري او خلک یې د ځان وینځلو لپاره کاروي . دا انسانانو جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي ، د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- ډال چې ګرځوي ، ځان به ساتي :

ډال هغه وسیله ده ، چې په جګړه کې د توري او نورو وسلو پر وړاندې د ځان ساتنې او دفاع لپاره کارېږي. دا د بشر او انسانانو په وسیله رامنځته شوی او کولتور دی . ورسره ، د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- ډمه ګډېدلی نه شوه ، ویل یې ځمکه کږه ده :

ډمه هغه ښځینه نڅاګره ده ، چې د خلکو په ودونو ، کوژدو او نورو خوښیو کې نڅېږي. دا چې یو انسان دې کار ته اوږه ورکړې ، پخپله د بشر او انسانانو لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو . همداسې ګډېدل هم هغه عمل دی ، چې بشر او خلکو رامنځته کړی او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی.

- روپۍ که کوچنۍ ده ، کارونه غټ کوي :

روپۍ د بشري او انساني ژوند په بهیر او پړاوونو کې رامنځته شوې ده . پخوا به مال په مال تبادله کېده . کله چې پولي واحد او روپۍ منځته راغله ، اوس د روپیو او مال تبادله کېږي . روپۍ د بشر او انسانانو لاسته راوړنه او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بیاهم کولتور او مانیز اړخ دی .

- زامن خواږه دي ، غشي یې کاږه دي :

غشی ، هغه وسیله ده ، چې په جګړو کې کارېږي او دښمن پرې ویشتل کېږي . په نورو کارونو کې هم کارېدای شي . دا انسان او بشر رامنځته کړی او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ راښیي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- زما غوړي ، ستا په کورتو لوېږي :

غوړي او کورت ، زموږ او د بشر په وسیله رامنځته شوي دي ، دواړه د خوړلو توکي دي . دا چې بشري لاسته راوړنه ده ، کولتور یې بولو . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- ژاولې چخونیا شوې ، نه د ستا شوې نه زما شوې :

ژاولې ، هغه ښکارنده ده ، چې ژول کېږي . تر ډېره یې کوچنیان او ښځې کاروي . یو ډول خواږه او نور توکي لري . دا چې ژاولې د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یې د کولتوري یون یو ګام بولو . د متل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- سخوندر ، د موږي په زور غورځي :

موږی ، هغه وسیله ده ، چې له لرګي یا اوسپنې جوړېږي او کورني ژوي ، لکه : غوا خوسی او پسونه ور پورې تړل کېږي . دا د بشر په وسیله رامنځته شوی او کولتور دی. د متل فکر او تجربه بیاهم کولتور او مانیز اړخ دی .

- سر چې د شال وړ وي ، له کشمیره ورته راځي :

شال ، یو ډول ستره لوپټه یا پټونی دی ، چې ښځې یې د ځان او سر پټولو لپاره کاروي. دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- سل د زرګر ، یو د ګګر (۱۱ : ۹۳) :

ګګر ، چې دري کې یې (اهنګر) بولي ، هغه شخص دی ، چې له اوسپنو نه بېلابېلې کرګري او نورې وسیلې جوړوي . زرګر ، هغه شخص دی ، چې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرو ببلاببل سينګاري وسيلې جوړوي . سل ، چې يو عدد دی ، د بشر لاسته راوړنه ده . زرګر ګګر او سل تېول د بشري ژوند لاسته راوړني او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- سلواغه ، هره ورځ په څا کې نه لويږي :

سلواغه هغه وسيله ده ، چې موږ پرې له څا اوبه راوباسو ، تر ډېره له ربړ نه جوړېږي . همدارنګه څا په ځمکه کې کنل شوي هغه سوري ته وايو ، چې اوبه ترې اخلو. سلواغه او څا ، دواړه بشر او انسانانو رامنځته کړي او د کولتور مادي اړخ دی . د متل مانيز ، فکري اړخ او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- سود په لاس ، پيسې تر کاله :

د پورتني متل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيزه برخه ده . سود ګټې ته وايي او دا هغه ښکارنده ده ، چې څوک پيسې چاته ورکړي ، پيسې يې ثابتې او په خپل ځای وي او ګټه ترې اخلي . دا د بشر لاسته راوړنه ، دود او په ټوله کې کولتور دی . همدارنګه پيسې يا روپۍ ، چې وړاندې مو پرې رڼا واچوله ، د بشر او انسانانو لاسته راوړنه او کولتور دی . د کولتور مادي برخه ورته وايو .

- غلبېل ولاړ شو ، کوزې ته يې ويل ، په تا کې دوه سوري دي :

د پورتني متل مانيز اړخ ، فکر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده . غلبېل هغه وسيله ده ، چې زموږ بشر رامنځته کړی ، په دې وسيله باندې غلې دانې پاکوي ، بې ګټې دانې له ګټورو جلا کوي . دا د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو ، هغه هم مادي اړخ يا برخه . د دې ترڅنګ ، کوزه هم هغه وسيله ، چې د اوبو د ساتنې او لېږدونې لپاره کارېږي ، پخوا له ختې او اوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پلاستیک او نورو توکو جوړېږي . داهم د بشر لاسته راوړنه ده او د کولتور مادي اړخ دی .

- غله څه غواړي ، د ځان مله غواړي :

غل ، هغه شخص ته وايي ، چې بې زياره او بې کړاوه ګټه په وړيا توګه لاسته راوړي . که څه هم غلا خپله يو کړاو دی ، خو غل هغه څوک دی ، چې د بل انسان ګټه ترې پټوي . غلا او غل د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د غله ملتيا هم د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- غوايي حلال نه دی ، ښانک په سر ګرځوي :

غوايي حلالول ، هغه عمل دی ، چې زموږ په ولس کې تاريخي او اسلامي رينبه لري . دا عمل د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . ښانک هم يوه وسيله او لوښی دی چې د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- کېږدۍ ، پخپلو مراندو ولاړه ده :

د پورتني متل مانا ، موضوع او فکر کولتور او مانيز اړخ دی . کېږدۍ ، هغه وسيله ده چې خلک ترې د کوټې او ژوند تېرولو لپاره کار اخلي . تر ډېره يې کوچيان کاروي ځکه هغوی تل په سفر او لېږد کې وي . کېږدۍ د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی.

- که کټوه خوټېږي ، خپلې شونډې ځټي (۱۱ : ۱۱۲) :

کټوه يو لوښی دی ، چې له خټو جوړېږي . په دې کې خوراکي اومه توکي پخېږي او ساتل کېږي . دا څيز زموږ د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولتــور او د هغــې مــادي برخــه ګڼــو . د متــل فکــري او تجــربي اړخ بيــاهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- ليونی ، په ژمي فالوده غواړي :

فالوده ، هغــه ســوړ خــوراک دی ، چــې د اوړي او ګرمــۍ پروخــت يــې خلــک خوري . بېلابېل خواړه توکي او نور ورسره ګډ وي . دا څيز يا خــواړه د انســان او بشر لاسته راوړنه او ماده ده ، ځکه يې د کولتور مادي برخه بولــو . د متــل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- مردار ځړوکی اور نه اخلي :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ د کولتور مانيزه برخه ده . ځړوکــی ، چــې د لوپټې او پڼوڼي يو ډول دی ، هغه ټادر دی ، چې ښځې يې د سر پټــونې لپــاره کاروي . ځرنګه چې له ټوکر څخه جوړ دا څيز د بشر لاسته راوړنــه ده ، ځکــه يې د کولتور مادي برخه بولو .

- مرګ د ټوپک ښه دی ، نه د تلتک :

ټوپک باندې وړاندې وغړېدو ، داهم د کولتور مادي برخه ده . تلتک هم د بشر او انسانانو لاسته راوړنه ده او مادي کولتور دی . همدارنګه د متل فکــري او مانيز اړخ د کولتور مانيزه برخه ده .

- ناوې هی هی لري ، خو په زړه کې ګوړې ماتوي :

د پورتني متل مانيز اړخ ، فکر او تجربه زموږ د ژوند او کولتور مانيز اړخ دی . ناوې هغه پېغله ده ، چې يو نارينه ته ودېږي . د واده پــه لومړيــو کــې ورتــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوې وايي . داهم د كولتوري يون يو گام دى . گوره هغه خوره ماده ده ، چې د گني له اوبو څخه لاسته راځي . گوره هم زمور او د بشر لاسته راوړنه ده ، څكه يې كولتور بولو .

- مينځه ، چې توده شي ، هلته بيده شي :

مينځه يا وينځه ، هغه ښځه ده ، چې په يو كور يا دربار كې خدمت كوي . مينځه بشري لاسته راوړنه ده او كولتور دى . د متل فكري او مانيز اړخ د كولتور مانيز اړخ دى .

- نه گندم چوتې ، بېزاره يم له گتې (۱۱ : ۱۳۴) :

گنډل يو داسې عمل دى ، چې زمور او د بشر د ژوند په بهير كې د اړتيا پر بنسټ رامنځته شوى او كولتور دى . چوتې يا څپلۍ هم د بشر يا انسانانو لاسته راوړنه ده څكه يې كولتور بولو . د متل مانيز او فكري اړخ د كولتور مانيز اړخ دى .

- وگي د ملغلرو هميانۍ پيداكړه ، د نينو گمان يې پرې وكړ :

ملغلرې يو كانۍ او طبيعي ښكارنده ده ، چې بشر او انسان د خپلې گتې لپاره تر كار لاندې راوستى . هميانۍ هغه وسيله ده ، چې پخوانيو به پكې پيسې او نور ارزښناك څيزونه ساتل . نينې هم د بشر لاسته راوړنه ده . دا يو ډول خوراكي توكى دى ، چې د جوارو دانې په شگه يا مالگه كې سرې يا پخېږي او خوړل كېږي . تول ياد شوي څيزونه د كولتور مادي اړخ دى . همدارنگه د متل مانيز اړخ او فكر د كولتور مانيز اړخ دى .

- هوښياره مرغۍ ، په دوو لومو كې نښلي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومه ، له بېلابېلو توکو جوړه هغه وسیله ده ، چې مرغۍ پرې نیـول کېـږي . دا وسیله ښکاریان د ښکار لپاره کاروي . دا د بشر او خلکـو لاسـته راوړنـه ده ، چې د ژوند په بهیر کې یې رامنځته کړې او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- یا به تخت وي یا تابوت :

د پورتني متل فکري اړخ د کولتور مانیز برخه ده . تخت ، هغه وسیله ده ، چـې له لرګي او نورو توکو جوړېږي او د خوب او استراحت لپاره کارېږي . تـابوت هم له لرګیو او نورو توکو جوړېږي . په تابوت کې مړی ړدي او خاورو ته یې سپاري . تخت او تابوت دواړه بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی .

- یا به یې کولاله کړې ، یا به یې مالداره کړې :

کولال ، هغه شخص دی ، چې له خټو بېلابېل خټین لوښي او وسایل جوړوي . د دوی کار پخوا ډېر وو اوس د صنعت له پرمختګ سره لـږ شـوی ، کـولال او کولالي د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یـې کولتـور بولـو . د متـل فکـري اړخ بیاهم کولتور او مانیزه برخه ده .

- یا د چلم سر ، یا د پلاو بېخ :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ د کولتور مانیز اړخ دی . چلم هغـه وسـیله ده، چې چرس ، بنګ او نور نشه یي توکي پکـې څښـل کېـږي . پـلاو یـو ډول خوراک دی ، چې له وریجو چمتـو کېـږي . چلـم او پـلاو دواړه د بشرـ لاسـته راوړنه ده او کولتور دی .

- یارانه ډوبه جاله ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

یارانه ، د دوو انسانانو ترمنځ اړیکو ته وایي ، کېدای شي د بېلابېلو موخو لپاره وي . دا د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . جاله هم د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی جاله هغه وسیله ده ، چې خلک پرې له سیندونو او اوبو اوړي ، د لېږد رالېږد لپاره کارېږي . داهم د خلکو په وسیله جوړه شوې ، ځکه یې کولتور او د کولتور مادي اړخ بولو. د متل فکري اړخ د کولتور مانیز اړخ دی .

- یوه دړه اور نه کا ، دوه بنې کور :

په پورتني متل کې فکر او تجربه زموږ د ژوند د بهیر یو رنګ او کولتور دی . دړه ، د لرګي یوه برخه ده او بنه هغه ښځه ده ، چې مېړه یې بله ښځه لري ، یوه ښځه د بلې بنه کېږي . دړه او بنه د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی .

۸ ـ د متلونو ژبني او ادبي ارزښتونه :

متلونه له لفظي او مانیزو ښکلاوو ډک دي . د متل ایجاز ، اختصار او په هغه کې د لوی مفهوم ځایول ، د هغه بلاغت او فصاحت همیشه د ادب د تیورۍ د محقیقینو پام ځانته اړولی دی .

د مانیزو ښکلاوو ، استعارو ، تشبیهاتو او نورو ادبي خصوصیاتو په څنګ کې متلونه داسې ژبني خصوصیات هم لري ، چې د ژبپوهانو او لهجه پېژندونکو خاصه لېوالتیا ورسره پیدا شوې ده .

متلونه د ژبې د ډېرو لهجو ساتندوی دي ، نو د لهجو د څېړونکو لپاره په زړه پورې موضوع ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبپوهانو او د ژبنیو خواوو د څېړونکو او محققینو له خوا په هغو کې د ژبو لرغوني فورمونه او ژبنۍ خواوې څېړل کېږي (۷ : ۵۷).

۸ ـ ۱ ـ متل د بېلابېلو ګړدودونو ساتندوی :

پښتو متلونه د پښتني ټولنې او وګړو زېږنده ده ، دا چې پښتانه په بېلابېلو سیمو او ځمکو کې میشت دي او په بېلابېلو لهجو خبرې کوي ، نو متلونو کې هم دغه لهجې ساتل شوي دي . کله داسې هم کېږي ، چې یو متل په یو ځای کې په یوه لهجه او بل ځای کې په بله لهجه موجود دی ، لکه :

الف . د لودیز ګړدود متلونه :

- اسمون چې ځومره کنېږي ، دومره نه ورېږي .
- اوبو وړی ، خلیو ته لوس چوي .
- ابا مه کسه ، خورجین یې کسه
- ووره د میچنې ، زوی د خچنې .
- څرې یې ګټم ، داړي یې څټم (۲۲ : ۴۳ ـ ۴۵).

ب . د ختیز ګړدود متلونه :

- چې ډېر شي ، نو ګنده‌ېر شي .
- چې څه کرې ، هغه به ریبې .
- پردی کټ ، تر نیمو شپو وي .
- اختر څه پټ مېږه نه دی .
- د ګور شپه په کور کېږي نه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج . د سويلي ګړدود متلونه :

- سپمولی ، سپو خوړلی .
- ږغ د ملا ، امين د کلي .
- سپی چې ښومره غاپي ، هومره نه تراپي (۱۱ : ۹۰) .

۸ ـ ۲ ـ متل د ژبنۍ وييپانګې ساتندوی :

متلونه د نورو ادبي ارزښتونو ترڅنګ ، داسې ويل شوي ، چې د ژبې د بېلابېلو سيمو قومونو او ګړدودونو کلمې او لغتونه يې خوندي کړي دي . موږ په قاموس ليکنه او نورو ګرامري څېړنو کې له دوی پراخه ګټه اخيستلای شو . په دې برخه کې ټول متلونه د پام وړ دي . لکه : په (زه چې ستا په منګ وم ، ونه د لونګ وم) متل کې د (منګ او لونګ) کلمې يې يوه بېلګه بللی شو .

۸ ـ ۳ ـ د متل بېلابېلې بڼې يا ځېلونه :

يوه بله د پام وړ موضوع د متلونو بېلابېل شکلونه او بڼې دي ، چې په بېلابېلو ځايونو کې يې رنګ جلا دی او له يو بل سره څه ناڅه توپير لري ، لکه :

پښې سترې ښې دي ، نه زړه سترې / لاسونه سترې ښه دي ، نه زړه سترې .

پور چې ځنډنی شي ، خندنی شي / پور چې ځنډنی شي ، جنګنی شي .

۸ ـ ۴ ـ د متل سندريزه ځانګړنه :

متلونه زموږ د ولسي يا فولکلوريک ادب برخه ده ، که هغه منثور دي او که منظوم ټول د بلا ادبي ارزښتونو څخه ډک دي . ګڼ شمېر متلونه وزن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافیه لري ، چې دغه ډول توکي د وینا د ښکلا او اغیز ډېرونې لامل گرځي او دا بیا د ادب لپاره یو ارزښت دی .

متلونه د دې ترڅنگ ، چې پیاوړی مانیز اړخ لري ، په شکلي اړخ کې هم غوره جوړښت او ځانگړی سبک لري . جملې یې داسې دي ، چې ساده ، خو شاعرانه او هنري رنگ لري ، په جملو کې یې تر ډېره ښکلا ته پام شوی ، نه گرامري قانون ته . په دې مانا ، چې د دې کیسه کې نه دي ، چې مبتدا دې چېرته راشي او خبر دې چېرته یا فعل ، ضمیر چېرته او قید چېرته .

د (خوار په هندوستان هم خوار دی) متل که وگورو ، یوه بشپړه جمله ده ، خو ځانگړتیا یې په څه کې ده ؟

دلته د (خوار) کلمې تکرار دې منثورې جملې ته نږدې د نظم بڼه ورکړې ده او یو ډول قافیې ته ورته ځانگړتیا وربښي که دا جمله داسې راغلې وای ، چې (خوار په هندوستان هم هماغه شان دی / خوار په هندوستان هم هماغه ډول دی / خوار په هندوستان هم هماغه خوار دی / د دې ځای خوار او هندوستان یو دي / دلته خوار او هندوستان کې خوار یو شان دي) او داسې نورې بڼې ، چې د پورتني متل مانا خوندي کوي ، خو دا وروستنی یو هم هاغه خوند او رنگ نه لري ، چې لومړنی یا اصلي متل یې لري . یاد متل ښایي په ډېرو کتابونو کې د (منثورو متلونو) تر سرلیک لاندې راغلي وي ، خو دا منثور متل یو ډول نظمي ، هنري او شعري ځانگړنه او جوړښت لري . د منظومو متلونو خبره ، خو بیا روښانه ده ، چې قافیه او سجع لري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متل ستر کمال او هنریت په همدې کې دی ، چې نه یواځې دا چې مـانیز اړخ یې ډېر بنستیز او ژور دی ، بلکې دا ژوره مانا بیا په داسې شکل کې وړانـدې شوې ، چې هغه بیا جلا ښکلا او ځانګړې جوړښت لري . همداسې بل متل دی:

- خوار په خپله خواري ، نه شرمېږي :

په پورتني متل هم د منثور متل ګمان کېږي ، خو داسـې نـه ده . دلتـه ګـورو ، چې د (خوار) کلمه له (خواري) سره یو ډول هماهنګي رامنځته کـړې ، سـندریز او نظمي بڼه خپلوي . د متل او جملې لومړۍ برخه (خوار پـه خپلـه خـواري) د همدغو دوو کلمو له کبله، ځانګړې ښکلا لـري . بیـا د متـل دویمـه برخـه (نـه شرمېږي) کې د (شرمېږي) کلمې وروستۍ څرګنده (ي) د (خواري) د کلمې له وروستۍ څرګندې (ي)سره بله هماهنګي جوړوي ، چې په دې توګه (خـوار) لـه (خواري) او بیا (خواري) له (شرمېږي) سره د هماهنګۍ او موسیقیت په زنځـیر تړل کېږي .

د هر متل ژبه که وکتل شي ، یو ځانګړی هنریـت لـري . د متـل جملـې د ژبـې عادي جملې نه دي ، د کلمو ترمنځ یې ځانګړی تناسب او تړاو شته ، کلمې یـې داسې کارېدلې ، چې د یو او بلې ترمنځ غوره هماهنګې راشي .

- ګټې تر ګټو لاندې دي (۱۱ : ۱۱۴) :

پورتنی متل وګورئ ! دوه کلمې (ګټې ، ګټو) چې اصلي بڼه یـې (ګټـه) ده او دلته په جلا ماناوو (فایده او ډبره) راغلي ، په متل کې یې داسـې هماهنګـي او موسیقیت رامنځته کړی ، چـې ځـانګړې ښـکلا وربښـي . کـه دلتـه د (ګټـو) پرځای (ډبره ، کاڼی او تیږه) راغلی وای ، مانا به یې بیا هم بدلون نه وای کړی ، خو بیا به یې ښکلا نـه وه . د دې ترڅنـګ د دوو مانـاوو یـو ځـای کېـدل پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(گټه) کلمه کې هم داسې گونگتيا ده ، چې سرې شک کې اچوي او ژر په مانا پوهېدلای نه شي .

- د لښکر په اخر ځه ، د ماتې په سر (١٦ : ٢٧٩) :

پورتنی متل هم د هر اړخيزې مانا ترڅنگ ، ښکلی شکل او ځانگړتيا لري . د متل لومړی برخه (د لښکر په اخر ځه) له دويمې برخې (د ماتې په سر) سره د (اخر) او (سر) په کلمه کې هماهنگي جوړوي او متل ته ادبي او هنري رنگ ورکوي . په ياد متل کې (اخر او سر) د قافيې کلمې او (ځه) رديف دی ، چې له دويمې برخې لويدلی دی. بلخوا ، که هغه متلونه تر کتنې لاندې نيسو ، چې واضح منظوم دي ، هم بلا ادبي ارزښتونه لري لکه :

- سل روپۍ پور کړه ، د اختر شپه په کور کړه (٧ : ٦٠) :

پورتنی متل د يو بيت په بڼه راغلی ، د لومړي او دويم نيم بيتي هماهنگه برخه يا د قافيې کلمې (پور او کور) دي ، چې (کړه) ورپسې د رديف په بڼه راغلی دی او د يو نظم ځانگړتياوې لري . همدارنگه ، بل متل دی :

- دروغ وايه ، په شرع يې روغ وايه :

پورتنی متل هم ، چې د نثر گمان پرې کېدای شي ، نظمي ځانگړتيا لري . د متل لومړی برخه (دروغ وايه) له دويمې برخې (په شرع يې روغ وايه) سره د (دروغ او روغ) په کلمو کې هماهنگي جوړوي او (وايه) يې رديف دی .

بل متل دی :

- غل هم وايي خدايه ، مل هم وايي خدايه :

په پورتني متل کې ځانگړې موسيقيت ، هماهنگي او د قافيې کلمې موجودې دي . د متل لومړی (غل هم وايي خدايه) او دويمه برخه (مل هم وايي خدايه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي (غل او مل) د قافيې کلمې دي او (هم وايي خدايه) پـه دواړو کـې رديـف دی .

بل متل دی :

- د کاله کشر مه شې ، د کاروان مشر (۱۱ : ۷۱) :

پورتنی متل هم په لومړۍ او دويمه برخه کې هماهنگي او نظمي ځانګړتيا لـري . د لومړۍ (د کاله کشر مه شې) او دويمې برخې (د کاروان مشر) د (کشر ـ او مشر) کلمې د قافيې کلمې دي او (مه شې) رديف دی ، خـو لـه دويمـې برخـې غورځېدلی دی .

- ځونه چې خرګی ، هغونه يې بارګی :

د پورتني متل لومړۍ (ځونه چې خرګی) او دويمه برخه (هغونه يې بـارګی) لـه يو بل سره د (خرګـي او بـارګي) پـه کلمـو کـې هماهنګـي جـوړوي او دا دواړه کلمې يې قافيې دي.

۸ ـ ۵ ـ د متلونو کنايي ځانګړني :

د متل ستر خصوصيت دادی ، چې هميشه کنايي مانـا افـاده کـوي ، کـه خپلـه اصله او حقيقي مانا افاده کړي هغه بيا متل نه دی ، لکه : (که غر لوړ دی ، پر سر يې لار ده) (د غله په ږيره خلی وي) ، (په يو ګل نه پسرلی کېـږي) . دلتـه يو متل هم په خپله لومړۍ مانا نه دی او نه د (لوړ غر ، په سر يې لاره) ، (غـل ، ږيره خلی) ، (ګل پسرلی) تر منځه ارتباط ملحوظ دی ، چې د متل حقيقي مانا ده ، بلکې دلته هر متل خاص کنـايي مفهـوم لـري چـې هـم اورېـدونکی پـرې پوهېږي او هم د ويونکي مطلب وي او هغه د متل کنايي مانا ده او کـه کنـايي مانا افاده نه کړي ، هغه متل نه شو بللی (۷ : ۵۳) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متل په عامه توګه د استعارې او کنايې په ژبه خبرې کوي ، کله چې يو څوک دا وايي چې (باز که هر څو خوار شي ، چنګښې نه خوري) نو هر څو که دغه خبره په لغوي مانا هم سمه ده ، خو نه د دغه متل کاروونکی دلته د (باز او چنګښې) ټکی د هغو د لغوي مانا لپاره کاروي او نه اورېدونکی دغه مانا ترې اخلي ، په دې متل کې د پښتونولۍ يو زرين اصل نغښتی دی . دلته له باز څخه مراد هغه مثالي انسان دی، چې د هر پښتانه زړه غواړي ، چې هغسې جوړ شي . دغسې انسان که هر څو پاتې راشي له داسې يوه شي څخه بيا هم ګټه نه پورته کوي ، چې د ده له شانه سره نه ښايي . همدغه راز که موږ ووايو (د بل سپی د ډوډۍ په زور خپلېږي) نو دلته هم (سپی او ډوډۍ) دوه داسې ټکي دي ، چې مجازي مانا ترې مراد ده او هر څوک ، چې يې واوري ، نو همدغه مجازي مانا ترې اخلي (٦ : ١٦٥) .

کله چې موږ په خپل ولس کې ، د متلونو کاروني ته ګورو ، نو د کنايې څرکونه پکې له ورايه روښانه دي . د بېلګې په توګه ، يو شخص ظلم کوي ، تيری کوي ، موږ د دې لپاره ، چې هغه د دې کار له بدو پايلو خبر کړو ، ورته وايو (مه کوه پر چا ، چې وبه شي پرتا) په دې مانا ، چې نن که ته له خلکو سره ظلم کوي ، سبا به پر تا کېږي . څرګنده ده ، چې پورتنی متل په يو خاص مورد کې کارول شوی ، شاليد کې يې کيسه ازمون او پېښه پرته ده . که ډېله پېيزه نه وي ، نو فردي او ذهني خو ده ، خو په نورو بېلابېلو مواردو کې يې کارونه کنايه ده .

يو بل متل دی :

- د خره مينه لغته ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی متل هم خپل شالید ، کیسه او پېښه لري . چا پورتنی حالت لیدلی یا یې ذهن کې مجسم شوی او بیا یې ویلی ، خو موږ په بېلابېلو وختونو کې یاد متل کاروو :

کله ، چې یوه ناپوه او کم عقل انسان غواړي له یو بل شخص سره خپله مینه ثرګنده کړي ، نو خولې نه یې داسې کم عقله خبره ووځي ، د دې پر ځای ، چې هغه شخص سره خپله مینه ثرګنده کړي او هغه ته ګټه ورسوي هغه ته زیان ور اړوي او هغه خپه کوي ، په دغه حالت کې متل کنایه کېږي .

بل متل دی :

- ړانده ته شپه او ورځ یوه ده :

پورتنی متل هم د تخلیق خپله ځانګړې پروسه لري ، خو موږ یې په بېلابېلو ځایونو او پېښو کې داسې کاروو:

یو شخص ته دوه بېلابېل څیزونه ، چې جلا ارزښت او قیمت لري ، ورښیو ، خو هغه د دې دواړو څیزونو په بېلابېلو ځانګړنو او توپیرونو نه پوهېږي ، دواړو ته ښه وایي او دواړه خوښوي . په داسې حال کې ، چې یو یې ښه او بل یې لږ ښه یا بد دی ، په دغسې حالت کې دا کنایه ده .

متل دی :

- د زرو قدر له زرګر سره وي :

د پورتني متل نږدې او له کلماتو راوتلې مانا داده ، چې د زرو په ارزښت او درښت باندې زرګر پوهېږي ، ثرګنده ده ، چې قدر یې هم له هغه سره وي او هغه څوک، چې د زرو په ارزښت او قیمت نه پوهېږي ، قدر یې هم ورسره نشته ، خو موږ پورتنی متل په خپله ټولنه کې په بېلابېلو ځایونو کې کاروو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو څوک غوښه نه خوري ، تل له ترکاریو او سبزیجاتو ګټه اخلي ، خو بل انسان ، چې د ترکارۍ خوړلو سره مینه نه لري دا کار یې نه خوښېږي ، په داسې حالت یا هغه شخص ته د قناعت لپاره وایو ، چې (د زرو قدر له زرګر سره وي) . په دې مانا ، هغه څوک ، چې ترکاري خوري ، په ګټه یې پوه دی . په دې حالت کې دا متل کنایه ګرځي د هغې مانا لپاره چې موږ په یو ځانګړي او جلا حالت کې ترې واخیستله .

- مار خوړلی ، له پړي هم وېرېږي :

د دې متل نږدې او له کلماتو راوتلې مانا همدا ده ، چې څوک مار خوړلی یا چیچلی وي ، بیا له پړې هم وېرېږي ، هغه چې مار نه دی ، خو مار ته ورته شکل او جوړښت لري . د یاد متل د کارونې بل ځای داسې دی:
یو سوداګر ، چې د کچالو په پېر او پلور کې یې زیان لیدلی ، کله چې ورته وایو ، دا ځل پیاز واخله ، هغه د کچالو زیان ته په پام ، د پیازو له پېرلو هم ډډه کوي ، چې په دې کې به هم زیان وکړم ، په دغسې وخت کې موږ دا متل کاروو .
دلته د متل د کارونې د لومړني او دویم حالت ترمنځ ، مهالنۍ واټن شته ، چاپېریال هم توپیر لري ، خو مانیز تړاو لري . ویونکی یاد متل په دویم حالت کې کاروي . دلته دویمه مانا ، موږ د خپل اړتیا پر بنسټ ترې اخلو ، چې په دې حالت کې متل کنایه کېږي .

- سپیان غپېږي ، کاروان تېرېږي :

پخوا به سوداګري ، پوځي او حکومتي انتقالات په کاروانونو کې کېدل . اوښان ، پیلان او نور ژوي به د موادو د انتقال لپاره کارېدل ، کله به چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم کلي او کور خواته تېرېدل ، نو سپيو به ورپسې غپل ، خو د سپيو غپل د کاروان پر وړاندې کوم خنډ جوړولی نه شو او نه يې هغه ودرولی شو . دا متل په لاندې کارونې سره کنايه کېږي :

يو څوک د ژوند په چارو کې ډېر بريالی او سوکاله دی ، ښه يې ګټي او ښه يې څښي . خو د کلي او ګاونډ بدنيته وګړي د دې شخص په دې حالت خوښ نه دي . ده ته ستونزې جوړوي او دا شخص دې حالت ته ځوروي . د ده يو خواخوږی ده ته په دې متل سره قناعت ورکوي .

د پورتني متل لومړنی حالت د متل له کلمو څرګندېږي . په دويم ځل استعمال سره، چې د ټولنې بېلابېل وګړي يې په بېلابېلو حالتونو کې استعمالوي ، کنايه کېږي ، چې په هر حالت کې يې استعمالوي د يوه مانيز تړاو له کبله کېږي .

- بې مېوې ونه څوک په ډبره نه ولي :

د دې متل څرګنده موخه دا ده ، هغه ونه چې مېوه نه نيسي ، نو د مېوې د راغورځولو او شکلولو لپاره يې څوک په ډبره هم نه ولي . خو موږ يې کله کنايه کوو :

کله ، چې د يو چا خير ټولنې ته نه رسېږي او خلکو سره ښېګنه نه کوي ، نو د چا تر نيوکې لاندې هم نه راځي . يا داسې چې يو څوک د خلکو خدمت کوي ، هغوی سره ښېګنه کوي او بيا ځينې ور پورې بدې خبرې کوي يا پرې نيوکه کوي هغه ناکراره کېږي ، د قناعت لپاره يې پورته متل کارېږي .

- جنګ سوړ شو ، ميرې تود شو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا متل هم خپله کیسه او شالید لري ، په یوې پېښې پورې تړلې تجربه ده ، چې د شخص نوم (میرۍ) هم پکې راغلی دی ، خو موږ یې څه وخت کاروو او څه وخت دا متل کنایه کېږي ؟

کله ، چې په یوه غونډه یا مجلس کې د خبرو یا غونډې ګډونوال په جوش او خروش او احساساتو کې خبرې وکړي ، خبرې خلاصې شي او مجلس سوړ شي ، د ښې ارامتیا او پایلې ته تر رسېدو وروسته یو څوک راجګ شي او بیا احساساتي او ګرمې خبرې وکړي ، نو خلک دا متل کاروي ، په دغسې استعمال سره وایو ، چې دلته پورتنی متل کنایه شوی دی .

۸ ـ ٦ ـ په متلونو کې تشبیه :

د متلونو له بېلابېلو ښکلاوو څخه یو هم د تشبیه ادبي صنعت دی ، چې په ځینو متلونو کې لیدل کېږي ، لکه :

- بده ماینه ، تنګه موچنه ده (۱۱ : ۱۳) .

په پورتني متل کې بده ماینه له تنګې موچنې سره تشبیه شوې ده . تنګه موچنه یې مشبه به او بده ماینه یې مشبه ده . د مشبه او مشبه به ترمنځ ورتوالی یې (بدي او رنځول) دي .

- تربور ، د تربږمې موږی دی :

په پورتني متل کې تربور له د تربږمې موږي سره تشبیه شوی دی . تربور مشبه او د تربږمې موږی مشبه به دی . د دواړو ترمنځ ورتوالی په (زیان) کې دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د بل ډوډۍ يا پور ده يا پېغور :

په ياد متل کې د بل ډوډۍ له پور او پېغور سره تشبيه شوې ده . د بل ډوډۍ مشبه پور او پېغور مشبه به دي . د دواړو يا ټولو ورتوالی په (بدوالي) کې دی .

- ښځه د تن جامه ده :

په پورتني متل کې ښځه له تن جامې سره تشبيه شوې ده . ښځه مشبه او د تن جامه مشبه به دی . د دواړو ورتوالی په (درنښت او پرده) کې دی .

۹ ـ د متلونو شالید :

متلونه ، ديوې پېښې ، کيسې او تجربې لنډيز ، پايله او نچوړ دی .

متلونه ، عادي ، ساده او ورځنۍ جملې نه دي ، لکه : کـه ووايـو (مـوړ ډوډۍ خورو) دا يوه عادي او ساده جمله ده مانا يې هم سيده او روښانه او د کـارونې يواځې يو ځای او مورد لري . هغه وخت يې کاروو ، کله چې ډوډۍ خورو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متل بیا داسې نه دی ، د متل مانا دومره سیده او څرگنده نه ده . د کارونې ځای یې کېدای شي ، په لومړني ځل کارونه کې جوت وي ، خو له هغې وروسته یې عاموالی موندلی او نورو بېلابېلو ځایونو کې کارېږي . کله چې ځینې متلونه اورو ، نو سمدستي مو یو اوږد بهیر فکر ته راځي .

متلونه شالید لري ، یا یې په شالید کې یوه کیسه او پېښه پرته ده یا تجربه . دا تر ډېره ډله ییزه بڼه لري ، ډېر وگړي پکې گډون لري ، خو کله ناکله کېدای شي ، د یو وگړي او شخص تجربه وي . په دې مانا ، چې یو شخص خپله تجربه په یوه لنډه وینا کې رانغښتې وي او هغې د متل ځای خپل کړی وي . د ځینو پوهانو ویناوې چې متلونه شوي دي ، د همدې بېلگه کېدای شي . په متلونو کې هماغه یې ملي ، عام او ولسي رنگ او دریځ لري ، چې ډله ییز وي ، په دې مانا چې په شالید کې یې داسې تجربه او ازمون پروت وي ، چې ولس پکې گډون ولري ، همدا ډول متلونه خواږه او پاخه هم دي .

د متلونو شالیدونه بېلابېل رنگونه لري . ځینو کې د قرانکریم د ایتونو او ځینو کې د احادیثو مانا نغښتې ده . ځینې یې د پوهانو ویناوې او نور یې زموږ د ټولنې او خلکو کیسې او تجربې دي . هغه متلونه ، چې په بېلابېلو ژبو کې گډ دي هم کیسې او تجربې لري ، خو د لومړنۍ سرچینې یا لومړنۍ ژبې ، چې دا متل پکې ویل شوی مالومول په کار وي ، چې دا یو گران کار هم دی . د ځینو متلونو سره کېدای شي ، کیسې او تجربې هم یو بل ته لېږدېدلې وي او ځینو ته کېدای شي په هره ژبه کې جلا شالیدونه شتون ولري .

گڼ شمېر متلونه ، چې زموږ په ژبه او ولس کې شته ، کیسې او پېښې یې هم خلکو ته مالومې دي . دا ډول شالیدونه گڼو لیکوالو لیکلي او خوندي کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې دي ، خو يو شمېر متلونه داسې دي ، چې پېښې او کيسې يې نه چا ليکلي او نه خلکو کې شته . د دې لامل دا کېدای شي ، چې متل ، خو يوه عامه ، خوږه او لنډه جمله ده ذهن يې هم ښه خوندي کولای شي ، خو د متل کيسه ، پېښه او تجربه بيا اوږده او دومره خوږه نه وي ، ځکه له خلکو هيرې شوې دي . بلخوا د متلونو عاموالی ، د دې اړتيا نه پېښوي چې د متل هر ويونکی دې اورېدونکي ته د متل کيسه او پېښه هم بيان کړي . همدارنګه دا چې اوس متل ، په داسې ځايونو او مواردو کې کارېږي ، چې د متل له اصلي او لومړنۍ کارونې سره شکلي بدلون لري ، له دې کبله هم د شاليد ژوندي ساتل او خوندي کېدل ګران وي .

د متلونو شاليدونه ، د هغوی مانا ته په کتو ، په بېلابېلو ډولونو ويشل شوي دي ، چې په راتلونکو سرليکونو کې يې لولو .

۱۰ ـ د متل د شاليد ديني اړخ :

د متلونو په منځ کې يو شمېر يې داسې دي ، چې تر شا يې د قرانکريم د يو آيت يا د حضرت محمد (ص) د ويناوو او حديثونو مانا پرته ده . دا ډول متلونه هم په پښتو ژبه کې شته ، چې موږ يې دلته څو بېلګې ګورو :

- ښه چې دې ياد کړه ، نو دې برباد کړه .

د پورتني متل شاليد په لاندې ديني او شرعي بنسټ ولاړ دی .

لاتبطلو صدقتکم بالمن و والاذا (االقران) .

ژباړه : خپلې نيکۍ په منت او احسان سره مه باطلوئ .

افةُ الاحسان المن (الحديث) .

ژباړه : د نيکۍ آفت ، منت دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د خدای بې حکمه یوه پاڼه لا نه خوري .

د پورتني متل شالید هم په لاندې دیني لاسوندونو ولاړ دی :

وما تسقُطُ من ورقةٍ الا یعملها (القران) .

ژباړه : داسې پاڼه نشته ، چې هغه راایله شي او خدای (ج) دې نه وي پرې خبر .

لا تَتَـحرَّک ورقةٍ الا باذن الله (الحدیث) .

ژباړه : د الله ج له ارادې پرته یوه پاڼه خوځېدلای نه شي .

- خپلوان لړمان دي .

د پورتني متل بنسټ لاندې حدیث شریف دی :

الاقاربُ کالعقارب .

همدارنګه :

- حسد داسې نیکي خوري ، لکه بل اور چې لرګې خوري .

د پورتني متل شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی .

الحسدُ یاکلُ الحسنات کما یاکلُ النارُ الحطب .

ژباړه : حسد ، نیکۍ داسې خوري ، لکه اور چې لرګي خوري .

بل متل دی :

- حب د دنیا ، سر د خطا .

د پورتني متل په شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی .

حبُ الدنیا راس کلِ خطیـــةٍ .

ژباړه : له دنیا سره مینه ، د ټولو خطاوو سر دی .

بل متل دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- چې په ځان کې يې ويني ، هغه يې په جهان کې ويني .

د پورتني متل شاليد کې لاندې حديث شريف پروت دی :

من رای في نفسه فقد رای في غيره .

ژباړه : څوک چې څه په ځان کې ويني ، په نورو کې يې ويني .

بل متل دی :

- شرم د ايمان پوښ دی .

پورتنی متل هم په لاندې بنسټ ولاړ دی :

حياءُ المرءِ سترة .

همدارنگه :

- حيا نيم ايمان دی .

متل په لاندې حديث شريف ولاړ دی .

الحياءُ نصفُ الايمان . حيا نيم ايمان دی .

په همدې ډول لاندې متلونه :

- سپين ويښته د مرگ استازی دی .

رسول الموت الشيب . الحديث

- مرگ د عالِم ، مرگ د عالَم .

موت العالم موت العالم . الحديث

- شر د عالِم ، شر د عالَم .

شر العالم ، شر العالم . الحديث

- د مسلمان زړه دخدای (ج) کور دی .

قلب المومنِ عرش اللهِ . الحديث (۱۳ : ۴۳ ، ۴۴) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ ـ د متل د شالید تاریخي اړخ :

په پښتو متلونو کې یو شمېر یې داسې شالیدونه لري ، چې تاریخي او واقعـي کیسې او پیښې دي . په دې ډول متلونو کـې د ځینـو پاچاهـانو ، اشخاصـو او ځایونو نومونه راغلي چې واقعیت ته یې نږدې کوي .

د دې ډول شالیدونو څو بېلګې دا دي :

- انصاف له حیوان سره هم په کار دی :

ویل کېږي د اوسني هلمند ولایت د بست کلا کې د نوشیروان عادل د پاچـاهۍ مرکز یا پلازمېنه وه . نوشیروان عادل یو ډېر عـدالت خوښـوونکی انسـان وو ، له هر چا سره به یې انصاف کاوو او د چا حق به یې نه په خپله خوړ او نـه یـې بل چاته اجازه ورکوله چې د چا حق وخوري یا ظلم پرې وکړي .

نوشیروان عـادل د دې لپـاره ، چـې خلـک وکـولای شي ، پـه اسـانۍ سره د ده دربار ته راشي او خپلې غوښتنې وړاندې کړي د بست کلا په باندې برخه کې پر یوه دېوال زنګ نصب کړی وو . هر چا به چې غوښتل نوشیروان وګوري او خپل عرض ورته وکړي ، دا زنګ به یې واهه ، بیا به د پاچا عسکر ورتلل او دا سړی به یې د پاچا دربار ته راووست او نوشیروان به یې عرض ته رسېده .

وایي یوه ورځ یو خر د کلا له څنګه تېرېده ، په زنګ پورې لګېدلی ، پاچا چې زنګ اورېدلی خپلو کسانو ته یې امر کړی ، چې عارض د ده حضور ته راولي . د پاچا کسانو ولېدل ، چې انسان نشته او خر پـه زنـګ پـورې لګـېدلی دی . پاچا ته یې دا خبره وکړه ، پاچا ورته وویل ، رایـې ولـه . حـتماً څـه خـبره شـته ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

عسکرو خر د پاچا حضور ته راوست ، پاچا ولیدل ، چې خر ډېر ډنگر دی ، سمدلاسه یې امر وکړ ، چې د خره څښتن حاضر کړي. پاچا د خره څښتن ته مناسبه سزا ورکړه او توصیه یې ورته وکړه چې انصاف له هر چا سره په کار دی ، وروسته له هغه دا متل عام شو (۱۲ : ۲۱ ، ۱۳) .

- احمد د خسو د اوړو ، ککو د مرکو :

وایي دپروان په ولایت کې دوه ورونه ول ، یو احمدخان نومېده او بل یې ککو نومېده . احمدخان به خواري مزدوري کوله او په خپله کرونده کې به یې کار کاوه او د کور خرڅ به یې برابروه ، ککو په ځوانۍ کې د نسوارو جوړولو په کارځی کې کار کاوو ، له همدې کبله یې سترگې د وخت په تېرېدو سره ړندې شوي وې . ده به کاروبار نه کاوو یواځې به په کور ناست وو ، مېلمانه به چې راتلل ، ککو به ورسره ناست وو ، مجلس به یې ورسره کاوه او د کلي کور تولي خبرې او مرکې به ککو ترسره کولې . مور به یې ویل ، چې شکر دوه زامن لرم احمد د خسو او د غلو ، ککو د مرکو ، یعنې احمدخان کور ته لرگي ، غله او نور خرڅ برابروي او ککو مرکې خلاصوي . وروسته بیا دا خبره متل شوه (۱۲ : ۱۴) .

- اوبه چې شي تر غاړې ، زوی او لور شي تر پښو لاندې :

روایتونه وایي د نوح (ع) د توپان په وخت کې یو سړی له توپان څخه د خلاصون لپاره له خپل زوی او لور سره د یوه لوړ غره سر ته وختل ، خو هلته هم اوبه ور ورسېدې . سړي لور او زوی راواخیستل او د یوې بلې جگې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوکې سرته وختل ، خو هلته هم اوبه وروورسېدې ، نـو د ځـان د خلاصـون پـه خاطر يې زوی هم تر خپلو پښو لاندې واچاوه ، خو اوبه نورې هم ډېرې شـوې او بيا د سرې تر غاړې ورسېدې . سړې د ځان د ژغورلو لپاره خپله ګرانـه لـور هم تر خپلو پښو لاندې واچوله ، خو د توپان اوبه نورې هم ډېرې شوې او سړی له اولادونو سره يوځای غرق شو (۱۲ : ۱۵) .

۱۲ ـ د متل د شاليد افسانوي اړخ :

د متلونو په شاليد کې يو شمېر پېښې ، تجربې او کيسـې افسـانوي رنـګ لري ، چې لاندې يې څو بېلګې لولو:

- په ګيدړې پورې خپل پوست اور دی :

يو وخت يوه ګيدړه د کلي يوه کور ته ورغله ، چې چرګـان وخـوري ، خـو د کور خاوند پرې خبر شو . د هغه په نارو نور کليوال هم خبر شول ، ټول کليوال په ګيدړې پسې راووتل . ګيدړه مخکې کليوال ورپسې ول ، نـږدې وو ، چـې ګيدړه ونيسي ، خو ګيدړې يو دم چيغې کړې :

اور دی ، اور دی !

د کلي خلکو فکر وکړ ، چې په کـلي کـې اور لګيـدلی ، بېرتـه وګرځېـدل او د کلي په لورې يې منډه کړه . ګيدړه په روغو پښو ترې خلاصه شـوه ، کليـوال ، چې کلي ته راورسېدل ، اور نه وو لګېدلی . له ګيدړې څخه چا پوښتنه وکـړه ، چې ته خو تل وايې چې زه دروغ نه وايـم ، ولـې دې دورغ وويـل ، چـې پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي کې اوږ لګيدلی ؟ ګيدړې ورته وويل : ما هېڅکله دروغ نـه دي ويـلي ، رښتيا هم اوږ وو . ورته يې وويل ، چې تا دروغ ويلي ، هيڅا هم اوږ ونه ليد ، کليوال چې بېرته کلي ته ورغلل اوږ نه وو لګيـدلي تـا هسـې چيغـې وهلـې . ګېدړې ورته وويل : ما دروغ نه دي ويلي ، ما هيڅکله دا نـه دي ويـلي ، چـې په کلي کې اوږ بل دی . ما ويلي چې اوږ دی او هغه اوږ زما په پوست دی په ما پسې مې خپل پوست اوږ دی ، کليوالو زما د پوست لپاره په ما پسې منډې وهلې چې ما ونيسي او له پوست څخه مې ګټه واخلي . نو ، ماته خپل پوسـت اوږ دی .له دغې پېښې وروسته ، دا متل وشو ، چې پـه ګيـدړې پـورې خپـل پوست اوږ دی .

، ۲۲ : ۱۲)

(۲۳

- نيکي سين هم نه وړي :

هسې وايي ، چې د يوې کوترې ځاله ديو داسې کمر په غاړه وه ، چـې پـه بـيخ کې يې سين بهيده . کوترې بـه تمامـه ورځ د خپلـو بچونـو لپـاره دانـې مـانې راټولولې . بچونې يې په ګېډه ښـه مـاړه او د دنيـا لـه هـره غمـه بېغمـه وو . د کوترې بچونو، چې لږ څـه سـترګې خلاصـې شـوې او شـاوخوا تـه يـې ليمـې وغړولې ، نو د مور دې عادت ته حيران شول چې هغې د دوی لـه خـوړو څنـې څو دانې هره ورځ سين ته اچولې . يوه ورځ يې بچونو ورڅخه د دې کـار وجـه وپوښتله ، هغې ورته وويل : بچو ! يواځې ځان ساتل او مـړول ضرور نـه دي ، بلکې نيکي کول هم ضرور دي . بچو يې په تعجـب سره پوښـتنه څنـې وکـړه ، چې له اوبو سره نيکي کول څه مانا لري ؟ مور يې ورته وويل : نيکي له هر چا او له هر څه سره ښه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې خبرو څو ورځې وروسته يوه ورځ ، چې کوتره په ځاله کې نه وه ، يو مار د دوی ځالې ته راپورته شو بچوڼو يې د الوتلو کوښښ وکړ ، خو يو هم د الوتلو قابل نه ول ټول په سين کې ولوېدل ، په سين کې کبانو وپېژندل ، چې دوی د هغې مور بچوڼي دي چې هره ورځ به يې سين ته دانې رااچولې . کبانو ته د هغې نيکي سترګو ته ودرېده ، د کوترې بچوڼي يې ساحل ته راوايستل او له لاهو کيدو يې وژغورل .

ماښام چې کوترې دوی د سين په غاړه وموندل او د کبانو د نيکۍ کيسه يې واورېده نو بچيانو ته يې وويل :

اوس ، خو پوه شوئ بچيانو ، چې نيکي سين هم نه وړي (۱۲ : ۵۷) .

۱۳ ـ د متل د شاليد اخلاقي او ټولنيز اړخ :

د متلونو په شاليد کې د کيسو او تجربو لويه برخه ټولنيزه ، اخلاقي او نصيحت ډوله بڼه او محتوا لري ، لکه:

- د خره څښتن ته ورپېښه ده :

ويل کېږي د چا خر له بار سره په ختو کې لويدلی وو او په وياله کې بند پاتې وو ، د خره څښتن ، چې هر څومره زور وواهه ويې نه شو کولای ، چې خر له ختو وباسي . له يو بل لاروي يې مرسته وغوښته ، لاروی راغی خر يې تر غوږو ونيو ، خو د زړه زور يې نه کاوه . په دې منځ کې ډېر وخت تېر شو ، شپه رانږدې وه ، د خره خاوند وليدل ، چې لاروی هسې لګيا دی ، د زړه له اخلاصه مرسته نه کوي ، نو ورته يې وويل :

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروه ! کور دې ودان ، ورځه ورځه ، چې په تا ناوخته کېږي . د خره څښتن ته هسې هم ورپېښنه ده . يعنې چې ماته خو راپېښنه ده ، مجبور يم خپل کار به کوم (١٢ : ٩) .

- ته مې وزې وهه ، زه به دې روژې وهم :

وايي پخوا زمانو کې يو مالدار سړي روژې نه نيولې . چا ورته وويل ، چې روژې نيسه خدای (ج) به دې په مال کې هم برکت واچوي ، هغه وو چې د روژې په مياشت کې يې په روژه نيولو پيل وکړ ، خو هغه کال د وزو ناروغي هم خپره شوه . ده ډېرې زياتې وزې درلودې ، هر سهار به ، چې له خوبه پاڅېده ، ليدل به يې ، چې څو وزې يې مړې شوې دي . دې سړي هم بېرته په روژه خوړلو پيل وکړ ، چې هره ورځ به يې وزې مړې ولېدلې ده به هم ډوډۍ راوغوښته ، ډوډۍ به يې وخوړله او دا به يې ويل چې خدايه (ج) (ته مې وزې وهه ، زه به دې روژې وهم) د دې سړي ټولې وزې مردارې شوې او روژه يې هم ونه نيوله ، يعنې دوه تاوانه ورواوښتل ، له هغه وروسته دا خبره د متل غوندې مشهوره شوه (١٢ : ١٠) .

- پکه ، چا په ورا نه پرېښوده ، دې د سر کجاوې غوښتې :

په زياترو کليوالو سيمو کې داسې دود دی ، چې د ناوې د راوړلو لپاره لومړی درې ورځې يا هم يوه ورځ دمخه خېښان د زوم له کوره د ناوې کور ته ځي او بيا د واده په ورځ ورا د ناوې د راوستو لپاره ځي او بيا ناوې راوړي . پخوا به يې ناوې په ډولۍ او کجاوو کې راوړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي په يوه واده کې يو پکه نجلۍ وه . دا تر نورو مغروره هم وه ، نو ويل يې ، چې زه له نورې ورا سره نه ځم ، زه له ناوې سره يوځای د مخې په ډولۍ کې کښېنم ، چا ورته وويل اوس هم خوشحاله اوسه ، چې موږ دې له ورا سره پرېږدو ته لا خوشحاله نه يې او د سر کجاوې غواړې .

له هغه وروسته دا متل وشو .

دې ته نږدې بل متل هم شته :

پکې ورا دې راغله ، دې ويل گومان مې نه شي .

يا : ورا دې راغله پکې ، دې ويل گومان مې نه شي ادکې (١٢ : ١٨) .

۱۴ ـ د متل شالید ، له اصطلاح سره د توپیر کرښه :

اوس نو دا خبره نږدې روښانه شوه ، چې متلونه شالید لري او په هغه کې يوه کيسه پېښه او تجربه پرته وي په دې اړه مو ډېر څه ولوستل .

اصطلاح يا گړنه يو بل ژبنی واحد دی ، چې ډېر وخت يې له متل سره توپير ورکېږي د دې دواړو واحدونو د توپير په اړه ، لاندې خبرې لرو ، خو يوه خبره دلته يادوو چې هغه شاليد او په هغې کې پرته پېښه او تجربه چې موږ د متل لپاره لرو ، په اصطلاح ، گړنه يا محاوره کې نشته . په دې مانا چې اصطلاح شاليد نه لري يا هاغسې پېښې او کيسې نه لري ، چې متل يې لري . داسې نه دي شوي ، چې چا د کومې اصطلاح کيسه يا تجربه اوربدلې وي . دا يو بل توپير دی ، چې موږ يې د متل او اصطلاح په توپيرونو کې ډېرولای شو .

د متلونو او اصطلاحاتو په اړه ځينې نور بحثونه داسې دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د متلونو په اړه د پوهانو څرګندونو ته ځېر شو ، د متلونو په باره کې يواځې په مانايېزه او موضوعي اړخ ډېره څېړنه شوې ، جوليزه او ګرامري هغه يې ژوره څېړل شوی نه دی .

ژبه د انسانانو د ذهني ښکارندو (پديدو) د څرګندونې يوه غوره وسيله ده ، له همدې امله کېدای شي ډېر ژبني واحدونه سره ورته دندې ترسره کړي ، نو له مانايېز او موضوعي پلوه د ژبنيو واحدونو ويشون ګرانه خبره ده ، ځکه ټول ژبني واحدونه د ذهني ښکارندو د څرګندونې کالبونه دي ، ګړېدونکي د دغه کالبونو په مرسته خپل ذهني توکي اورېدونکي ته وړاندې يا وراوروي . په هره توګه هڅه کوو د متلونو او اصطلاحاتو يا ګړنو (Idioms) ترمنځ د توپير کرښه په لاندې څرګندونو سره پياوړې کړو :

متلونه هغه ژبني واحدونه (غوندلې) دي ، چې د انساني ژوند د بېلابېلو اړخونو څرګندويي کوي . نږدې ټول هغه موضوعات ، چې انسانان يې په ذهنونو او فکرونو کې لري متلونه يې رانغاړي . متلونه يو نصيحت لرونکې وينا يا غونډله ده . پښتو متلونه بيا له مانايېز او منځپانګيز اړخه د پښتني چاپېريال انځورګري او څرګندونه ده . متلونه د جولې له مخې د غونډلې په څېر رغنده توکي لري . د وينا په دواړو ډولونو (نظم او نثر) کې شته . تل جوت او نه اوښتونکي دي ، خو کېدای شي په نظم او شعر کې يې رغنده توکي خپل ځای وونجوي او د نوي چاپيريال سره ځان سم کړي ، خو بيا هم هر رغنده توکی په هرځای کې ، چې وي ټوليزه مانا نه اغيزمنوي .

کله ناکله کېدای شي په متلونو کې ځينې توکي د ښکلا په موخه وغورځي . په دې مانا چې ځينې ګړونه او ويونه د متل د ويلو پروخت ونه ويل شي ، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلمنځي پوهاوي پر وخت کومه نیمګړتیا نه پېښوي؛ اورېدونکی پرې پوهېږي ، لکه : زه په طمع (يم) ـ ته بې غمه (يې) . دلته د وزن ، قافيې او ښکلا لپاره (يم) او (يې) مرستيال کړونه غورځېدلي دي يا لکه : د کور ګټه ، د لاهور ګټه (ده) . دلته هم (ده) د ښکلا ، قافيې او وزن په موخه غورځول شوی دی .

که د متل لپاره یواځې یو شکل او جوله غوره شي ، چې د نورو ژبنيو واحدو سره غوځ او جوت توپير ولري نو د متل ، اصطلاح (Idiom) او نورو ژبنيو واحدونو ترمنځ ورته والی او ګډوالی به له منځه لاړشي ، چې تر دې دمه يو کړکېچ دی .

ځینې شعري یا نظمي ډولونه (لنډۍ یا یو بیت) هم د متل تر سرلیک لاندې راوړل ـوي ، چې فکر کوم متل ته د یو شکل ټاکنې په برخه کې لا خبره تیاره کوي . هر ژبنی واحد ، چې وګړي يې د خپلو خبرو او وينا په بهير کې د وينا د ښکلا ، اغېز او پياوړتيا لپاره کاروي ؛ متل بللی نه شو ، لکه : يو څوک چې د يوې موضوع د روښانتيا لپاره د قرانکريم يو ايات ، د حضرت محمد (ص) يوه وينا ، شعر، نکل ، د پوهانو ويناوې او نور څه وايي ، ټول يې متلونه نه دي ، کېدای شي له څو پړاوونو وروسته د متل د جوليزې او ماناييزې ځانګړتيا ، له راخپلولو وروسته يې متل وبولو.

ځینې متلونه ، چې وړاندې په نثري یا نظمي بڼه وو ، کېدای شي کوم شاعر په خپل شعر یا نظم کې کارولي وي ، چې غوړي لا غوړي کړي ، چې په بديع کې ورته ارسال المثل وايي . دغه ډول شعرونه هم متلونه بللی نه شو ، بلکې په کار ده د متل آره بڼه ترې وابستل شي . همدارنګه کېدای شي د ځينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونو آره بنه له منځه تللې وي او هغه بيت ، چې شاعر پکې هغه متل راوړی ، پاتې وي او د منظومو متلونو برخه گرځېدلې وي .

لکه چې وړاندې مو وويل ، متلونه کېدای شي د وينا په دواړو ډولونو(نظم او نثر) کې شتون ولري ، يعنې کېدای شي منثور وي يا منظوم ، ځکه کـه متـل د پوهانو او ځېرکو وگړو د تجربو زېږنده وبولو ، نو دا بيا په دې پورې تړلـې ده ، چې د متل لومړنی ويونکی د يـوې ژبـې عـادي هغـه دی او کـه يـو شـاعر يـا شاعروزمه يا هم ناظم که خبره لا روښانه او څرگنده کړم ، داسې چې :

که د متل لومړنی ويونکی ناظم يا شاعر وو ، نو څرگنده ده ، چې متل يې هـم د نظم او شعر په بڼه دی او که عادي ويونکی ، متل يې هم عادي نـثر ، خـو بيـا هم متل د عادي او ورځنيو خبرو په څېر بللی نه شو، بلکې يو ځـانگړی جـوليز او مانايیز جوړښت لري . متلونه د پښتو لنډيو په څېر لنډ او کوچنی فـورم دی ، چې پراخ مانايیز جوړښت لري او يـوه سـتره پيښـه او کيسـه پـه ځان کـې ځايوي .

متلونه د يوې پيښې يا کيسې نـه وروسـته ويـل شـوي ، يـوه اوږده او پراخـه موضوع پـه لنډ شکل کې ځايوي. له همدې کبله پرې پوهېدنه يو څه ستونزمنه وي . له بلې خوا متلونه مانايیز پراخوالی او جامعيت لري ، په دې مانا چې کـه د متل کيسې يا پيښې ته چې تر متل وړانـدې پيښـه شـوې وکتـل شي ، نـو ښايي متل تنگ او راټول کړي او پر هماغه ځانگړې موضوع يــې وڅرخـوي ، خو د متل شکل او رغښت دا بريد ماتوي او داسې څېـره غـوره کـوي ، چـې د پراخو او ډېـرو موضـوعاتو د څرگنـدونې جوگـه شي او هرڅـوک يـې د خپلـې موضوع سره پـه تړاو کې ووايي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متلونو پروړاندې اصطلاح یا ګړنه (Idiom) یــو داســې واحــد دی ، چــې دا د یوې غونډلې (Sentence) نه بلکې د یوه غونډ (Phrase) بڼه یـا جولـه لـري . همدارنګه له ماناییز پلوه هم نیمګړې وي . ګړنه د غونـډلې یـوه برخـه وي پـه داسې حال کې ، چې متل یوه بشپړه غونډله (جمله) وي . لکه چې وړاندې مو وویل د متل موضوع یو ډول نصیحت وي ، له دې اخوا څه نـه رااخلـي . خـو ګړنه بیا داسې تړلې او ناخپلواکه نه ده ټول ټـولنیز موضـوعات رانغـاړي ، نـه یواځې نصیحت ، وجیزې او وراشې (۱۹ : ۴۵) .
نن سبا زموږ د ژبې زیاترو لیکوالو اصطلاحات (ګړنې) او متلونه سره یو کړي دي او اصطلاحاتو هم د متلونو ځای نیولی دی او زیاترو لیکلي کتـابونو کـې په همدې ډول څېړل شوي دي . مګر که چېرې د خپلې ژبې په تـاریخ یـوه څـه وړاندې نظر واچوو او غور پرې وکړو ، نو دابه راتـه څرګنـده شي ، چـې پخـوا متلونه د اصطلاحاتو پـه څېر نه وو، بلکې د متل په دواړو برخو کـې بـه یـوه څه همغږي موجوده وه ، لکه : ژرنده که د پـلارده ـ هـم پـه وار ده ، چـې ویـې غواړې په خوله ـ نو وبه یې خورې په څه ، چې څه کرې ـ هغه بـه رېبـې . خـو نن سبا اصطلاحات هم په متلونو ګډ شوي دي او د متلونو ځای یې نیـولی دی ، لکه : ترکاڼي د بېزو کار نه دی ، کوږ بار ترمنزله نه رسېږي او داسې نـور . دا ډول لفظي جوړښتونه پخوا اصطلاحات بلل کېـدل ، ځکـه چـې پـه دې ډول لفظي جوړښتونو کې لومړی دوه برخې نه شته او دویم دا چې همغږي په دوی کې هېڅ ارزښت نه لري ، چې په همدې اساس داهم اصـطلاحات بلـل کېـږي ، چې د ډېر استعمال له مخه اوس د متلونـو پـه چوکـاټ کـې راغلـي او مانـاییز ارزښتونه یې هم دومره زیات شوي ، چې د متلونو ځای یې نیـولی او د نـورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونو په شان په ژبه کې کارول کېږي ، خو کوم اصطلاحات چې دلته مونږ تر بحث لاندې نیولي داهم د هغه نورو اصطلاحاتو په شان ارزښت لري او ویونکي په همدې غرض ترې کار اخلي .

البته زما داخبره ښایي سل په سلو کې اوس رښتیا نه اوسي ، ځکه په دې اصطلاحاتو کې تراوسه ټولې د متل ځای ته نه دي ور رسېدلي او د همدغې اصطلاح په شکل په کار وړل کېږي ، چې زمونږ موخه او هدف همدغه ډول اصطلاحات دي ، چې بېلګې يې دادي :

لورپه لوټه اچول یا لور په لوټه تېره کول .

اوښ په بډه منډل یا اوښ په بډه وهل .

چې پورته دواړه اصطلاحات خپله مانا په مستقیمه توګه نه ښکاره کوي ، بلکې په دویمه مجازي مانا سره کارول کېږي ، چې لومړی یې د (چل ، فریب او غولولو) په مانا استعمالیږي او دویمه اصطلاح یې (په واقعیتونو د سترګو پټولو) مانا لري او هغه څوک چې نور غولوي او یا په ښکاره واقعیت سترګې پټوي ، نو خلک دا دوه اصطلاحات د دلیل او ملامتولو لپاره په خپلو خبرو کې ورته وايي (۱ : ۱۰۰) .

لکه څنګه چې یو بوټی د سترګو په رپ کې تنوره او ځانګوره ونه نه جوړېږي ، لومړی یو کوچنی زړی د خاورو لاندې کېږي ، ټوکیږي ، زرغونیږي او یو وخت داسې راشي چې ګور سیوری او خوږې مېوې ورکونکې ونه ترې جوړه شي . همدغه شان پښتو ژبه له پخوا نه داسې ارته پراخه ، خوږه ، کره او پوره نه وه ، بلکې دې د خپل پرمختګ په ترڅ کې ګڼ شمېر کلونه او پړاوونه ترشا پرېښي دي . د دنیا ټولې ژبې په خپلو لومړیو پړاوونو کې لنډې او تنګې وې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زما په فکر د پښتو لمن د نورو ډېرو ژبو په نسبت زیاته نیشت نیمګړې وه . دا ځکه پښتنو د زابل او سلیمان په غرونو کې د شپونکیتوب ژوند تېراوه . په ورشوګانو کې یې د قبیلوي ټولګو په شکل شپې سبا کولې ، علم او پوهه یې لږه او ضرورتونه یې د ګوتو په شمېر ول . په دغه ساده چاپېریال کې ورته د لږو او ساده لفظونو اړتیا پېښېده ، خو د وخت په تېرېدو سره کله ، چې پښتانه له غرونو کوز شول ، په بېلابېلو جغرافیایي سیمو کې خواره او مېشت شول ، د مختلفو علاقایي موسمونو او ضرورتونو سره مخامخ شول ، د نورو علاقو د نیولو سره د ټولنیز ژوند د تودو سړو نه خبر شول ، نو ژوند او پوهه یې مخ ته لاړه او دغه شان د تمدن په لور یې دمه ګیر ګامونه واخیستل . د تهذیب او ژبې تړون هیڅکله ماتېدای نه شي . د تهذیبي ارتقا سره ژبې هم خپله پانګه پراخه او مهذبه کړه . متلونه ، محاورې او ښکلي ښکلي اصطلاحات پکې وزېږېدل . کله چې د غوره راتلونکي لپاره خلکو د ژوند د پېښو څخه پایله اخیستنه پیل کړه ، نو متل په وجود کې راغی ، چې د عقل او پوهې عکاسي کوي ، دغه شان د غوره پیغام رسونې په لړ کې چې د خوږو ، پستو ، جامعو لنډو او اغېزناکو جملو اړتیا پېښه شوه ، نو محاورې سترګې وغړولې ، چې د کولتوري معیار عکاسي کوي . محاوره د یو شمېر لفظونو داسې ښایسته ترتیب و ترکیب دی چې د اصلي ماناوو په ځای مستعار مطلب په ډېر مهذب او موثر ډول ښکاره کوي . محاوره هم ، لکه د متل د فولکلوري ادب توکی دی . د دې زېږوونکی یو شخص نه بلکې ټول ولس دی (۱۴ : ۴) .

که زه ولیکم ، چې پلانی په اصطلاح شاعر دی ، خلک مې له خبرې دا مانا اخلي چې زه دغه سړی شاعر نه ګڼم او یا په بله ژبه زه دلته د (شاعر) کلمه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي مانا نه استعمالوم . موږ د علمي اصطلاحاتو ترکیب هم لرو ؛ يوه کلمه چې په يوه علم کې خاصه مانا ولري ، د هغه علم اصطلاح ګڼل کېږي . سنت په لغت کې دود ته وايو ، خو په اسلامي پوهنو کې خپله بېله مانا لري . د کيميا په اصطلاحاتو کې اوبه هغه مرکب ته وايي ، چې په يوه ماليکول کې يې يو اتوم اکسيجن او دوه اتومه هايدروجن شامل وي مګر هغه څه چې موږ څښو او اوبه يې بولو ، ممکن يوه اندازه کلورين پکې حل وي يا د نور عناصرو مرکبات پکې وي ، چې د کيميا علم يې بيا يواځې اوبه نه بولي .

د (علمي اصطلاح) او هغې کلمې ترمنځ ، چې وروسته له (په اصطلاح) څخه يې راوړه مشترک ټکي دا دي چې کلمه مو په خاصه مانا او بله مانا استعمال کړه . که ووايو چې : لرګی مات شو . دلته (مات) په اصلي مانا راغلی دی ، مګر په دې بله جمله کې راغلی (مات) چې له لغوي او مستقيمې مانا پرته بله مانا ښندي اصطلاح بولو : پلانی مات سړی دی . دلته وايو چې (مات) پکې په اصطلاحي مانا راغلی دی .

يو داسې عبارت ، چې د خپلو رغنده کلمو له مستقيمو ماناوو بېله ، مجازي او استعاري مانا لري اصطلاح بللای شو . موږ وايو : پلانی لور په لوټه تيره کوي . دلته د رغنده کلمو خپلې مستقيمې او لغوي ماناوې نورې دي ، خو دغه کلمې په شريکه ، په مجازي او غيرمستقيمه ژبه ، د پلمې کولو مانا ښندي .

غيرمستقيمه ، ضمني او مجازي ماناوې په استعاره کې هم وي ، مګر استعاره ځکه اصطلاح نه بولو ، چې د هغه شاعر خپله اختراع ده او ټولنه له کلمې هغه مانا نه اخلي چې شاعر په شعر کې راوړې ده . شاعر معشوقه سروه بولي ، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک دا کلمه په دې مانا نه استعمالوي ؛ خلک یواځې یـو ډول ونـې تـه سروه وایي .

اصطلاح د عادي ژبې برخه ده او د ژبې د نورو عادي کلمـو غونـدې د هغـې د مانا په اړه په ټولنه کې اتفاق لازم دی . د کیمیا د پوهانو ټولنه د اوبو د مانا په اړه توافق سره لري ، پښتني ټـولنې پـه دې اتفـاق کـړی دی ، چـې لـه (سـپین سترګی) څخه د سترګو له سپین والي ښځي ښېله بله مانا واخـلي ، خـو پـه دې باندې ټولنې اتفاق نه دی کړی ، چې سروه به دنګې معشوقې ته وایي . یو بـل شاعر ممکن د دنګـې معشـوقې لپـاره د (چنـار) کلمـه راوړي او (سروه) هغـه څوک وبولي ، چې د زمانې سرې تودې ورباندې اثر ونه لري .

څرنګه چې هنري ژبه تصویري ، مجازي او غیرمستقیم بیـان تـه مایلـه ده ، نـو شاعر او د هنري نثر لیکوال ممکن تر نورو لیکونکو د اصطلاحاتو راوړلو تـه ډېر اهمیت ورکړي . زمـوږ ځینـې لیکـوال د اصـطلاحاتو د راوړلـو پـه خـاطر ستایل شوي دي ، خو موږ داسې لیکوال هم لرو ، چې اصـطلاحاتو یـې نـثر او هنر ته صدمه رسولې ده .

اصطلاح ، متل او بل هر توکي که یواځې په دې نیت نثر یا شعر ته ورداخلېږي ، چې ښایسته دی او د لیکنې ښایست به ورسره زیات شي ، دا تېروتنه ده . یوه کلمه یا عبارت یواځې هغه وخت د لیکنې ښایست زیـاتوي، چـې د مقصـد پـه رسولو کې تر مترادفو کلمو یا عبارتونو ښه برخه واخلي او د آهنګ او مانا پـه لحاظ د کلام له نورو اجزاوو سره لا ښه تناسب ولري .

حمزه شینواری فرمایي :

نن چې مې ډېر په زړه اوربېږي د اختر مخه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه ته د تېرو خاطراتو د لښکر مخه ده

په اختر او خوشحاليو کې د يار او دوست يادول د ادبياتو يو نسبتا عام موتيف دی خو همدا تکراري مفهوم دلته خوند راکوي او د خوند لويه وجه يې په بيت کې راغلې اصطلاح ده . (په زړه اورېدل) باران رايادوي ، باران په ځمکه او په لويه ساحه کې اوري او يوه پرانيستې ساحه مو سترګو ته دروي . باران پسرلی او د ګلونو د غوړېدو موسم رايادولای شي . د ګلونو او پسرلي ورځې د اختر غونډې زړه غوښتونکي وختونه دي . باران رحمت دی ، د لښکر غړي د زياتوالي په وجه د باران له څاڅکو سره تشبيه کولای شو . په (اورېږي) کې د (ړي) توری شته ، چې د بيت په نورو کلمو کې تکرارېږي او د کلام موسيقي پياوړې کوي . باران اوښکې رايادولای شي ، چې د بېلتانه په وخت کې له سترګو تويېږي .

که د دې اصطلاح په ځای شاعر ويلي وای :

دا نن چې ډېر ډېر رايادېږې د اختر مخه ده .

يا : نن چې مې ډېر په زړه کې ګرځې د اختر مخه ده .

د بيت ښکلا به کمه شوې وه . (په زړه کې تېرېدل) يا (په زړه کې ګرځېدل) هم اصطلاحات دي ، خو د دې بيت ښکلا ورسره نه زياتېږي ، ځکه هغه نور تناسبات چې په دې بيت کې يې په زړه اورېدل لري ، نه لري .

په لنډيو کې اورو :

په زړه مې ته پلمې مې نورې
کلي کې ګرځم ماشومان کاروومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته له زړه څخه د بکس غونډې يو ظرف جوړ شوی دی . هغه شی ، چې په بکس کې ساتو ، نور يې نه ويني او د يو راز غونډې ساتل کېږي . د اشنا ياد هم دلته يو راز دی ، چې معشوقه يې د پټ ساتلو لپاره د ماشومانو کرارول پلمه کوي .

که (په زړه) اصطلاح بې (کې) تصور کړو ، داسې تصوير مو سترگو ته درېږي ، چې يو شی د بل شي له پاسه ايښی دی . هغه څه چې په بل شي يې ږدو ، ممکن تر لانديني شي وړکی وي ، د لوی او کوچني رابطه د لنډۍ په دويمه جمله کې په بل ډول ياده شوې ده . له دې درکه هم راغلې اصطلاح د لنډۍ د توکونو ترمنځ تناسبات پياوړي کړي دي .

دا لنډۍ که داسې پيل شوې وای چې : مقصد مې ته پلمې مې نورې ، نو مطلب به همدا اوسنی مطلب وو مگر د تصوير او تناسب په لحاظ به مو تاوان کړی وو .

د استاد حمزه شينواري په دې بيت کې د (سرتيټېدلو) اصطلاح د بيت له نورو توکونو سره د تناسب په خاطر د بيت ښکلا زياته کړې ده :

ما کوز ورته لېمه کړه زما سر نه ټيټېده

شايد چې په الفت کې هم افغان پاتې کېدم

اصطلاح او هغه کلمه چې مجازي او غيرمستقيمه مانا ښندي ، زموږ سترگو ته انځور دروي . که د شاعر مقصد له دغه انځور سره سمون وخوري ، کاميابي ده او کنه صرف دې ته زړه ښه کول دي ، چې شاعر اصطلاح راوړې ده ، په هنري لحاظ اهميت نه لري . ځينې کسان کله کله د يو چا په تعريف کې وايي ، چې په خپل شعر يا نثر کې يې ولسي اصطلاحات خوندي کړي دي . په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډول تعریف کې ابهام موجود دی . که منظور ورڅخه دا وي چې د قاموس لیکونکي او لغت ټولونکي کار یې اسانه کړی دی ، خبره سمه ده ، خو که د لیکوال یا شاعر دا اقدام د کلام ښایست ګڼي ، خبره یې صرف هغه وخت سمه بللای شو ، چې دغه اصطلاحات د کلام له نورو اجزاوو سره د نویو تناسباتو سبب شوی وي . په شعرونو کې د اصطلاحاتو د هنري اغېز مطالعه یو جالب بحث دی . زموږ ځینو لیکوالو او محققانو د یو شمیر دیوانونو او ټولګو اصطلاحات راایستلي دي ، خو د هغو د هنري اغېز په اړه لا مطالعه نه ده شوې ، البته دا بحث هم سم نه دی سپړل شوی ، چې اصطلاح باید څه ته ووایو او څنګه یې تعریف کړو ؟ ایا د انګرېزي ایدیم ته اصطلاح ووایو ، محاوره ووایو او که یې د ځینو لیکوالو غوندې ګړنه وبولو ؟ ایا په محاوره او اصطلاح کې فرق وکړو او اصطلاح یواځې د علمي هغو لپاره وکاروو او د خلکو د ژبې اصطلاحات ، محاورې وبولو ؟ پروفیسر قلندر مومند مرحوم به ویل چې محاوره د خلکو په ژبه کې وي او اصطلاحات د علم له څانګو سره تعلق لري . داکتر زیار په خپل کتاب (د خوشحال ادبي پښتو) کې (ګړنې) تـه پـه لینـدۍ کې یو ځای (محاروه) او بل ځای (Idiom) لیکلی دی . ما په دې مقاله کې د اکثرو نورو لیکوالو غوندې د ایدیم لپاره د اصطلاح کلمه غوره وبلله (۱۷ : ۱۵۰) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه :

۱. الکوزی ، جانداد او شېرزاد ، محمد اقا . پښتوغونډله پوهـه (۱۳۸٦) .کابـل صمیم ادبي ټولنه .

۲ . جاج پښتونزوی ، حبیـب الله . د فولکلـور تاریخچـه (۱۳۸۷) . ننګرهـار ، د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالېستانو خپلواکه ټولنه .

۳ . حبیبـي ، عبـدالحی . د پښـتو د نـوي ادب لارې (۱۳۸٦) . پېښـور ، مـیهن خپرندویه ټولنه .

۴ . خاورې ، غوټۍ . د پښتو شفاهي ادبیات (۱۳٦٦) .کابل ، پښتو ټولنه .

۵ . خیالي ، لعل بادشاه . د پښتو متلونو تهـذیبي او لسـاني مطالعـه (۲۰۱۲) . مردان د ادبي دوستانو مرکه ، پښتو نوې ادبي ټولنه ، پښتو لیکونکي .

٦. درانی ، درویش . د پښتني ژوند کږه وږه (۲۰۱۴) . کوټه ، صحاف نشـراتي موسسه.

۷. دوسـت شـینواری ، محمـد دوسـت . د پښـتو دولسيـ ادب لارې (۱۳۸۵) . پېښـور دانش خپرندویه ټولنه .

۸ . رښتین ، صدیق الله . د پښتو ادب تاریخ (۱۳۷۷) .

۹. زاهد مشوانی ، عبدالقیوم . زاهـد پښـتو ـ پښـتو سـیند (۱۳۸۵) . پېښـور ، دانش خپرندویه ټولنه .

۱۰. زغم ، احمدشاه . متلونه او اندونه (۱۳۹۰) فرهنګ مردم (فصلنامه) ، کابل ارګان نشراتي وزارت اطلاعات و فرهنګ ، دوره پنجم نشراتي ، سال هجـدهم ، شماره دوم زمستان ۱۳۹۰ ، شماره مسلسل ۳۵ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ژواک ، محمد دین . پښتو متلونه (۱۳۸۲) . پېښور ، الازهر خپرندویه ټولنه .

۱۲. سحر ، علم گل . خبرې له خبرو پیداکېږي (۱۳۸۷) . پېښور ، دانش خپرندویه ټولنه .

۱۳. شینواری ، موسی خان . د متلونو قیصې (۱۹۹۵) . پېښور ، ماسټرز پرنټرز .

۱۴. عامر ، عبدالکریم . پښتو محاورې (۲۰۱۱) . لورلایي ، پښتو ځېړنه .

۱۵. عمید ، حسن . فرهنگ عمید (سه جلدي ، جلداول) (۱۳۸۱) . تهران ، موسسه انتشارات امیرکبیر .

۱۶. غرېبیار، سیداگل . ولسي- مرغلرې (۱۳۸۴) . پېښور، دانش خپرندویه ټولنه .

۱۷. غضنفر ، اسدالله . جادوگر هنر . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه ، ۱۳۹۳.

۱۸. فولکلور (مقالې) . د لال پاچا ازمون په زیار (۱۳۸۹) . ننگرهار ، د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه .

۱۹. کډوال ، شاه محمود . گړنې ، ځرگندنې او نومونې (۱۳۹۱) . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه .

۲۰. لیوال ، فدامحمد . پښتو متلونه (۱۳۹۰) . کوټه ، صدیق خپرندویه ټولنه .

۲۱. محمد رفیع . د ماشومانو گل غونچه (۱۳۸۰) . پېښور ، د اریک د گرځنده کتابتونو اداره .

۲۲. منگل ، علی محمد . د ولسي ادب لهجه سوتل (۱۳۹۰) .

۲۳. وسیم یوسفزی ، فرهاد علی . د متلونو په لار (۲۰۱۴) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. وفا ، محمد داود . د فولکلور پېژندنې لارښود (۱۳۹۳) . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه .

۲۵. **Hornby A.S.Oxford Advanced Learner's Dictionary (۲۰۱۰) ۷ed. Oxford, Oxford University Press.**

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (احمدالله علیزی) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود کړوال

د خپرونو لړ: ۱۱۳

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library